

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SPECIALIOSIOS PEDAGOGIKOS KATEDRA

Specialiosios pedagogikos magistratūros studijų programa

Jevgenija Lotach

**TĖVŲ ĮSITRAUKIMO Į AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMŲ TURINČIŲ
VAIKŲ UGDYMĄ, NAUDOJANT TAIKOMOSIOS ELGESIO ANALIZĖS
METODĄ, REIKŠMĖ**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovė-
prof. habil. dr. Stefanija Ališauskienė*

2012

Magistro darbo santrauka

Magistro darbo tyrimo *hipotezė* - Taikomosios elgesio analizės metodu ugdyti autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai, teikiant jiems suderintą pagalbą tarp ugdymo specialistų ir tėvų, įgyja tam tikrų jiems reikalingų įgūdžių.

Tyrimo objektas – autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų ugdymas. Darbo *tikslas* – atskleisti pagalbos, suderintos tarp tėvų ir specialistų reikšmę, ugdant autizmo spektro sutrikimų turinčius vaikus pagal Taikomojo elgesio analizės metodą. Tikslui įgyvendinti buvo išskelti penki uždaviniai: atlikti dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų poreikių vaikų ugdymą, analizę, atskleisti autizmo spektro sutrikimų sampratą, apibūdinti Taikomojo elgesio analizės metodo privalumus, iširti tėvų bei ugdymo specialistų požiūrį į vaikų ugdymo veiksmingumą, taikant minėtąjį ugdymo metodą ir išsiaiškinti tėvų įsitraukimo į ugdymo procesą reikšmę. Darbe buvo panaudoti trys metodai. Tai – sisteminė literatūros šaltinių analizė, kokybinis pusiau struktūrizuoto interviu metodas, betarpiškai kalbantis su 9 autistiškų vaikų tėvais bei 8 ugdymo specialistais ir atvejo analizė. Suformuluotos tokios išvados:

1. Dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymą, analizė atskleidė, kad šių vaikų ugdymui valstybiniu mastu yra skiriama daug dėmesio, sukuriant formalius teisinius jų ugdymo pagrindus, kurie numato pagrindinių švietimo reformos principų įgyvendinimą ir kuriuose bendradarbiavimui tarp tėvų bei švietimo pagalbos specialistų, teikiant pagalbą vaikui skiriama didelė reikšmė.

2. Autizmo spektro sutrikimai pasižymi plačiu požymių įvairovės spektru, todėl tikslinant požymius, jie yra skirstomi į atskiras sutrikimų grupes. Nors literatūroje grupės dažniausiai išskiriamos medicininio pagrindu, nurodytieji požymiai padeda parinkti atitinkamus autistiškų vaikų ugdymo ir terapijos metodus.

3. Taikomojo elgesio analizės metodo ypatumai, ugdant autizmo sutrikimą turinčius vaikus, susiję su paties autizmo sutrikimo požymių spektro įvairove: metodo poveikis nukreiptas ne į atskiro autizmo sutrikimo neutralizavimą, o į tam tikrų charakteristikų kaitą. Todėl metodo taikymas reikalauja didelio jo taikymo intensyvumo ir aktyvaus, betarpiško tėvų bendradarbiavimo su ugdymo specialistais.

4. Empirinio tyrimo duomenys atskleidė teigiamus autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų ugdymo taikomojo elgesio analizės metodu, bendradarbiaujant tėvams ir ugdymo specialistams, rezultatus. Jie pasireiškia aiškiai apibrėžtais autistiškų vaikų ugdymo pasiekimais, sustiprėjusiais ir pagilėjusiais šeimos narių ryšiais, tėvų pasitenkinimu, geresne jų savijauta, didesniu pasitikėjimu, turint bendramintį ir pagalbininką.

5. Atvejo analizė parodė, kad ugdymo specialistų bei tėvų bendradarbiavimas tiesiogiai veikia vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų, pažangą, gerina tarpusavio santykius, padeda įtvirtinti išmokus įgūdžius.

Esminiai žodžiai: autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai, Taikomosios elgesio analizės metodas, DTT, tėvų ir ugdymo specialistų bendradarbiavimas.

TURINYS

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMŲ TURINČIŲ VAIKŲ UGDYMAS: DOKUMENTAI, SAMPRATA IR UGDYMO METODŲ YPATUMAI	9
1.1. Dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą, analizė	9
1.2. Autizmo spektro sutrikimų samprata	13
1.2.1. Autizmo spektro sutrikimų požymiai	13
1.2.2. Ugdytinis, turintis autizmo spektro sutrikimų bruožų	17
1.3. Taikomojo elgesio analizės metodo privalumai, ugdant vaiką, pasižymintį autizmo spektro sutrikimais	20
1.3.1. Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, ugdymo metodai ir jų interpretacijos	20
1.3.2. Taikomojo elgesio analizės metodo ypatumai	24
2 skyrius. TĖVŲ ĮSITRAUKIMO Į VAIKŲ, TURINČIŲ AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMŲ, UGDYMO PROCESĄ, NAUDOJANT TAIKOMOSIOS ELGESIO ANALIZĖS METODĄ, REIKŠMĖ	27
2.1 Tyrimo organizavimas ir metodai	27
2.2. Interviu duomenų analizė	29
2.3. Atvejo analizė	41
Išvados	50
Literatūra	51
Summary	55
Priedai	57

Įvadas

Tyrimo aktualumas ir problema. Tai, kad 2007 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos III komitetas balandžio 2 – ają paskelbė Pasauline autizmo supratimo diena, rodo anaipol ne lokalinį autizmo spektro sutrikimų problemos aktualumą ir jos mastą. Šia akcija yra siekiama Jungtinių Tautų narėms ne tik atkreipti visuomenės dėmesį į autizmo sutrikimą, bet paskatinti vienyti visus, kurie yra susiję su šiuo sutrikimu – vaikus, jų tėvus, artimuosius bei įvairių sričių specialistus. Lietuvą tai liečia keliais aspektais. Visų pirma, šis kvietimas atliepia Lietuvos švietimo koncepcijos nuostatą, numatančią visų ugdymo bendruomenės narių ir visuomenės, kurią, pasak prof. B. Bitino, ugdymas aptarnauja (2000, p. 19), susitelkimą: „Lietuvos švietimas grįstinas glaudžiu šeimos, mokyklos ir visuomenės bendradarbiavimu“ (Lietuvos švietimo koncepcija, <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm#1>, žiūrėta: 2010-01-21). Antra vertus, nors tikslų oficialių duomenų apie autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų skaičių Lietuvoje nėra, 2002 m. Šiauliuose atlikus tyrimą autizmas buvo nustatytas 10,8 nuo 3 metų iki bendrojo lavinimo mokyklos vaikų iš 10000 (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003, p 411). 1999 m. atliktas autizmo sutrikimo paplitimo tyrimas Vilniaus mieste taip pat atskleidė, kad 11,8 vaikų iš 10000 pasižymi autizmu (Lesinskienė, Pūras, Kajokienė, Šenina, 2001). Be to, atlikus pastarąjį tyrimą paaiškėjo, kad nemažai vaikų daliai iki tyrimą atliekant sutrikimas nebuvo pastebėtas, todėl galima manyti, kad oficiali statistika net nebūtinai atspindėtų realią padėtį, kuri, įvairių šaltinių teigimu, rodo bendras autizmo sutrikimo augimo tendencijas ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. I Lovaas teigia, kad „po cerebralinio paralyžiaus ir protinio atsilikimo, autizmo spektro sutrikimai yra tretį labiausiai tarp vaikų paplitę sutrikimai“ (2003, p. 21).

Nepaisant tokių vaikų skaičiaus, jų sutrikimo laipsnio, jų visų poreikiai turi būti tenkinami. Kaip ir kiti vaikai, jie turi teisę ne tik į socialinį gyvenimą, bet ir į kokybišką ugdymą. Vaikų, turinčių SUP, ugdymą reglamentuoja valstybiniai dokumentai, kurie yra nuolat atnaujinami ir papildomi, atsižvelgus į ugdymo realybę ir iškilus naujoms SUP vaikų ugdymo reikmėms. Beveik dvi dešimtys jų buvo patvirtinta vien 2011 m. Pavyzdžiui, įstatymai Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo, Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo, Dėl Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo ir kiti. (SUP vaikų ugdymą reglamentuojantys įstatymai yra nagrinėjami pirmame šio darbo skyriuje). Tačiau dokumentai tėra tik politinis konkretaus ugdymo uždavinio įgyvendinimo reikalavimas ir jo prielaida, o SUP vaikų ugdymo praktikoje neretai susiduriama su konkrečiomis ugdymo

sėkmę ribojančiomis bei varžančiomis problemomis. Kalbant apie SUP turinčių vaikų ugdymą apskritai, svarbu, kad jei iki 1990 m. ir vėliau šalyje nebuvo sukurta sistema, kaip aprūpinti specialių ugdymo poreikių (SUP) turinčius asmenis ugdymui reikalinga kompensacine technika, specialiosiomis ugdymo priemonėmis (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003, p. 40), tai pastaruoju metu šiai sričiai teikiama vis daugiau dėmesio. Nepaisant teigiamų pokyčių ugdymo praktikoje, kylančių problemų laukas yra labai platus. Dažnai yra minima specialistų stoka: „nerasite nei vieno specialiojo pedagogo mokykloje, kuris būtų pradinių klasių mokytojas ar dalykininkas. Nors universitete specialieji pedagogai turi surinkę reikiamą kreditų skaičių, kad galėtų būti pradinių klasių mokytojais ar dalykininkais (geografija, istorija, pasaulio pažinimas). Specialieji pedagogai šiuo atveju ne specialistai – jiems reikalingi persikvalifikavimo kursai“ (Rimkus, 2009, http://www.svietimoprofsajunga.lt/integracija_ir_specialiuju_poreikiu_vaikai/, žiūrėta: 2010-01-21). Tačiau 2012 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos svarstomoje Pedagogų rengimo reglamento naujoje redakcijoje nurodoma, kad visos anksčiau teiktos pedagoginės kvalifikacijos, įskaitant specialiojo pedagogo, suvienodinamos. 2012-2013 pradėjusiems studijuoti bet kokią pedagogikos studijų programą asmenims bus suteikiama pedagogo kvalifikacija, siekiant suteikti galimybę lengviau keisti specializaciją (http://www.smm.lt/smt/st_org/docs/aisk_rastas.pdf, žiūrėta 2012-04-09). Stokojama ir ugdymo pavyzdžių. Šis realybėje susidarantis prieštaravimas tarp įstatymų bazės ir konkrečios ugdymo praktikos apsprendžia ir šio darbo **problemiškumą**, kuris taip pat parodo, kad SUP turinčių vaikų ugdymas nėra vien tik vidinė specialiosios pedagogikos mokslo problema, bet drauge atspindi ir valstybinį interesą, kuris, pasak prof. G. Kvieskienės, nuo pat pirmojo Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio buvo orientuotas į gerovės modelį (Kvieskienė, 2005, p. 7). Pastarasis yra apibūdinamas taip: „gerovės valstybė – politinė sistema, kai valstybė (o ne individualus arba privatus sektorius) imasi atsakomybės už savo piliečių gerovę“ (Idėjų žodynas, 2002, p. 164).

Siekiant sukurti vaiko gerovės valstybę, svarbu, kad ir politika, ir teorija, ir praktika derintų strategijas, kaip optimaliai tenkinti kiekvieno asmens poreikius. Ypač tai svarbu, kai kalbama apie specifinius poreikius turinčius asmenis (pvz. Autizmo spektro sutrikimus). Vaikams, turintiems autizmo spektro sutrikimą, itin svarbi jų poreikius atitinkanti aplinka ir ugdymas. Vienas iš tinkamų metodų, ugdant šiuos vaikus, yra Taikomosios elgesio analizės (angl.- ABA) metodas.

Taikomojo elgesio analizės metodas, literatūros šaltiniuose vadinamas ABA, yra autizmo sutrikimą turinčių vaikų ugdymo būdas, kurį pradėta taikyti po Kalifornijoje 1987 m. I. Lovass atlikto eksperimentinio projekto, davusio ženklius rezultatus. Nuo to laiko ABA metodu buvo plačiai susidomėta. Tačiau lygiai taip, kaip ir sutrikimų neturinčių, taip ir sutrikimus turinčių

vaikų ugdymo sėkmė negali priklausyti tik nuo ugdymo institucijos, specialiai ugdymui parengto asmens arba jų grupės pastangų. Kalbėdami apie autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų ugdymą, tyrėjai nuolat pabrėžia, kad šiame procese yra būtina, „jog tėvai žinotų, kad jie išlieka patys svarbiausi žmonės vaiko gyvenime. Jie turi progą mokytis kasdieninėse neplanuotose situacijose tai, ko specialistai negali padaryti“ (Tender, 2004, p.9) arba „svarbu žinoti, kaip padėti tėvams, kurie nori mokytis savo vaiką“ (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004, p.37). Tėvų reikšmė ugdyme niekada nekėlė ir nekels abejonių, tačiau akivaizdu, kad, nepaisant šių raginimų, vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų bruožų, tėvai iš tiesų yra sunkioje padėtyje, nes Lietuvoje ilgą laiką nebuvo atskiros tėvų, auginančių autizmo sutrikimą turinčius vaikus, organizacijos (Lesinskienė, Pūras, Kajokienė, Šenina, 2001), jos tik kuriasi (pvz., *Kitoks vaikas*). Taip pat stokojama konkrečių tyrimų apie vaikų, turinčių autizmo sutrikimą, ugdymo ypatumus ir jų rezultatyvumą, renkantis vieną ar kitą vaiko ugdymo būdą, trūksta jiems skirtos metodinės literatūros, stokojama autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų ugdymo ypatumus ir jų rezultatyvumą, renkantis vieną ar kitą vaiko ugdymo būdą. Nors padėtis kaimyninėse, pavyzdžiui, Skandinavijos šalyse yra kitokia. A. Ališauskas, S. Ališauskienė, S. Gerulaitis ir kiti mokslininkai vien Danijoje mini esant per devynias pagalbą autizmo spektro sutrikimus turintiems vaikams ir tėvams bei jų ugdytojams teikiančias organizacijas ir teigia, kad „Danijoje autizmo spektro sutrikimų atveju, vaikai ir šeimos sulaukia tinkamos specializuotos pagalbos“ (2010, p. 71).

Darbo autorei pavyko aptikti Lietuvoje atliktų tyrimų, kuriuose analizuojama tėvų įsitraukimo svarba, ugdant specialiujų ugdymosi poreikių turinčius vaikus (Ališauskas, Miltenienė, 2001; Ambrukaitis, Ruškus, 2002; Gevorgianienė, 2003, Ališauskas, Ališauskienė, Miltenienė, 2010). Tačiau tyrimų, kurie atskleistų konkrečią tėvų įsitraukimo reikšmę į autizmo sutrikimo bruožų turinčių vaikų ugdymo procesą, taikant ABA metodą, darbo autorei nepavyko aptikti, nors yra teigiama, kad „nuolatinis tėvų ir su vaiku dirbančių pedagogų bendradarbiavimas“ (Lesinskienė, 1998, p. 20) yra būtina vaiko, turinčio autizmo sutrikimo bruožų, ugdymo rezultatyvumo sąlyga. Short (1984) pastebėjo, kad tėvams įsitraukus į vaikų terapijos programos sudarymą, pastebimai pagerėjo vaiko elgesys, pasikeitė jo veiklos turinys ir net kokybė. Tai sudaro ir darbo *naujumą* bei jo *praktinio reikšmingumo* prielaidas.

Tyrimo objektas: Autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų ugdymas.

Tyrimo hipotezė: Taikomosios elgesio analizės metodu ugdyti autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai, teikiant jiems suderintą pagalbą tarp ugdymo specialistų ir tėvų, įgija tam tikrą jiems reikalingų įgūdžių.

Tyrimo tikslas: Atskleisti pagalbos, suderintos tarp tėvų ir specialistų reikšmę, ugdant autizmo spektro sutrikimų turinčius vaikus pagal taikomojo elgesio analizės metodą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą, analizę.
2. Remiantis naujausiais literatūros šaltiniais, atskleisti autizmo spektro sutrikimų sampratą bei jos interpretacijas.
3. Atskleisti taikomojo elgesio analizės metodo privalumus, ugdant autizmo spektro sutrikimą turintį vaiką.
4. Atskleisti tėvų ir kitų ugdytojų požiūrį į autizmo sutrikimą turinčių vaikų ugdymą taikomojo elgesio analizės metodu.
5. Išsiaiškinti, kokią reikšmę turi tėvų įsitraukimas į vaiko, pasižyminčio autizmo spektro sutrikimu, ugdymą taikomojo elgesio analizės metodu.

Tyrimo metodai:

1. Teorinis: specialios mokslinės literatūros šaltinių, švietimo dokumentų analizė.
2. Empiriniai: interviu su autizmo sutrikimo bruožų turinčių vaikų, ugdomų taikomojo elgesio analizės metodu, tėvais ir ugdytojais bei atvejo analizė.

Tyrimo dalyviai: interviu buvo atliktas kalbantis su 17 informantų – su 9 autizmo sutrikimą turinčių vaikų tėvais ir su 8 ugdymo specialistais, kurie naudoja taikomojo elgesio analizės metodą.

Pagrindinės sąvokos ir trumpiniai

ABA – (angl. - *Applied Behavioral Analysis*) Taikomojo elgesio analizės metodas.

DSM – IV - Diagnostinis ir statistinis protinių sutrikimų žinynas (angl. - *Diagnostic and Statistical Manual of mental Disorders*). Vašingtonas, 1994.

DTT – (angl. Discrete Trial Training) - autizmo atveju mokymas, pagrįstas Taikomąja elgesio analize, padeda įveikti sunkumus, susijusius su dėmesiu, motyvacija, stimulo kontrole, priežasties-padekmės nustatymu, mokymusi stebint, įgytų gebėjimų perkėlimu į kitą aplinką ir pan. E. Ünlü, I. Dikenas (2010). Tyrimų apie artistišku vaikų imitavimo gebėjimus apžvalga. Specialusis ugdymas 2010. Nr.1(22).

Pastiprinimas – visi neutralūs dirgikliai ir sąlyginės reakcijos, sukeltys sąlyginę refleksą (Furst, 1998, p. 125).

SUP – specialieji ugdymosi poreikiai.

TEACCH – (angl. *Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children*) Autizmo ir komunikacinių sutrikimų turinčių vaikų terapija ir ugdymas, biheavioristinis autizmo sutrikimo bruožų turinčių vaikų ugdymo metodas, akcentuojantis

individualų mokymą ir aplinkos pritaikymą taip, kad būtų palengvintas mokymosi procesas. Šis būdas – struktūrizuotas (Tender, 2004, p. 48).

Darbo apimtis ir struktūra. Magistro darbas sudarytas iš santraukos lietuvių kalba, įvado, kuriame yra pagrįstas temos aktualumas, nurodyti darbo metodai, išskirtas objektas, iškeltas tikslas ir suformuluoti uždaviniai, atitinkantys šio darbo skyrius bei nurodyti darbe naudoti metodai, 2 skyrių, kuriuose aptariama specialiųjų ugdymo poreikių vaikų ugdymą reglamentuojanti įstatymų bazė, nagrinėjama autizmo samprata bei ABA metodo privalumai, ugdant autizmo spektro sutrikimo turinčius vaikus. Antrąją darbo dalį sudaro empiriniai tyrimai: metodologinis jų aprašas ir tyrimo duomenų analizė. Darbe pateikta 20 lentelių. Darbas apibendrintas 5 išvadomis. Taip pateikiamas literatūros sąrašas, kurį sudaro 66 šaltiniai, santrauka anglų kalba bei priedai, kuriuose yra pateikti pagrindiniai neįgaliųjų ugdymą reglamentuojantys įstatymai, tyrimo instrumentas – klausimai tėvų informantų ir specialiųjų pedagogų informantų grupėms, iš garso įrašo transkribuoti informantų atsakymai, pateikti 17 protokolų ir vaiko psichologinių vertinimų protokolai anglų kalba. Bendrą darbo apimtį sudaro 56 puslapiai.

1 skyrius. AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMŲ TURINČIŲ VAIKŲ UGDYMAS: DOKUMENTAI, SAMPRATA IR UGDYMO METODŲ YPATUMAI

1.1. Dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų poreikių turinčių vaikų ugdymą, analizė

Per du pastaruosius dešimtmečius nuo Nepriklausomybės atkūrimo 1991 m. buvo išleista nemažai dokumentų, reglamentuojančių SUP vaikų ugdymą, tokiu būdu sukuriant formalią teisinę SUP vaikų ugdymo bazę. Pagrindus tam padėjo 1992 m. visuotinu referendumu priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurioje suformuluoti pagrindiniai pilietinės visuomenės principai, ir jų pagrindu Lietuvos Švietimo koncepcijoje įtvirtintos analogiškos humaniškumo, demokratiškumo, nacionalumo bei atsinaujinimo nuostatos. 1998 m. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Specialiojo ugdymo įstatymą, kuris ilgą laiką buvo pagrindinis specialųjį ugdymą reglamentuojantis dokumentas. 2011 metų kovo mėnesį įsigaliojo naujas Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas¹, kuris apibrėžia specialiosios pedagoginės, specialiosios pagalbos teikimą SUP turintiems vaikams. Specialiojo ugdymo įgyvendinimą numato konkretūs Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro pasirašyti teisės aktai. Tai – Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašas, 2011; Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašas, 2011; Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašas, 2011; Mokyklos vaiko gerovės komisijos sudarymo ir jos darbo organizavimo tvarkos aprašas, 2011). Minėtame įstatyme yra apibrėžiama šio ugdymo struktūra, apibūdinamas jo administravimas bei organizavimas, nusakomos ugdymo dalyvių – specialiųjų poreikių turinčių asmenų, jų tėvų arba globėjų bei pedagogų – pagrindinės teisės bei pareigos. Šio darbo požiūriu svarbu tai, kad įstatymas numato galimybę tėvams dalyvauti, vertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius vaiko ugdymo procese ir gauti informaciją apie ugdymosi rezultatus, eigą, jos metu išskylančius sunkumus ir ugdytinio daromą pažangą. Savo ruožtu pedagogai, bendradarbiaudami su ugdytinio tėvais arba globėjais, privalo teikti jiems šią informaciją ir konsultuoti juos ugdymo klausimais. Įstatyme yra įgyvendinamas vadovaujantis Lietuvos švietimo principais. Atskirieji principai tai – lygios galimybės, kontekstualumas, veiksmingumas ir tęstinumas. O bendrieji, kurie yra numatyti ir Lietuvos švietimo koncepcijoje, yra paminėti šio skyriaus pradžioje (Lietuvos švietimo koncepcija,

---

¹ Šiame skyriuje minimi dokumentai yra pateikti Priede 1, kuriame taip pat pateikiama ir nuoroda į šaltinį, todėl dokumentai nėra įtraukti į literatūros šaltinių sąrašą, siekiant juos tokiu būdu atskirti kaip reikšmingus valstybės dokumentus nuo kitų darbe naudotų knygų bei straipsnių

<http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm#1>, žiūrėta:2010-01-21).

Vadinasi, Koncepcijoje deklaruojami principai kartu nurodo ir SUP turinčių vaikų ugdymo svarbą. *Humaniškumo* principas numato nelygstamos kiekvieno asmens vertės pripažinimą, vadinasi, kiekvienas ugdytinis – tame tarpe ir SUP turintis – švietimo požiūriu yra unikalus asmuo. *Demokratiškumo* principas numato visuotinę švietimo prieinamumą, reiškiantį ir jo prieinamumą SUP vaikams. *Nacionalumo* principas numato įsipareigojimą Lietuvos kultūrai ir jos identitetui. Iš pažiūros atrodo, kad SUP vaikų ugdymas su juo turi mažai ką bendro, tačiau kultūrą suprantant ne vien kaip meninės bei mokslinės – techninės kūrybos savitumą, bet ir kaip visuomenėje vyraujančios pasaulėžiūros išraišką, darosi aišku, kad požiūris į kitokius visuomenės narius sudaro svarbią visuomenės pasaulėžiūros, taigi – ir neatsiejamą jos kultūros dalį. Kultūrologas C. Wodzinski's, apibūdinamas viduramžių Bizantijoje ir Rusijoje įsigalėjusį hagiografinį, pakantų požiūrį į „jurodivus“, įsitvirtinusią visuomenėje pagarbią laikyseną jų atžvilgiu apibūdino būtent kaip šalims būdingą *kultūrinį* reiškinį (Wodzinski, 2003). Lietuvoje šį švietimu realizuojamą nacionalumo, įsipareigojimo kultūrai principą įgalina ir *atsinaujinimo* principas, reiškiantis atvirumą kaitai, išlaikant universalias dorovės normas. Atsinaujinimą įgalina ir kiti dokumentai bei valstybinės institucijos. 1996 m. įsteigtas Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras (SPPC). Tai - švietimo įstaiga, kurios paskirtis – plėtoti specialiosios pedagoginės, specialiosios, psichologinės ir socialinės pedagoginės pagalbos teikimo sistemą šalyje, vykdyti jos stebėseną bei teikti metodinę pagalbą savivaldybių pedagoginėms bei psichologinėms tarnyboms. Internetiniame SPPC tinklalapyje yra skelbiami naujausi įstatymai, susiję su SUP vaikų ugdymu. 2005 m. įsigaliojo **Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas**, numatantis tiek suaugusiųjų, tiek ir vaikų integracijos galimybes ir kartu pabrėžiantis integracijos svarbą. Tai reiškia, kad švietimo reforma išreiškia perėjimą nuo „medicininio – segregacinio“ prie pedagoginio modelio“ (Specialiojo ugdymo pagrindai, 2003, p. 33), kuris „klestėjo sovietinėje erdvėje“ (ten pat, p. 35). Nors neseniai atlikti tyrimai parodė, kad tikrovėje beveik trečdalis mokytojų naujosios paradigos nepalaiko, kadangi vis dar, anot V. Gevorgianienės, „egzistuoja ryšys tarp nepalankaus požiūrio į integraciją ir edukacinio autoritarizmo“ (2003, p.5). Tačiau įstatymo reikalavimai turi norminį pobūdį ir kartu išreiškia jo turinio reikšmingumą, kadangi socializuodamasis ir mokydamasis vieningoje visuomenėje, „išlošia“ ne tik SUP asmuo, bet ir visuomenė, kurioje tokiu būdu realiai įsigali pamatinės pilietinės visuomenės vertybės: tolerancija, humaniškumas, pagalba vieni kitiems, atjauta. Kaip tik tokioms vertybėms visuomenės narius įgalina SUP asmenys. Vaizdžiu gydytojo R. Fenigsen teigimu „tie nuskriaustieji žmonių bendrijoje atlieka vieną labai svarbų vaidmenį: žadina mumyse tai, kas yra geriausia. Tai yra paslauga mums visiems. Tai yra didysis jų vaidmuo kuriant žmogiškumo principais paremtą visuomenę, ir niekas kitas to vaidmens už juos atlikti

negali“ (2000, p. 38). Integracijos lygis kartu rodo ir visuomenės demokratiškumo lygį, nes tik tokia visuomenė, kurioje yra sukurtos sąlygos visiems vaikams dalyvauti ugdyme, siekiant visuomenei reikšmingų tikslų ir sudarant vienodas sąlygas naudotis ugdymo kultūriniais ištekliais tegali vadintis demokratine. „Mūsų visų požiūris ir elgesys su vaikais ir suaugusiais, turinčiais negalią ar sutrikimų yra tarsi mūsų visuomenės humaniškumo egzaminas ir jos branda matuojama tuo, koks vyrauja požiūris į neįgaliuosius, kaip su jais elgiamės“ (Rimienė, 2011, <http://infon.us/autizmas-vystymosi-raidos-sutrikimas/> žiūrėta: 2011 – 06 – 04). Todėl suprantama, kad įstatymo pagrindu keičiantis minėtai sampratai, vaikų, besimokančių specialiosiose mokyklose, skaičius mažėja, o auga SUP vaikų skaičius bendrojo lavinimo mokyklose. Nors ir reglamentuojamas valstybiniais dokumentais, šis procesas nėra toks lengvas, nes jis įmanomas tik tada, kai susiformuoja glaudūs visos ugdymo bendruomenės ryšiai, susikūrus darniai funkcionuojančiam tinklui tarp pedagogų, bendradarbiaujančių su tėvais, socialinėmis įstaigomis, medikais, įvairioms asociacijoms ir pan. Todėl kalbant apie įstatymų bazę, kuri apibrėžia įvairius SUP vaikų ugdymo aspektus, darosi aišku, kodėl įstatymdavystė priklauso ne tik LR Švietimo ir mokslo ministerijai, bet ir Vyriausybei, Sveikatos apsaugos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, kurių bendradarbiavimas šiuo klausimu yra neišvengiamas.

Kadangi ne visi SUP asmenys gali dalyvauti mokymo procese, organizuojamame mokykloje, 2000 m. Švietimo ir mokslo ministerija patvirtino Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarką, kurioje nurodoma, kokiais atvejais gali būti organizuojamas mokymas namuose, kas organizuoja šį mokymąsi (Mokymą namuose organizuoja mokykla, kurioje moksleivis nuolat mokosi, o jei iki tol dar niekur nesimokė – jo gyvenamajai vietai priskirta mokykla). Tačiau net ir besimokantys namuose mokiniai yra traktuojami kaip bendro mokykloje vykstančio ugdymo proceso nariai, nes namuose mokomi moksleiviai įrašomi į bendrą mokyklos abėcėlinę knygą ir klasės dienyną. Atitinkamai minėtąjį teisės aktą papildė ir tokie teisiniai dokumentai, kuriuose apibrėžiamos mokinių egzaminų bei brandos egzaminų laikymo sąlygos ir reikalavimai (Dėl egzaminų pritaikymo specialiųjų poreikių moksleiviams, 2003, ir Dėl brandos egzaminų, įskaitų bei pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo ir vykdymo pakeitimo, 2003, kurie 2010 m. pakeisti įsakymu Dėl pagrindinio ugdymo pasiekimo patikrinimo, kalbų, įskaitų, brandos egzaminų užduoties formos, vykdymo ir vertinimo instrukcijų (vertinimo) pritaikymo specialiųjų poreikių mokiniams, buvusiems mokiniams ir eksternams tvarkos aprašo patvirtinimo, o 2012 m. aprašas darsyk atnaujintas bei papildytas). Kadangi organizuojant mokymą namuose svarbu įvertinti asmens ugdymosi galimybes, atsižvelgiant į jų sutrikimo laipsnį, šis klausimas taip pat yra įstatymiškai reglamentuotas. Tai – nuo 2000 m. įsigalioję Švietimo ir mokslo ministerijos teisės aktai – Švietimo ir mokslo ministro

įsakymai Dėl asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka ir Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, mediciniu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo. Įsakymai detalai apibrėžia SUP nustatymo tvarką: gydytojui nustačius raidos sutrikimus arba identifikavus jų atsiradimo rizikos faktorius, ankstyvosios reabilitacijos tarnyba privalo įvertinti vaiko specialiuosius ugdymo poreikius. Tą gali padaryti ir ikimokyklinės ugdymo įstaigos pedagogas, pastebėjęs tam tikrus sutrikimus ir gavęs vaiko tėvų arba jo globėjų sutikimą kreiptis į specialiojo ugdymo komisiją, esančią įstaigoje, kuri turi atlikti pradinį specialiųjų poreikių vertinimą ir, nustačius, kad vaikui yra reikalingas specialus ugdymas bei specialios pedagoginės pagalbos teikimas, turėdama tėvų ar globėjų sutikimą, kreiptis dėl nuodugnaus specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo į įstaigą aptarnaujančią psichologinę tarnybą. Šie teisės aktai, kuriais įtvirtinama specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo sistema iš esmės sudaro prielaidas SUP asmenims įveikti socialinę atskirtį.

Labai svarbus žingsnis, sprendžiant SUP vaikų ugdymo klausimus yra specialaus ugdymo finansavimas, numatant finansų skyrimą iš valstybės ir savivaldybių biudžetų. Pagal 2007 m. patvirtintas rekomendacijas Mokinio krepšelio apskaičiavimo metodika specialiųjų poreikių mokiniams, ugdomiems bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose klasėse krepšelio „turinį“ sudaro ne tik SUP mokinių mokymo lėšos, bet taip pat ir specialiojo ugdymo lėšos, kurias galima panaudoti specialiajai pedagoginei, psichologinei pagalbai teikti ir mokytojų atlyginimo priedui už specialiųjų poreikių mokinių mokymą sumokėti. Atkreiptinas dėmesys, kad 2011 m. įstatymo pakeitime SUP mokiniui parama yra padidinta net iki 35 %. Ne mažiau reikšmingas yra ir kitas 2008 m. priimtas dokumentas – Neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensavimo tvarkos aprašas, nes SUP poreikių turintys vaikai neretai reikalingi tam tikros kompensacinės technikos. Įstatymas numato Specialiųjų poreikių vaikus švietimo įstaigose ir namuose aprūpinti ugdymui skirtomis techninės pagalbos priemonėmis bei nustato tų priemonių skyrimo tvarką.

2011 m. SUP mokinių ugdymo paskirtis, apibūdinant ją kaip pagalbą lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant jų gebėjimus ir galias, buvo nurodyta Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme. Tai, kad dokumente teigiama, jog SUP mokinių švietimą privalo įgyvendinti visos privalomąjį ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos bei kiti švietimo teikėjai, rodo ne tik valstybės rūpestį SUP mokinių ugdymu, bet kartu ir aktualizuoja šio darbo temą: autizmo sutrikimą turinčių vaikų poreikių pažinimas, jų ugdymo metodika bei veiksmingumą liudijantys tyrimai tampa neišvengiama dokumento realizavimo praktikoje prielaida. 2011 m. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro patvirtintame įsakyme *Dėl psichologinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo* taip pat yra pabrėžiama, aktyvaus

bendradarbiavimo su mokinių tėvais svarba, kuri traktuojama kaip dvasinės darnos, gebėjimo gyventi ir mokytis sąlyga. Tai irgi aktualizuojanti šio darbo temą.

Apibendrinant teigtina, kad, žvelgiant į SUP vaikų ugdymą reglamentuojančius dokumentus darbo temos požiūriu, dokumentuose numatyta socialinės tokių vaikų atskirties mažinimo būtinybė, o tai labai svarbu kalbant apie autizmo spektro sutrikimus, kurių pagrindinis požymis yra socialinės komunikacijos sutrikimas. Šios atskirties mažinimas teisinėje bazėje visada yra siejamas ir su vaiko tėvų arba globėjų sutikimu, jų bendradarbiavimu, ir tai darsyk pabrėžia, kokia reikšmė valstybiniu mastu yra teikiama SUP vaikų tėvų bendradarbiavimui su kitais SUP turinčių vaikų ugdymą organizuojančiais institucijomis ir asmenimis.

1.2. Autizmo spektro sutrikimų samprata

Kadangi literatūros šaltiniuose autizmas apibūdinamas labai įvairiai, nes vieningo ir tikslaus autizmo sutrikimo apibrėžimo nėra (Balčiūnaitė, 2010), o pats sutrikimas, pagal Amerikos autizmo asociacijos apibrėžimą yra kompleksinis ir įvairiapusis raidos sutrikimas, apimantis ir socialinės sąveikos, ir bendravimo įgūdžių sritis (<http://www.definitionofautism.com/> žiūrėta:2010-01-10), tai manytina, kad charakteringiausias jo ypatumas galima atskleisti apžvelgus visus bendrus šio raidos sutrikimo požymius, įvardinamus kaip autizmo spektro sutrikimai.

1.2.1. Autizmo spektro sutrikimų požymiai

Pirmąsyk autizmo sutrikimą 1943 m. aprašė amerikiečių daktaras Leo Kanneris (1894 – 1981), apibūdinamas vienuolika keistai į aplinką reaguojančių vaikų, kuriems buvo būdingas kalbos deficitas ir polinkis atlikti pasikartojančius veiksmus (Ivoškuvienė, 2003; Lesinskienė, 2000; Willis, 2006). Šis sutrikimas kurį laiką vadintas Kaanerio sindromu, nors pats autorius vaikų sutrikusios elgsenos apibūdinimui vartojo autizmo terminą. 1944 m. Vienos psichiatras Hansas Aspergeris (1906 –1980), nežinodamas apie Kaanerio tyrinėjimus, apgynė disertaciją autistinės psichopatijos tema, aprašydamas sindromą, kurio požymiai buvo labai panašūs į tuos, kuriuos minėjo amerikiečių mokslininkas. Abu mokslininkai teigė, kad pagrindinis autizmo sutrikimo požymis yra visą gyvenimą išliekantis socialinės sąveikos sutrikimas (Ivoškuvienė, 2003; Lesinskienė, 2000), ir sutrikimas po Aspergerio disertacijos imtas vadinti Aspergerio sindromu, priskiriant jį prie sunkių fizinių ligų ir įvardijant „kaip vaikų šizofreniją“ (Ambrukaitienė, Ivoškuvienė, 1997, p. 5). Dėl skirtingų šio sutrikimo laipsnių autizmas, kuris nėra laikomas specifiniu sutrikimu, yra dažniausiai apibūdinamas kaip autizmo spektro

sutrikimas, kadangi tokį sutrikimą turinčių vaikų charakteristikos telpa į spektro skalę nuo labai neįžymių iki sunkių požymių (Willis, 2006). Pagal TLK – 10, kuri naudojama Europoje autizmo spektro sutrikimams priskiriami įvairiapusių sutrikimų (F 84) grupei. Pastaroji apima tokius sutrikimus:

- F 84.0 Vaikystės autizmas;
- F 84.1 Atipiškas autizmas;
- F 84.2 Rett'o sindromas;
- F 84.3 Kiti dezintegraciniai vaikystės sutrikimai;
- F 84.4 Hiperaktyvumo sutrikimas, susijęs su protiniu atsilikimu ir stereotipiniais judesiais;
- F 84.5 Aspergerio sindromas;
- F 84.8 Kiti įvairiapusiai raidos sutrikimai;
- F 84.9 Nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas.

Šios autizmo spektro sutrikimo grupės taip pat yra išskiriamos ir nuo 2011 m. Lietuvoje naudojamame ligų klasifikatoriuje TLK – 10 –AM.

Pagal amerikietiškojį DSM – IV žinyną autizmo spektro sutrikimai skiriami į tokius sutrikimus:

- 299.0 Autizmo sutrikimas;
- 299.80 Rett'o sindromas;
- 299.10 Aspergerio sindromas;
- 299.80 Kitaip nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas.

Šiuose autizmo spektro sutrikimo klasifikacijose yra palikta galimybė tiems atvejams, kurie negali būti priskirti prie aiškiai apibrėžiamos sindromo grupės (Nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas pagal TLK – 10 ir Kitaip nepatikslintas įvairiapusis raidos sutrikimas pagal DSM – IV) ir tai rodo, kad realybėje neretai susiduriama su tokio simptomų deriniu, kuris negali būti priskirtas jokiai aiškiai įvardintai autizmo spektro sutrikimo grupei. Kitaip tariant, sutrikimo raiška gali būti įvairi, autizmas reiškiasi įvairiais pavidalais. Šios klasifikacijos taip pat rodo, kad autizmas anaipol ne tik socialinio – psichologinio, bet ir klinikinio pobūdžio problema. Literatūros šaltiniuose dažnai akcentuojama, kad drauge su autizmu neretai diagnozuojami ir kiti fiziniai sutrikimai ar apsigimimai. Dažnai yra „diagnozuojamas ir protinis atsilikimas, epilepsija, kiti sutrikimai bei ligos <...>dažniausiai vaikams su autizmu nustatomas ir protinis atsilikimas: ši diagnozė konstatuojama beveik 50 % vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų. Smegenų patologinis procesas, kuris sukelia autizmą, kartu paveikia ir tas sritis, kurios yra atsakingos už žmogaus pažinimo raidą. Būtina pažymėti, kad vyresnio amžiaus autizmo spektro sutrikimus turintys asmenys gali susirgti depresija ir kitais emociniais sutrikimais, ypač jei sutrikusi jų

socialinė adaptacija“ (Vaikų su autizmu ugdymo principai, 2003, p. 2). Smith teigia, kad tik 10 % autizmą turinčių vaikų tėra normalaus intelekto (1998). Be minėtų diagnozių autizmo sutrikimą dažnai tenka diferencijuoti su tokiais sutrikimais kaip įgimtas kurtumas, įgimtas aklumas, specifinės kalbos išraiškos ar recepcijos sutrikimas, šizofrenija, obsesinis kompulsinis sutrikimas, reaktyvaus prieraišumo sutrikimas vaikystėje (Lesinskienė, 1998). Įvairūs kenksmingi psichologiniai, organiniai, biologiniai, genetiniai veiksniai, įgimtos infekcijos gali būti autizmą sąlygojančia prielaida, ir tai leidžia konstatuoti autizmo spektro sutrikimų problemos kompleksiskumą bei laikyti jį „ne liga, o viso gyvenimo, raidos sutrikimu“ (ten pat, p.20). Kalbant apie iki šiol ne visiškai aiškias autizmą sąlygojančias priežastis, pastaruoju metu jų tarpe taip pat yra minimos ir gimdymo komplikacijos (Glasson, 2004), atsirado ir kelios smegenų funkcijos sutrikimais grindžiamos autizmo kilmės teorijos – atspindžio neuronų funkcijos sutrikimo teorija bei iškiliojo landšafto pažeidimų teorija (Vilayanur, Ramachandran, Oberman, 2007). Pirmoji teigia, jog autizmas kyla dėl sutrikusios atspindžio neuronų funkcijos, o antroji konstatuoja pažeistą ryšį tarp žievės sričių, apdorojančių jutiminę informaciją. Turkijos mokslininkai E. Ünlü ir I. H. Dikenas (2010), apibendrinami Baron – Cohen ir kolegų 2000 m. atliktus stebėjimus, teigia, jog autizmo sutrikimą galima paaiškinti *amigdalos* (pagrindinio limbinės sistemos komponento smegenyse, kuris kontroliuoja baimes, nerimą ir stresą) sutrikimu. Atsižvelgdamas į įvairius autizmo kilmės aiškinimų skirtumus ir kalbėdamas apie sutrikimo priežastis. I. Lovaas (2003), kalbėdamas apie sutrikimo priežastis teigia, kad atsakymas į autizmo kilmės klausimą vis dar tebėra atviras, ir gali būti, kad skirtingos autizmo atmainos gali turėti savą etiologiją.

Klinikiniai sutrikimai gali gerokai apsunkinti socialinės – psichologinės raidos pažangą, o pastaroji mažina ir taip dažnai riboto somatinio atsparumo potencialą. Be to, klinikinė diagnozė neretai gali „pridengti“ autizmo sutrikimo požymius, manant, kad keistas, netipiškas vaiko elgesys yra jo fizinės negalios padarinys, ir tokia nuomonė gali tapti priežastimi, apsunkinanti savalaikį autizmo sutrikimų diagnozavimą. Savo ruožtu, kūdikystėje pasireiškiantys autizmo spektro sutrikimo požymiai irgi gali būti klaidingai priskiriami „geram charakteriui“. Pavyzdžiui, „<...> kūdikiai ramūs, neverkia, net norėdami valgyti, nereaguoja į šlapius vystyklėlius, šaltį, žadinimą. Kartais toks kūdikio elgesys tapatinamas su labai gero vaiko elgesiu. Jis ramiai guli ir niekam netrukdo“ (Ambrukaitienė, Ivoškuvienė, 1997 p.5). A. J. Ambrukaitienė, R. Ivošuvienė, pasirėmusios įvairių autizmo sutrikimų tyrinėjusių autorių tyrimais, mini tokius pagrindinius autizmo sutrikimo diagnozės kriterijus: *negalės pastebėjimo laikas* (tarptautiniuose autizmo spektro sutrikimų apibrėžimuose akcentuojama, kad autizmo sutrikimo sindromas dažniausiai išryškėja iki 30 – ojo vaiko gyvenimo mėnesio); *regimojo kontakto nepakankamumas, kalbos*

plėtotės sutrikimas, intelekto ir socialinio bendravimo ypatumai, visų rūšių veiklos (pažinimo, žaidybinės ir t.t.), komunikacijos, sensorikos, motorikos sutrikimai (ten pat, p.5).

S. Lesinskienė teigia, kad „diagnozuojant autizmo sutrikimą, remiamasi Wing triada <...>, kuri apima gilius sutrikimus pagal chronologinį ir protinį amžių šiose trijose pagrindinėse srityse: *socialinė sąveika; verbalinė ir neverbalinė komunikacija; vaizduotė* (Lesinskienė, 1998, p.7). Nežiūrint šiek tiek varijuojančių diagnostikos kriterijų, autizmo spektro sutrikimus tyrinėjantys autoriai vieningai nurodo pagrindinį jų bruožą: *sutrikusį gebėjimą suprasti kitus žmones ir bendrauti su jais*. Jausdamasis nejaukiai šalia kitų žmonių, nepajėgdamas socialiai adaptuotis, vaikas stengiasi nežiūrėti kitam į akis, jis nesuvokia neverbalinių komunikacinių kitų žmonių signalų (judesių, gestų, mimikos), todėl ir pats nebendruoja gestikuliuodamas, nenaudoja kūno kalbos (Lovaas, 2003; Tender, 2004). E. Ünlü ir I. H. Dikenas (2010) taip pat pastebi ribotus sutrikimą turinčių vaikų imitavimo gebėjimus, kurie yra labai svarbūs pirminiai įgūdžiai kognityvinei, kalbinei ir socialinės savivokos raidai.

Tačiau tai, kad autizmo spektro sutrikimai skirstomi į atskiras sutrikimų grupes, kartu byloja, jog požymiai ir tų požymių deriniai, kuriais identifikuojami autizmo spektro sutrikimai, įvairių sutrikimų grupėse reiškiasi nevienodai. Pavyzdžiui, Aspergerio sindromą (F 84.5) turintiems asmenims, kurių tarpe dominuoja vyriškos lyties asmenys, nėra sutrikęs kalbos ir kognityvinių funkcijų vystymasis, todėl daug tokių vaikų į medikų dėmesio lauką nepatenka, nes autizmo spektro sutrikimų požymiai yra palyginti švelnūs, ir jį turintieji neretai pasižymi ypatingais gabumais. „Aspergerio sindromą turintys žmonės dažnai pralenkia kitus mokydami faktų ir skaičių, bet susiduria su problemomis, kai reikia mąstyti abstrakčiai“ (East, Evans, 2008, p. 14). Rett'o sindromo (F 84.2) atveju vaikai iki 6 – 18 mėn. amžiaus taip pat dažniausiai vystosi normaliai, ir dažniausiai staiga ima netekti įgytų įgūdžių: „pirmiausia tikslingi rankų judesiai virsta stereotipiniais, sustoja ir regresuoja kalbos vystymasis <...>, mažėja socialinis bendravimas <...>, ryškėja autistiškas elgesys ir protinės raidos regresija“ (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004, p.31). Atskleidami savo patirtį, Rett'o sindromą turinčio vaiko tėvai prisipažįsta: „mūsų sūnus, kuris pradžioje buvo besišypsantis, laimingas, čiaušskantis džiaugsmo kamuoliukas, beveik per naktį tapo atsiskyrėlišku, piktu, nekalbančiu vaikeliu“ (Tender, 2009, p.165). Toks pasikeitimas taip pat gali įvykti ir laipsniškai, nestaigiai. Vaikystės autizmo (F84.0) atveju yra stebimas įvairių simptomų pasireiškimo svyravimas, simptomams pasunkėjant apytikriai tarp 2 – 5 metų ir paauglystėje, o atipiškas autizmas (F 84.1) paprastai išryškėja kiek vėliau ir neatitinka visų diagnostinių kriterijų.

Literatūros šaltinių apžvalga leidžia teigti, kad autizmas – tai visą gyvenimą besitęsiantis nespecifinis kompleksinis raidos sutrikimas, kurį sukelia įvairios genetinės, infekcinės, organinės priežastys, apsprendžiančios psichologinius – socialinius autizmo sutrikimo raiškos padarinius, iš

kurių svarbiausiu laikomas komunikacinių gebėjimų stoka, reikalaujanti specialaus ugdymo, todėl aktualu autizmo spektro sutrikimų turintį vaiką aptarti kaip ugdytinį.

1.2.2. Ugdytinis, turintis autizmo spektro sutrikimų bruožų

Pažinti konkretų autizmo sutrikimą turintį vaiką – būtina bet kokios terapijos ar ugdymo sėkmės sąlyga. Leaf ir McEachin (1999) teigia, kad stebėjimą, siekiant išsiaiškinti individualias vaiko, turinčio autizmo sutrikimo bruožų, savybes, jo reakcijas, pomėgius dera interpretuoti kaip pradinę bet kokio ugdymo strategijos stadiją, ir ši stadija turinti trukti maždaug apie mėnesį, kadangi vaiko, turinčio autizmo sutrikimo bruožų, ir jo aplinkos pažinimas leidžia sukurti pozityvią aplinką darbui, o „aplinka daro milžinišką įtaką elgesiui“ (ten pat, p. 41).

Apibūdinantieji autizmo sutrikimo požymiai kartu charakterizuoja ir patį autizmo sutrikimą turintį vaiką, reikalaujantį specialaus ugdymo. Tai – pažintinių galių, verbalinių ir neverbalinių komunikacinių gebėjimų, savitarnos, vaizduotės sutrikimus turintis vaikas. Buitinėje kalboje tokius žmones galima būtų apibūdinti kaip kitų žmonių neatjaučiančius, empatinių sugebėjimų neturinčius keistuolius. Psichologijos žodyne (1993) konstatuojama, kad autistiška asmenybė domisi vien tik savo vidiniu pasauliu, savo poreikiais ir norais. Iš šių požymių išplaukia ir kiti: keisti jų pomėgiai, uždarumas, stereotipinė veikla, spontaniškumo, kūrybiškumo trūkumas, manipuliacija daiktais, agresija arba saviagresija, humoro, metaforų supratimo stoka, negebėjimas perprasti neverbalinės (gestų mimikos, kūno judesių, žvilgsnių) kalbos ir pan. Dauguma autizmo sutrikimą tyrinėjančių autorių aprašo ir analizuoja savistimuliacinį autizmo spektro sutrikimus turinčių žmonių elgesį (Leaf, McEachin, 1999; Lovaas, 2003; Tender, 2004, Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004; Linton, 2007; East, Evans, 2008). Jam būdingas pasikartojimas ir betiksliskumas. J.Tender (2009) išskiria tokias savistimuliacijos (stimų – angl. *stims*) grupes kaip lytėjimo, susijusio su rankomis (plekšnojimas, tapšnojimas, daiktų glostymas, čiupinėjimas), regėjimo (spoksojimas, įsistebeilijimas, žaidimas su elektros mygtukais, išjungiančiais ir įjungiančiais šviesą), daugkartinis mėgiamų filmo dalių žiūrėjimas, ekranų grafikos stebėjimas monitoriuje), klausos (pasirinkto triukšmo, garso klausymas, ignoruojant kitus garsus, niūniavimas, keistų garsų skleidimas, echolalija), raumenų stimai (keistos, neįprastos pozos, išsilenkimai, raičiojimasis), lytinis stimas (masturbacija, labai akivaizdus susidomėjimas genitalijomis). Kadangi savistimuliacija atsiranda vaikui būnant neužimtam, labai svarbu, kad stimų vietą užimtų naudinga ir vaiką ugdanti veikla. Todėl ugdant autizmo spektro sutrikimų turintį vaiką pirmiausia turi būti siekiama mažinti ar kiek tik galima neutralizuoti autizmo spektro sutrikimų požymių raišką arba ugdyme turi būti ji atitinkamai išnaudojama tam, kad ugdymu būtų pasiekiami kiek galima daugiau pažangos. Tai iš dalies leidžia paaiškinti tai, kodėl

šalia bendrųjų autizmo spektro sutrikimų požymių būtina gerai pažinti individualius, tik jiems vieniems būdingus vaikų ypatumus ir kodėl „nėra nei vieno ugdymo metodo <...>, kuris tiktų visiems autizmo spektro sutrikimų atvejams“ (Vaikų su autizmu ugdymo principai, 2003, p. 6), nors ir egzistuoja tam tikri bendrų autizmo spektro sutrikimų požymių apspręsti vaikų, pasižyminčių šiais sutrikimais, ugdymo principai.

Kadangi socializacijos įgūdžiai formuojasi nuo pat pirmųjų žmogaus gyvenimo dienų, ne mažiau reikšminga, kad vaiko, turinčio autizmo spektro bruožų, ugdymas būtų pradėtas kuo anksčiau, turint galvoje tai, jog autizmo spektro sutrikimai dažniausiai ima reikštis jau nuo pirmųjų vaiko gyvenimo metų. Kitaip tariant, autizmo spektro bruožų turinčio vaiko ugdymo rezultatyvumą lemia diagnozės savalaikiškumas: tyrimai rodo, kad kuo anksčiau diagnozuojami autizmo spektro sutrikimai ir pradėdama terapija, tuo didesnė tikimybė sulaukti ženklaus progreso (Tender, 2009). Minėtieji požymiai drauge yra ir rimtas signalas tėvams, nepaisant to, kad internetinių diskusijų tinklalapiuose² pasimetusiems tėvams, kurių vaikams diagnozuoti autizmo spektro sutrikimai, dosniai ir neatsakingai dalinami patarimai nedaryti iš savo vaiko ligonio.

Kitas autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų bendras ugdymo principas yra tas, kad ugdyme turi būti atsižvelgiama į individualias stipriąsias ir silpnąsias autizmo spektro sutrikimu pasižyminčio vaiko, kaip asmenybės, puses, abi jas kuo veiksmingiau išnaudojant ugdymo rezultatams siekti. Kitaip tariant, ugdyme svarbu vadovautis požiūriu, kurį nurodė I. Lovaas (2003): bet koks etikečių klįjavimas, ugdant vaiką, turintį autizmo sutrikimą, labai trukdo mokymosi sėkmei, ir į autizmo spektro sutrikimų turintį vaiką būtina žiūrėti kaip į nepakartojamą individualų asmenį. Kaip tik šiuo atveju tėvų įsitraukimo reikšmė, jų asmeninė vaiko meilės, pažinimo patirtis yra su niekuo nesulyginama, nors egzistuoja ne tik nepakartojamos, individualios stipriosios vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, bet ir dažnai visiems jiems būdingi ugdymui imlūs požymiai. Antai, stipriąja autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių puse pripažinus gerą jų regimąją atmintį, galima išnaudoti ją būtinų žinių ir įgūdžių įgijimui, vizualios aplinkos sukūrimui, sudarant jiems galimybę jaustis saugiai ir taip mažinant ugdymo rezultatyvumą kaustantį nerimą bei vidinį pasipriešinimą siekiamai pažangai. Nes nepaisant išorinės autizmo spektro sutrikimą turinčių vaikų reakcijos, nekomunikabilumo, „autistiški žmonės nori bendrauti“ (Tender, 2009, p.74), tačiau kaip tik negebėjimas, sunkumas bendrauti ir suformuoja papildomus nerimo, baimės ugdymo kliuvinius ir būtent todėl „svarbu kelti specialiųjų ugdymo(-si) poreikių turinčių moksleivių, besimokančių bendrojo lavinimo mokykloje, savivertės ir savivokos lygį, akcentuojant vaiko galias ir gebėjimus“ (Ališauskas,

---

² Autizmas – kas tai? <http://www.supermama.lt/forumas/lofiversion/index.php/t428516.html>; žiūrėta 2012-04-05

2003, p.3). Suprantama, kad tai pasakytina ne tik apie mokyklinę aplinką – vaiko, pasižyminčio autizmo spektro sutrikimais, savivokos ir savivertės stiprinimas svarbi jo, kaip sutrikimą turinčio asmens, gyvenimo kokybės gerinimo prielaida.

Žinant šį vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų bruožų, poreikį, būtina taip pat atsižvelgti ir į jo galimybių ribotumą: jam negalima pateikti kelių užduočių vienu metu, o pateikiant vieną instrukciją, būtina turėti omenyje, kad ją vykdant svarbu kiek galima sumažinti įvairių aplinkos dirgiklių poveikį, mažinantį užduoties atlikimo veiksmingumą. Žinant, kad autizmo spektro sutrikimų turinčius asmenis gąsdina aplinkos pokyčiai, stiprią jų savybę laikytinas nekintančios aplinkos ir pasikartojančios veiklos pobūdis. Kaip ir kiekvienas asmuo, autizmo sutrikimą turintis žmogus nori būti pripažintas ir įvertintas, todėl bihevioristinis atlygio, pastiprinimo principas turi vainikuoti net ir mažiausią teisingai įvykdytą instrukciją ar užduotį. Apibūdinus autizmo spektro sutrikimų požymių turinčio vaiko ypatumus ir jo ugdymo potencialą, dera atkreipti dėmesį ir į **tiesioginius vaiko ugdytojus – tėvus**, nuo kurių pastangų, psichologinio stabilumo, pasirengimo didžiausia dalimi priklauso autizmo spektro sutrikimų požymių turinčio vaiko, kaip ugdytinio, pasiekimai ir specialistų arba drauge su jais realizuojamo ugdymo rezultatyvumas. Internetinių diskusijų tinklalapių *Autizmas Lietuvoje*,³ *Autizmas – kas tai?*⁴ pašnekesiuose neretai atsiskleidžia ir pačių vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų, tėvų psichologinės (o taip pat ir materialinės bei socialinės) problemos, juntamas vidinis pasimetimas, saugumo, garantijos, ramybės, pagalbos poreikis. Diskusijos taip pat atskleidžia ir ugdymo metodų pažinimo reikmę, konkrečių rekomendacijų, pozityvaus vaiko vertinimo poreikį. Nors tinklalapio aktualijos negali būti traktuojamos kaip mokslinis argumentas, tačiau jos sutampa su mokslininkų atliktų tyrimų apibendrinimais. S. Ališauskas, S. Ališauskienė, D. Gerulaitis ir kt. teigia, kad SUP turinčių vaikų tėvai „menkai įtraukiami kaip partneriai į vertinimo ir ugdymo procesą <...>, vaiko psichopedagoginio vertinimo dokumentuose vyrauja neigiama informacija apie vaiką, akcentuojamas sutrikimas, o ne gebėjimai) <...>, vyrauja direktyvi, formali, nepakankamai detalizuota rekomendacinė informacija“ (2010, p. 91). Kaip tik ši padėtis sudaro teorines prielaidas kitame šio darbo skyriuje, aptarti autizmo sutrikimą turinčių vaikų ugdymo metodus, atskleidžiant tėvų įsitraukimo reikšmę ABA ugdymo strategijoje. *Apibendrinant* teigtina, kad vaikui, pasižyminčiam autizmo spektro sutrikimais, kaip ugdomajam yra būdingos ne tik bendrosios jo sutrikimo grupės savybės, bet ir individualūs, asmeniniai ypatumai, kurie, kaip ir bendrieji sutrikimo ypatumai turi būti kiek galima išnaudojami jo asmeninei pažangai ir bendriems ugdymo tikslams siekti.

³ <http://www.autizmo.puslapiai.lt/Alenta/viewtopic.php?f=11&t=38>, žiūrėta: 2012-04-05

⁴ <http://www.supermama.lt/forumas/lofiversion/index.php/t428516.html>; žiūrėta: 2012-04-05

1.3. Taikomojo elgesio analizės metodo privalumai, ugdant autizmo spektro sutrikimų turintį vaiką

1.3.1. Autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų ugdymo metodai ir jų interpretacijos

Kadangi autizmo spektro sutrikimų klausimas aktualus ne tik nacionaliniu lygmeniu – jis aktualus visame pasaulyje, - tai ir ugdymo būdų, įvairių bandymų, siekiant pašalinti autizmo spektro sutrikimų požymius, yra daug ir įvairių, pradedant moksliskai patvirtintais ir praktiškai išbandytais ir pabaigiant ne visiškai pagrįstais, o kartais vien gandais ir prietarais besiremiančiais.

Pagrindiniu autizmo spektro sutrikimų požymiu laikant socialinio komunikavimo gebos stoką, šie metodai dažniausiai yra nukreipti į tai, kad trūkstami įgūdžiai būtų suformuoti ir taip būtų neutralizuoti trukdžiai, kliudantys vaikui mokytis ir adaptuotis sociume.

Plačiausiai taikomas rezultatyvus autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų ugdymo metodas yra struktūruotas mokymas, kurį L. Mikulėnaitė ir R. Ulevičiūtė (2004) apibūdina kaip labiausiai paplitusį. Juo taip pat siekiama padėti vaikui, pasižyminčiam autizmo spektro sutrikimais, kaip galima geriau pritapti prie visuomenės. Savo ruožtu labai svarbus tampa ir visuomenės švietimas autizmo spektro sutrikimų klausimu, nes tam, kad autistiškas asmuo galėtų joje realizuotis, išsiugdyti socialinius įgūdžius, atsižvelgiant tiek į svarbiausius bendruosius autizmo spektro sutrikimų požymius, tiek į stipriąsias bei silpnąsias konkretaus ugdytinio savybes, visuomenėje turi vyrauti supratingumas ir geranoriškumas šių asmenų atžvilgiu.

Kalbant apie struktūruotą mokymą, pažymėtina, kad ugdymo aplinka yra derinama prie konkrečių ugdytinio ypatumų. Metodo esmę sudaro individuali struktūruoto mokymo programa, paremta paties žmogaus, turinčio autizmo spektro sutrikimų požymių, polinkiu į pasikartojančius, pastovius reiškinius, veiksmus, nekintančią aplinką, kurioje vaikas jaučia psichologinį saugumą. Autorės teigia, kad „ir namuose, ir ugdymo įstaigose siūloma vaikui taikyti individualią veiklos schemą, padedančią jam nuolat žinoti, ką jis darys, kur dirbs, kiek laiko tam skirs ir kas bus po to. Ši schema turi aiškiai apibrėžti veiklos pabaigą ir iš anksto įvardyti tolesnį užsiėmimą“ (p. 38). Struktūruotą mokymą išreiškia TEACCH (angl. – *Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children* – vaikų su autizmo spektro sutrikimais ir sulėtėjusiais komunikaciniais sutrikimais terapija ir lavinimas) metodas, kuris plačiai taikomas JAV, Prancūzijoje, Švedijoje, Šveicarijoje, Japonijoje, Belgijoje Danijoje bei Norvegijoje. Metodas numato pastovios, nekintančios klasės, namų aplinkos zonavimą pagal

veiklos pobūdį, individualią dienotvarkę, kuri sudaroma, atsižvelgiant į konkrečias autizmo spektro sutrikimų požymių turinčio vaiko ypatybes, vaizdinės – vizualinės sistemos panaudojimą, pateikiant užduotis bei nekintančią visų veiklų seką ir nuoseklų šios sekos laikymąsi. Taikant šį metodą, būtinas nenutrūkstantis tėvų bei ugdymo specialistų bendradarbiavimas. Programą apibūdinantys autoriai B. Siegel (2003), Ch. Sicile – Kira (2004), S.J. Rabledo, D. Ham – Kuharski (2005) pabrėžia, kad pagrindinis TEACCH tikslas yra išugdyti komunikacinius autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų gebėjimus.

Nors ugdymo specialistas dažniausiai ir neturi mediko išsilavinimo, jis gali būti vadinamas terapeutu, kadangi jo naudojami terapiniai metodai duoda tam tikrus pozityvius vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų požymių, pokyčių rezultatus tiek fiziniame, bet ir socialiniame – psichologiniame lygmenyje (Pūras, 1997; Aleksienė, 2009). Todėl manytina, kad šiandien terapija turėtų būti suprasta ne tik medicininis, gydomojo poveikio požiūriu, bet ir plačiau – kaip bet koks žmogaus gyvenimo kokybę stiprinantis ir palaikantis metodas. Taip suvokta terapija suteikia teisę tam tikrus terapinius metodus laikyti drauge ir ugdymo metodais. Tai, pavyzdžiui, gali būti pasakyta apie meno (muzikos bei dailės) terapijas, kurių ugdomieji principai išplaukia iš pačių ontologinių meno, kaip reiškinio, savitumų. Estetologas V. Sezemanas teigė, kad dainos „kilo iš ritmo tų judesių, kuriuos primityvusis (pirmykštis) žmogus darydavo, atlikdamas tam tikrą darbą arba tam tikras religijos apeigas. Kiek šie judesiai ritmingi ir, be to, lydimi ritmingo triukšmo (pvz., kuliant javus), jie sužadina žmoguje palinkimą dar labiau pabrėžti ir sustiprinti jų ritmą, nes judesių ritmingumas apskritai palengvina raumenų pastangas ir tuo pačiu skatina darbą“ (1970, p. 39). Autizmo spektro sutrikimų požymių turėjus teigiama garsųjį Austrijos kompozitorių V. A. Mocartą, todėl jo muzikos klausymas neretai traktuojamas kaip veiksmi autizmo spektro sutrikimų terapija (Autizmas: iškilūs ir keisti. <http://www.spauda.lt/science/prodigy.htm>, žiūrėta: 2011-04-05) Žinant, kad nemaža autizmo spektro sutrikimų turinčių žmonių dalis mėgsta klausytis muzikos, koks svarbus jiems yra tam tikras pasikartojimas, veiksmų, judesių, aplinkos struktūriškumas, suprantama, kodėl muzikos terapija interpretuojama ne tik kaip nusiramino, atsipalaidavimo būdas, bet naudojama ir kaip elgesio modifikavimo metodas (Radzevičienė, Straškienė, 2003; Plab, 2007), galintis reguliuoti ir vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimų bruožų, komunikacinius trukdžius, tuo būdu sudarant jiems palankesnes sąlygas mokytis, nes „komunikacija yra pagrindinė žmogaus teisė, pagrindinis poreikis ir lemiamas mokymosi dalis“ (Evans, 2008, p. 17). Tas pats pasakytina ir apie šokio terapiją, kurios veiksmingumą yra aptarusi V. Aleksienė (2009). Autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai būna linkę į savo ritmą: atsižvelgus į jo pomėgį ir juo pasinaudojus palaiptiui galima pasiūlyti jam ir naują ritmo struktūrą, taip iš dalies imant vadovauti ugdytinio elgesį. Galiausiai, negalima išleisti iš akių ir dar kelių šio metodo privalumų: „dauguma autizmo

spektro sutrikimų turinčių vaikų turi muzikinių sugebėjimų, ir juos reikia vystyti, kadangi tai gali būti sritis, kurioje jie gali pranokti save ir užsitarnauti savo bendraamžių pagarbą“ (Tender, 2009, p.521). Be to, kad ir kaip sunku yra įvardinti nesiužetinės muzikos objektą, tenka sutikti, kad „jos objektas yra ne kas kita, kaip jutiminė tonų pasaulio sąranga“ (Sezemanas, 1970, p. 39), ir pats muzikos klausymas dvasiškai turtina bet kokią asmenybę, o autizmo spektro sutrikimų turintiems vaikams muzikinė terapija pirmiausiai suteikia jų pažangai svarbios naujos jutiminės patirties bei mažina jiems būdingą savistimuliaciją. R. Leaf ir J. McEachin (1999) teigia, kad nepaisant skurdžios emocinės autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčio vaiko raiškos, tinkamas terapijų derinimas padeda plėtoti ir emocinį jo pasaulį.

Dailės terapija taip pat naudojama panašiais tikslais, siekiant pagerinti socialinę ugdytinių adaptaciją ir tuo būdu sudarant palankias sąlygas autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų mokymuisi (Rubin, 2006). Terapines dailės galimybes Lietuvoje tyrinėjanti A. Brazauskaitė teigia, kad „piešdamas <...> vaikas gana dažnai spontaniškai prabyla (įprastomis aplinkybėmis tylėjęs), pradeda kalbėti, pasakoti“ (2007, p. 14), ir taip palaipsniui gali būti formuojami vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų bruožų, verbalinės komunikacijos įgūdžiai. Kita vertus, vaikų piešiniai yra informatyvūs ne tiek meninės raiškos, kiek jų vidinės būsenos prasme, todėl jie neretai yra traktuojami ir kaip tam tikras emocinio nusiteikimo identifikavimo šaltinis, piešdami „vaikai „eina būtent ten, kur jie ir turi eiti, o psichoterapeutui arba auklėtoju būtina tik sekti juo šiame kelyje“ (Аллан, 1997, p.9). O tai, kad vaikas ima savo emocijas reikšti piešdamas, taip pat padeda jam atsipalaiduoti ir nusiraminti. Todėl dailės terapiją, kaip ir muzikos terapiją pagrįstai galima laikyti ir ugdymo metodu dar ir todėl, kad vaikui piešiant galima taip pat atlikinėti ir sutrikusios motorikos lavinimo pratimus, mažinti savistimuliaciją. Kita vertus, dailės terapija plečia autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų pažintinę sferą, sudaro prielaidas įgytas žinias taikyti kitose srityse. Antai, I. Lovaas (2003) teigia, kad mokant spalvų ir taikant tinkamą jų pažinimo metodą, ugdomas vaiko dėmesingumas, plečiama pasaulio pažinimo patirtis, galima ugdyti ir verbalinius įgūdžius. Pagrindinės spalvos (kurių negalima išgauti maišant kitas spalvas) – raudona, geltona, mėlyna – turi būti mokomos drauge su papildomosiomis, išvestinėmis, kurios gaunamos atitinkamai sumaišius pagrindines. Įvardinant spalvas, mokant jas atskirti, reikia vengti gretinti panašaus intensyvumo, artimo tamsumo spalvas, o taip pat siekti, kad jų pavadinimai neturėtų garsinės analogijos. Pavyzdžiui, mėlyna (angl. – *blue*) ir juoda (angl. – *black*) negali būti mokomos kartu dėl panašaus jų pavadinimų skambesio.

Dėl to, kad autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai pasižymi gera regimąja atmintimi, juos ugdant yra naudojamos įvairios vaizdinių simbolių sistemos, padedančios vaikui mokytis bendravimo įgūdžių ir plečiančių pažintinį jų akiratį, kadangi kalbos raida yra glaudžiai susijusi

su pažintine asmens raida. Literatūroje teigiama, kad apie 50 % žmonių, turinčių autizmo spektro sutrikimų bruožų, nekalba ir greičiausiai niekada nepradės kalbėti (Ivoškuvienė, Balčiūnaitė, 2000), todėl nekalbančių tokių vaikų ugdymui būtina panaudoti alternatyvias komunikacines priemones. Nepriklausomai nuo to, ar šios priemonės yra grafiniai simboliai, ar gestas, ar nuotraukos, ar vaizdai ekrane, jais, pasak D.P. Hollahan ir J.M Hauffman (2000), yra siekiama tokių pat tikslų, kokių siekiama įprastine sakytine kalba: išreikšti norus, poreikius, troškimus, dalintis informacija, užmegzti socialinius ryšius ir laikytis socialinio bendravimo normų. Ugdant autizmo spektro sutrikimų turinčius vaikus, yra sudaromi skenuotų paveikslėlių, grafinių simbolių, žodžių (jei vaikas moka skaityti), simbolių rinkiniai, kuriais naudodamasis vaikas gali informuoti apie save, palaikyti kontaktą, mokytis kasdienio gyvenimo, socialinių, buities įgūdžių. Bendravimo, apsieičiant paveiksliais, sistema moko vaiką pasikeisti turimą paveikslėlį į norimą daiktą, ragina kreiptis su prašymu į kitą žmogų, o taip pat sukuria asociaciją tarp simbolio, vaizduojamo daikto, tariamo žodžio ir tikro daikto, taip plėtojant asociacijų formavimo gebėjimą. Mokant autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčius vaikus, plačiai naudojamos ir vizualinės dienvarkės – paėmus nuo lentos pagal laiko seką dienvarkės lentoje pakabintą paveikslėlį, drauge su vaiku einama atlikti paveikslėlyje pavaizduoto veiksmo (praustis, valgyti, tvarkytis ir pan.). Literatūroje minima, kad tėvai ne visada linkę pasitikėti vizualine komunikacijos sistema, manydami, „kad jų vaikas, išmokęs naudotis simboliais, visai nekalbės“ (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004, p. 45). Tačiau šis baiminimasis neturi pagrindo, kadangi vizualinė dienvarkė, padedanti vaikams pajusti laiko seką, orientuotis aplinkoje mažina tokių vaikų stresą, nerimą ir įtampą, kuri kliudo vaikui bendrauti apskritai. I.Lovaas (2003) stebėjimai patvirtino jo paties įžvalgą, kad net ir kalbantys vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimų bruožų, mieliau paklūsta vizualiniam, o ne garsiniam jų instruktavimui.

Terapijos metodai gali būti parenkami priklausomai nuo to, kaip yra suvokiama paties autizmo spektro sutrikimų priežastis. Kurį laiką buvo manoma, jog autizmo spektro sutrikimus sukeliantis veiksnys – stresas šeimoje, emocinis vaiko atstūmimas (Hanbury, 2005). Psichologinių autizmo spektro sutrikimų priežasčių šalininkų požiūriu, vaikai, turintys šį sutrikimą, atrodo panašūs į miegančiąją karalaitę, kuri laukia, kada bus išvaduota iš stingulio ir atsibus gyvenimui. Apkabinimo terapija kaip tik ir kilo „dėl klaidingo manymo, kad autizmo spektro sutrikimai atsiranda kaip pasekmė dėl „šaltų tėvų“, neva vaikai jaučiasi apleisti ir nemylimi (praradusi pasitikėjimą Bettleheimo teorija). Ši teorija yra ne tik absoliučiai be pagrindo, bet sukelia daug skausmo ir sielvarto tėvams“ (Tender, 2004, p. 52). Galimybės apkabintam vaikui atsipalaiduoti atmesti nereikia, tačiau daugumai autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų toks artimas kontaktas kelia stresą, o negatyvi vaiko reakcija savo ruožtu gilina kaltės ir atsakomybės jausmą vaiką apsikabinantiems tėvams. Vaikui to nenorint,

apkabinimą iš tikrųjų reikia nutraukti. Bet kuri kita sensorinės stimuliacijos rūšis (masažas, trynimasis, vestibuliarinė stimuliacija) taip pat turi būti atliekama, atsižvelgiant į tai, kaip vaikas į ją reaguoja, nes „atliekama per prievartą gali sukelti dar didesnę vaiko uždaramą arba nepageidaujamas reakcijas“ (Mikulėnaitė, Ulevičiūtė, 2004, p. 39). Tas pats pasakytina ir apie įvairiais prietaisais, mažai mokslinio pagrindo turinčias kitas terapijas. J. Tender prie tokių priskiria autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų plaukiojimą su delfinais, apie kurią, kaip ir apie jogos pratimų poveikį šiandien daug skelbiama internetinių svetainių tinklalapiuose, įvardinant delfinų terapiją ne kaip gydymo būdą, bet ir kaip statistiškai patikimų tyrimų duomenimis patvirtintą „veiksmingą būdą psichoemociinei būklei, elgesio ar socialinei abilitacijai gerinti“⁵.

Apibendrinant galima teigti, kad turint galvoje, jog autizmas yra įvairiapusis raidos sutrikimas, taikoma ir daug įvairių ugdymo metodų, nukreiptų į tam tikras autizmo spektro sutrikimų specifines sritis. Tačiau universalus, panacėjos galią turinčio metodo nėra, todėl ugdymo rezultatų galima pasiekti derinant įvairius metodus bei priemones: pedagogines, socialines, psichologines ir medicinines.

1.3.2. Taikomojo elgesio analizės metodo ypatumai

Pastaraisiais metais, kalbant apie vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimų bruožais, ugdymą, vis dažniau užsimenama apie ABA metodą, kuris šiandien J. Tender (2004) teigimu, laikomas pačiu efektyviausiu, kokį tik galima pasiūlyti tokį sutrikimą turinčių vaikų tėvams. R. Leaf ir J. McEachin (1999) teigia, kad metodas turi didžiausią mokslinį pagrindumą. Juo mokoma ne tik komunikacinių ir socialinių įgūdžių, bet ir savitarnos, žaidimų, paprastų buitinių gebėjimų. Šį metodą pirmąsyk 1938 m. aprašė B.F. Skinneris (1904 –1990), o vėliau I. Lovaas (1927 –2010) pradėjo intensyvią jo taikymą (Leaf, 2008), dirbdamas su autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčiais vaikais labai intensyviai – po 30 – 40 valandų per savaitę. Trisdešimt aštuonis autizmo spektro sutrikimų turinčius vaikus padalinęs į kontrolinę ir eksperimentinę grupę, kuriai, siekdamas metodo veiksmingumo įrodymų, kaip tik ir skyrė minėtą valandų skaičių, pasiekė, kad beveik pusė eksperimentinės grupės vaikų programai pasibaigus įgijo normalų IQ. Todėl kalbant apie ABA metodą, būtina pabrėžti, kad jo taikymo intensyvumas tiesiogiai proporcingas rezultatams. J. Tender (2004) akcentuoja, kad palikti vaiką „ilsėtis ir žaisti“ – neadekvatus požiūris vien todėl, kad autizmo spektro sutrikimų turintis vaikas

---

⁵ *Delfinų terapija*. <http://zurnalas.darnipora.lt/delfinu-terapija-3871.html>, žr.: 2011 06 11

nežaidžia, o tuo pačiu nesimoko, ir valandos, kurias jis praleidžia nedirbdamas, galiausiai vėl atveda prie savistimuliacijos ir regresio.

ABA metodas – tai griežtai struktūruotas biheavioristinis ugdymo būdas, kuris remiasi trumpomis instrukcijomis ir pozityviu atlygiu (Lovaas, 2003). Metodo privalumą rodo ne tik aukšti jo rezultatai, bet ir tai, kad faktiškai atskirų bandymų treniravimai, kurie, įvykdžius instrukciją, paremti atitinkamu vaiko atlygiu, yra reali naujo išmokimo proga. Čia svarbu yra tai, kad visi dalykai, kurių yra mokoma yra suskaidomi į mažus žingsnelius, kurie yra atlyginami ir pastiprinami. Kiekvieno žingsnio yra mokoma, pateikus tam tikrą signalą, ženklą arba instrukciją ir pasitelkus DTT. DTT yra paremtas natūralia elgesio seka, kurią grafiškai galima išreikšti taip: *Pirma įvykęs dalykas (Priežastis) → Elgesys → Pasekmė (Rezultatas)*.

DTT patogumą sudaro tai, kad skaidant uždavinius į dar smulkesnius, vaikui yra pateikiamas labai nedidelis informacijos kiekis, todėl didėja ir atitinkamo uždavinio išmokimo galimybė, nes uždavinys yra kelis kartojamas. Pavyzdžiui, S.R. Andersom, A.L. Jablonski, L.M. Thomeer, M. D. Knapp (2007) pateikia užduoties „apsivilkti marškinėlius“ užduoties suskaidymo galimybę net į septynis atskirus paliepiumus, pradedant marškinėlių pasidėjimu ant lovos piešinėliu žemyn ir pabaigiant apsivilktų marškinėlių pasitaisymu aplink liemenį (p. 97). Kita vertus, uždavinys, kuris yra sumodeliuotas pagal nurodytąją seką, padeda patiems vaikams geriau perprasti priežasties bei pasekmės ryšį, kas autizmo spektro sutrikimų bruožų turintiems žmonėms, yra apskritai nebūdinga. Šiame metode, kaip ir elgesio terapijos metode, išplitusiame 7 – tame dešimtmetyje, „veikia tie patys operantinio sąlyginių refleksų susidarymo bei mokymosi panašaujant principai“ (Furst, 1998, p. 259), nuolaidomis, pagyrimu, apdovanojimu, palankumu pastiprinant pageidaujamus veiksmus. Užduotį suskaidžius į mažesnius, kiekvienas uždavinys turi turėti savo pradžią ir pabaigą: paliepimas, nurodymas, užduoties įvykdymo įvertinimas ir pastiprinimas. Čia taip pat svarbu, jog uždavinį atlikęs vaikas būtų išsyk pastiprinamas, ir tam pradžioje gali būti panaudojama speciali lenta, kurioje jis turi galimybę pats matyti atlygį, kurio sulauks, gerai atlikęs užduotį. Programos vykdymo pradžioje vaikai pastiprinami skanėstais, dovanėlėmis, tačiau ilgainiui kaip pastiprinimo užtenka žodinio vaiko pagyrimo – socialinio atlygio (Leaf, McEachin, 1999).

Pažymėtina, kad metodą aprašantieji autoriai kartu pastebi, kad gerų rezultatų, jį taikant, galima pasiekti tik tėvams ir terapeutams ar ugdytojams dirbant išvien (Robledo, Ham – Kucharski, 2005). Autizmo spektro sutrikimus Lietuvoje tiriančių autorių nuomone, tėvų įsitraukimo nauda į autistiškų vaikų ugdymą yra svarbi dėl to, kad duoda dvigubą naudą – specialistams tai padeda efektyviau planuoti ugdymą, parinkti tinkamas užduotis, modeliuoti programą, o tėvams – geriau pažinti savo vaiką ir jo poreikius (Ališauskienė, 2003).

ABA metodas susideda iš kelių sąlyginai savarankiškų komponentų, kurie taip pat gali būti laikomi metodais, nors ir yra sudedamosios ABA dalys (Sicile – Kira, 2004). Tai – greito taktilinio, verbalinio, girdimojo pobūdžio pasakinėjimo, pasufleravimo, operatyvios pagalbos vaikui metodas, kuriuo siekiama suaktyvinti ugdytinį, sukeliant jo interesą. Davus vaikui nurodymą ir nesulaukus reakcijos, jam greitai sufleruojama arba veiksmas su juo atliekamas kartu, suteikiant realią pagalbą. Todėl labai svarbu, kad valandos, skirtos autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčio vaiko terapijai būtų jam nenuobodžios, ir parenkant galimas užduotis, neišvengiamas yra bendradarbiavimas su tėvais, kurie geriausiai žino savo vaiko reakcijas, numato jo galimą reagavimą, geriausiai pažįsta jį ir jo pomėgius. Bendradarbiavimas leidžia tėvams aktyviai dalyvauti savo paties vaiko ugdyme, nes neretai tėvams tenka, mokant atlikti užduotis, jas daryti drauge su vaiku – jo ranka siekiant daikto, jį paimant ir pan. Taigi, čia neretai įjungiamas ir vadinamasis palengvintos komunikacijos metodas, darant vaikui ir tėvams tam tikrą veiksmą drauge. Tai didina ir pačių tėvų empatinę brandą, ir užsimezgantis ryšys tampa ne tik žmogiškai prasmingas, bet ir garantuoja didesnę nenumatytų problemų sprendimo tikimybę, vaikui su tėvais likus dviese, be specialisto. Taip kartu menkesniu ar aukštesniu lygmeniu ugdomas ir E. Ünlü ir I. H. Dikeno (2010) minėtas kognityvinei, kalbos raiškai bei socialinei vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų bruožų, savivokai svarbus imitavimo gebėjimas.

Apibendrinant galima teigti, jog ABA metodo privalumus visų pirma liudija pasiekti rezultatai, dirbant su autistiškais vaikais. Lyginant su kitais metodais, ABA pranašumą sudaro tai, kad juo išugdomi ne tik socialiniai – komunikaciniai gebėjimai, bet ir kasdieniniai įgūdžiai, savitarnos įgūdžiai, apskritai įveikiant arba maksimaliai neutralizuojant konkrečiam asmeniui būdingus raidos sutrikimo požymius. Ugdant vaikus ABA metodu, pasiekimus demonstruoja ne tik vaikai, bet ir jų tėvai, užmezgantys su savo vaikais glaudesnius, gilesnius santykius.

2 skyrius. TĖVŲ ĮSITRAUKIMO Į VAIKŲ, TURINČIŲ AUTIZMO SPEKTRO SUTRIKIMŲ BRUOŽŲ, UGDYMO PROCESĄ, TAIKANT TAIKOMOSIOS ELGESIO ANALIZĖS METODĄ, REIKŠMĖ

2.1. Tyrimo organizavimas ir metodai

Siekiant darbo tikslo – atskleisti suderintos pagalbos tarp tėvų ir specialistų reikšmę, ugdant vaikus, pasižyminčius autizmo spektro sutrikimais, pagal *ABA* metodą, 2010 m. kovo – gegužės mėnesiais buvo atliktas empirinis tyrimas. Jo metu buvo apklausti autizmo spektro sutrikimų turinčių vaikų tėvai bei ugdymo specialistai, naudojantys *ABA* metodą. Išsiaiškinti tėvų bei ugdytojų požiūrį į metodo ypatumus ir privalumus buvo pasirinktas *struktūruoto interviu* metodas. *Kokybinis* tyrimas taikytas kaip tik dėl jo atvirumo galimoms literatūros šaltiniuose nenurodomoms tėvų įžvalgoms, kadangi darbo tema yra mažai tyrinėta, o kokybiniai tyrimai yra naudojami būtent tokiais atvejais (Luobikienė, 2010). Taikyti kokybinius tyrimus mažai nagrinėtoms temoms rekomenduojama todėl, kad kokybinio tyrimo būdu gauti duomenys, pasak R. Tidikio (2003), leidžia praplėsti tiriamą problemą, išsiaiškinti naujus faktus, gaunant įvairiapusę informaciją apie mažiau žinomą reiškinį. Dėl kokybinių tyrimu gaunamų duomenų naujumo juos atliekant yra formuluojama tik bendro pobūdžio hipotezė. Šiuo atveju buvo kelta hipotezė, jog *ABA* metodu ugdyti autizmo spektro sutrikimų turintys vaikai, teikiant jiems suderintą pagalbą tarp ugdymo specialistų ir tėvų, įgyjo tam tikrų jiems reikalingų įgūdžių. Tačiau kalbantis su tėvais, šioji hipotezė buvo atvira konkreitiems jų papildymams, individualioms mintims, atskleidžiančioms jų požiūrį į vaiko ugdymo pasiekimus, paliekant tam tikros erdvės tėvų išgyvenimams, ugdymo sėkmės niuansų pastebėjimams tam, kad remiantis jais, vėliau galima būtų teoriniame ir praktiniame lygmenyje į juos atsižvelgti bei, turint juos omenyje, konstruoti galimus ugdymo metodus bei teikti rekomendacijas.

Atliekant kokybinį tyrimą, *imties* problema nėra aktuali (Bitinas, 2000). Todėl buvo kalbėtasi su devyniais autizmo sutrikimą turinčių vaikų tėvais ir aštuoniomis specialaus ugdymo pedagogėmis. Tyrimų metodologijos literatūroje pabrėžiama (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008), kad ne imtis yra svarbi, o svarbu, kad informantų atranka būtų atlikta, taikant kuo didesnį invariatyvumo principą: pavyzdžiui, rekomenduojama, kad informantų tarpe būtų vyrai ir moterys, seni ir jauni žmonės ir pan. Kadangi šiame darbe svarbu ištirti *tėvų* nuomonę, tai minėtasis invariatyvumo principas apsprendė, kad pokalbiui buvo nuspręsta pasirinkti šešias autizmo sutrikimą turinčių vaikų motinas ir tris tėvus. Tiriant suderintos pagalbos tarp tėvų ir specialistų reikšmę, darbo autorei nebuvo svarbu, kokį sutrikimo laipsnį turi informantų vaikai, todėl taikant atrankos invariatyvumo principą, buvo nuspręsta pasirinkti šiuo požiūriu skirtingus

pašnekovus: 7 informantų vaikams yra diagnozuotas vaikystės autizmas, 1 – Retto sindromas, 1 – atipinis autizmas. Atrankos invariatyvumo principas taip pat apsprendė ir skirtingą informantų vaikų amžių – jis apima laikotarpį nuo 2 iki 7 metų. T. y., buvo pasirinkta tirti ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvų požiūrį todėl, kad iki vaikui einant į mokyklą tėvai (šiuo atveju – ir specialieji pedagogai) yra vieninteliai vaiko ugdytojai, ir rezultatai, kurie yra pasiekiami, ugdant jų vaiką, nebus kokio nors pašalinio, tyrimu nekontroliuojamo veiksnio (mokyklos ugdymo principų) padarinys. Tėvų grupės informantų charakteristikos yra pateiktos 1 lentelėje. Remiantis analogiškais kriterijais buvo pasirinkta ir ugdymo specialistų grupė, kurios charakteristikos yra pateiktos 2. lentelėje. Kadangi darbo autorė pati yra švietimo pagalbos specialistė, abiejų grupių dalyviai jai yra gerai pažįstami asmenys, su kuriais ji kartu dirba.

Kokybinio tyrimo sėkmę didele dalimi apsprendžia jo *instrumentas*, kuris šio tyrimo atveju yra dvejetainis. Visų pirma instrumentas – klausimai, kurie buvo užduoti informantams betarpiško pokalbio metu ir, kita vertus, instrumentas yra pats tyrėjas, kuris kaip tik kokybinio tyrimo atveju kartu atlieka ir instrumento funkciją. Tad ruošiant instrumentą, buvo atsižvelgiama į metodinėje literatūroje teikiamas instrumento pasiruošimo rekomendacijas. Formuluoiant klausimus informantams (žr. Priedas 2 ir Priedas 3), pačių klausimų formuluotėse buvo vengiama atskleisti, kokio atsakymo iš informantų yra tikimasi. Siekiant kuo pilnesnio atsakymo, klausimai buvo formuluoti taip, kad informantai negalėtų į juos atsakyti taip, kaip į uždaro tipo klausimus – „taip” arba „ne“, todėl klausimai buvo pradedami klausiamaisiais žodžiais „kaip“, „kodėl“, „kam“. Formuluoiant klausimus, buvo taip pat atsižvelgta į metodinėje literatūroje nurodytą reikalavimą, kad jie būtų aiškūs, suprantami ir vienaprasmiai (Kaffemanienė, 2006). Sudarant klausimus, taip pat buvo atsižvelgiama į teorinėje darbo dalyje analizuotas temas. Tad klausimus, užduotus informantų – tėvų ir ugdymo specialistų grupėms galima skirstyti į tris blokus. Pirmaisiais keturiais klausimais siekta surinkti demografinius duomenis apie abi informantų grupes. Kitais klausimais buvo siekta išsiaiškinti informantų požiūrį į autizmo sutrikimą turinčių vaikų ugdymo galimybes, pasiekimus ir atskleisti ABA metodo veiksmingumą, rezultatai, kurie yra pasiekiami, teikiant autizmo sutrikimą turintiems vaikams suderintą pagalbą tarp tėvų ir ugdymo specialistų.

Kadangi tyrėjas kokybinio tyrimo atveju yra traktuojamas kaip savotiškas tyrimo instrumentas, ruošiantis tyrimui, buvo taip pat numatyta atsižvelgti į jam keliamus reikalavimus. Kad informantai patogiai jaustųsi, su jais buvo iš anksto suderintas pokalbio laikas (su kiekvienu buvo susitarta kalbėtis keturiasdešimt minučių), numatyta jiems patogi pokalbio vieta.

Tyrimo eiga taip pat apsprendė metodiniai nurodymai. Pašnekovai buvo užtikrinti dėl tyrimo anonimiškumo, jiems sutikus, pokalbis buvo įrašinėjamas į diktofoną. Atlikus interviu, gauti duomenys paruošti analizei – jie buvo transkribuoti ir analizuojami, taikant **kontentinės**

turinio analizės metodą. Tai reiškia, kad gauti informantų pasisakymai buvo sugrupuoti pagal juose išskirtas pasisakymus apjungiančias subkategorijas. Pastarosios buvo subendrintos į dar bendresnes kategorijas, taikant indukcinį sisteminimo būdą. Ne visi informantų atsakymai buvo panaudoti analizei – kai kurie jų laikyti nereikšmingais dėl neinformatyvumo, nes kalbantis ne į visus užduodamus klausimus informantai atsakinėjo išsamiai: siekiant išsaugoti geranorišką pokalbio atmosferą, pajutus, kad į kai kuriuos klausimus informantai atsakyti nenoriai, atsako į juos labai lakoniškai, buvo užduodamas kitas klausimas, stengiantis nesukelti negatyvių informantų emocijų. Tyrimo duomenų analizės skyriuje pateikti informantų atsakymai yra netaisyti stilistiniu, kalbiniu požiūriu tam, kad būtų išsaugotas teiginių, informantų emocinio reagavimo autentiškumas, būtinas kokybiniam tyrimui.

2.2. Tyrimo duomenų analizė

Kadangi tiriant tėvų ir ugdymo specialistų požiūrį į suderintos pagalbos veiksmingumą buvo svarbu išsiaiškinti, ar egzistuoja ryšys tarp tėvų požiūrio į tiriamąjį reiškinį ir jų išsilavinimo, vaikų kiekio šeimoje, autizmo sutrikimo laipsnio, tai pirmieji klausimai, kurie buvo užduoti tėvų informantų grupei buvo demografiniai. Tėvų atsakymai į šiuos klausimus pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Tiriamųjų (tėvų) demografinės charakteristikos, vnt

DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS		TIRIAMIEJI (N)*	IŠ VISO
Lytis:	Moteris	6	9
	Vyras	3	
Išsilavinimas:	Vidurinis	0	9
	Aukštasis	9	
Vaikų skaičius šeimoje:	Vienas vaikas	0	9
	Keli vaikai	9	
Autizmo spektro sutrikimai:	Vaikystės autizmas	7	9
	Rett'o sindromas	1	
	Atipiškas autizmas	1	
Vaiko amžius (metais):	Nuo 1,5 iki 3	1	9
	Nuo 3 iki 4	2	
	Nuo 4 iki 5	2	
	Nuo 5 iki 6	2	
	Nuo 6 iki 8	2	
Vaiko lytis:	Berniukas	7	9
	Mergaitė	2	

1 lentelės duomenys rodo, kad informantų tarpe vyrauja moterys, turinčios aukštąjį išsilavinimą. Interviu taip pat dalyvavo du aukštąjį išsilavinimą turintys vyrai (tėvai). Visų informantų šeimose auga po du vaikus. Daugumos pokalbio dalyvių vaikams yra diagnozuotas vaikystės autizmas, interviu taip pat dalyvavo dvi motinos, iš kurių vienos vaikui diagnozuotas

Rett'o sindromas, o kitos – atipiškas autizmas. Vaikų, apie kuriuos buvo kalbama, amžius svyruoja nuo 1,5 metų iki 8 metų, septyni iš jų yra berniukai ir dvi mergaitės.

Kitos informantų grupės – ugdymo specialistų – demografiniai duomenys pateikti 2 lentelėje.

2 lentelė

Tiriamųjų (ugdymo specialistų) demografinės charakteristikos, vnt

DEMOGRAFINĖS CHARAKTERISTIKOS		TIRIAMIEJI (N)
Išsilavinimas:	Pedagoginis	4
	Psichologinis	2
	Medicininis	1
	Kita	1
Iš viso:		8
Darbo stažas:	Iki 2 metų	1
	Tarp 2 – 4 metų	3
	Tarp 5 ir 8 metų	4
Iš viso		8

Kaip matyti iš 2 lentelės duomenų, 6 informantės ugdymo specialistės turi pedagoginį, psichologinį išsilavinimą, viena pašnekovė turi medicininį, kita – filologinį išsilavinimą, tačiau jos darbo stažas yra didžiausias – su autizmo sutrikimą turinčiais vaikais specialistė dirba aštuoneris metus, o medicininį išsilavinimą turinčiosios darbo stažas buvo pats trumpiausias – 1,5 metų.

Siekiant išsiaiškinti ABA metodo pasirinkimo priežastis, tiek tėvams, tiek ugdymo specialistams buvo užduotas klausimas – „Kodėl Jūs pasirinkote ABA metodą ir kiek laiko jį taikote?“

3 lentelė

ABA metodo pasirinkimo motyvai ir taikymo trukmė (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Besąlygiškas susirūpinimas vaiko ateitimi ir gerove	Pasitikėjimas moksliniais įrodymais ir pasitikėjimas specialiojo pedagogo gebėjimais	<ul style="list-style-type: none"> - čia nepaeksperimentuosi, juk vaikas, susirinkom viską, kas tikrai moksliskai patikima ir išbandyta<...>, specialisto ieškojau <...>, kad pasitikėjimą keltų, kad po mėnesio ar kelių keisti nereikėtų <...>, jau beveik metai; - todėl, kad mums svarbiausia paties vaiko laimė, <...> reikia specialistų komandos, nes čia ir pedagogai, ir psichologas konsultuoja, svarbu, kad jie tą mokslinį bagažą būtų įvaldę, nes aš kito metodo ir nežinau taip pasiteisinusio, juk visur aprašyta, rezultatai akivaizdūs, ir mes jau metus dirbam; - mums pasirodė, kad tai vienintelis realus šansas, ne kokia hipotezė, o viskas įrodyta<...>, juk jei apsiriksi ar su specialistu, ar su metodika – ką gi tu tada kaltinsi? kol kas per šį pusmetį esu patenkinta; - juk viską dėl jo padarytum, kad tik jam būtų gerai <...>, tai čia juk ne pirmus metus pasauly dirbama <...>, juk kiek, esant geram specialistui, tiesiog stebuklą įvykę. O

		<p>mes dar to stebuklo laukiam, dar tik septyni mėnesiai kaip dirbam;</p> <ul style="list-style-type: none"> - aš tai dėl patikimumo, čia ne žaidimas, visko juk jam geriausio sieki <...>, turi būti nors mokslinė garantija, patikimas specialistas <...>, devynis mėnesius jau su ABA dirbam; - dėl mokslinių įrodymų, kad vaikas integruotųsi į visuomenę; - mums pagrindinis rodiklis – vaiko ateitis, o čia ir specialistę radom, ir dirbam aštuonis mėnesius, ir įrodyta, tyrimų atlikta daug; - svarbu, kad vaiko pažanga nuosekliai prižiūrima ne vieno specialisto, o visos komandos. Ugdymo programa keičiama dažnai pagal poreikį ir situaciją. Nuolat sulaukiame psichologo pagalbos, konsultacijų dėl vaiko elgesio, kuris dažnai keičiasi. O šitie žmonės tai jau patyrimą turi, vis tiek čia juk viskas mokslškai pagrįsta, patikrinta
--	--	--

Kaip matyti iš 3 lentelėje pateiktų tėvų pasisakymų, pagrindinis, motyvas, paskatinęs informantus rinktis vaiko ugdymo metodą buvo jo rezultatyvumas, mokslinis pagrįstumas. Tokį pasirinkimą informantai sieja su rezultatų lūkesčiais, rūpindamiesi savo vaikų ateitimi. Kitų pasirinkimo motyvų, išskyrus šį, tėvai nepateikė, tačiau šalia mokslinio pagrįstumo jie taip pat pabrėžė gero specialisto, geros komandos poreikį, o tai kartu rodo, jog tėvai ne tik intuityviai renkasi jiems patinkančius žmones, bet yra ir susipažinę su mokslinėje literatūroje pateikiamomis rekomendacijomis, kuriose teigiama, jog tėvai, pasirinkdami ugdytoją, privalo įsitikinti jo profesiniais ir gebėjimais (Tender, 2004). Metodo taikymo trukmė yra įvairi, bet daugiausiai ji apima laikotarpį tarp pusmečio ir pusantrų metų, vadinasi, galima manyti, jog, kalbėdami apie vaiko gerovę, tėvai jau turi galvoje konkrečius vaiko pasiekimus, nes nurodytoji trukmė yra pakankama, kad tam tikri rezultatai jau būtų pasiekti.

4 lentelė

ABA metodo pasirinkimo motyvai (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Lūkesčiai apie rezultatus	Atjauta, pagalbos teikimo siekis ir profesinė ambicija	<ul style="list-style-type: none"> - juk bet kokį darbą darant, sieki rezultato, o čia juk žinai, kad jo vis tiek turėtum pasiekti<...>, taip ir profesinėje srityje tobulėjai, ir džiugu, kad pagalbą gali suteikti; - Sizfo darbo daryti nesinori ir jo žmonėms pasiūlyti negali <...>,tai tokiu atveju kažki ar save specialistu laikytum; - nuoširdžiai norisi išbandyti tai, kas teikia vilčių ir šiokių tokių garantijų. Ir dėl tėvų, ir dėl to vaiko, ir sau tam tikras iššūkis; - dėl to, kad tikimės rezultatų, šiokie tokie jau ir yra, o tai labai motyvuoja ir tėvus, ir mane pačią; - tai tam tikras iššūkis, bet žinai, kad įveikiamas, juk tikiesi, nes priešingu atveju ir prieš save, ir prieš tą šeimą juk būtų nepatogu, to užsidegimo nebūtų, kantrybės truktų. Taip, dėl to, kad jis perspektyvus; - pirmiausiai tai dėl to, kad juk čia ne savo sugalvotą eksperimentą darai yra moksliniai tyrimai, rodantys, ko gali tikėtis. Ir tėvams tai daro įspūdį, jiems irgi palengvėja, ir aš iš darbo praktikos, iš kolegijų žinau, iš literatūros<...>, jis veiksnius; - nes prieš akis – ne iliuzija, o reali vaiko atstatymo, sugrąžinimo į

		<p>gyvenimą galimybė <...>, tėvai lygiai to paties tikisi, na, o mane ir profesiskai, ir žmogiškai domina realios galimybės, konkrečios ribos, kurių gali pasiekti, nes vis tiek pasieksi, ir jauti, kad gali padėti realiai;</p> <p>- <...> pirmumą tėvai turi rinkdamiesi, bet džiugina, kad mūsų požiūriai sutampa, o tai dar labiau sustiprina mūsų bendras pajėgas dėl Jūsų klausiamo motyvo. Motyvas – rezultato laukimas, bet ne „šakėm ant vandens rašyto“, o apčiuopiamo, nes juk kiek su šituo metodu pasiekta.</p>
--	--	---

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų informantų teiginių, svarbiausiu Taikomojo elgesio analizės metodo pasirinkimo motyvu informantai įvardina konkretaus rezultato lūkestį. Šiuo požiūriu specialistų ir tėvų nuomonės yra beveik tokios pat, kadangi ir tėvų, ir specialistų pasisakymai rodo, kad metodas pasirinktas būtent dėl jo jau patikrinto veiksnio ir įrodyto rezultatyvumo. Tačiau ugdymo specialistai prie metodo pasirinkimo motyvo kartu pabrėžia ir profesinio tobulėjimo siekį, kadangi yra suinteresuoti įgyti kuo daugiau profesinės patirties. Tai yra svarbus argumentas, rodantis paties specialisto brandą – norą tobulėti savoje profesinėje srityje. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad beveik visi informantai įvairiais būdais kaip motyvą taip pat paminėjo ir atjautos, pagalbos teikimo poreikį. Tad galima teigti, jog jų ugdomas vaikas ir vaiko tėvai nėra išimtinai tik mokslinio, profesinio intereso objektai – į vaiko šeimą ir į patį vaiką yra žvelgiama iš humanistinių, vertybinių pozicijų.

5 lentelė

ABA metodo privalumai (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Holistinis požiūris į vaiką	Tėvų dalyvavimas vaiko ugdymo procese kaip pozityvus ugdymo veiksnys ir vaiko užimtumas kaip metodo privalumo požymis	<p>- čia ko nors vieno neišskirsi, <...> jis visą vaiką išjudina, gerai, kad jis užimtas, mes irgi išitraukiam kažkiek, o tas mums ir yra svarbiausia, kad viskas eitų į priekį;</p> <p>- kad esi ne vienas, kad daug ką visad stengdamiesi užimti jį darom kartu, tai ir tam vaikui juk labiausiai ir reikia išmokyti viską suderint, aprępt viską, o ne dalinai;</p> <p>- jis daug ir įvairiapusiškai ugdomas, <...> tėvai nuošaly nelieka, tai ir po užsiėmimų dėl to jau kitaip su juo elgiesi;</p> <p>- vaikas ugdomas įvairiapusiškai, neatitrūksta nuo kasdienybės, visada mūsų ir specialistų priežiūroje išmokyti gyvenimiškų įgūdžių, kurie leidžia vaikui būti savarankiškam, palengvina šeimos kasdienybę, nes jis užsiimti išmokyti, palaipsniui visose srityse gali būti savarankiškas</p>

Nors dalis tėvų, atsakydami į klausimą apie metodo privalumus dar kartą nurodė metodo rezultatyvumą ir mokslinį pagrįstumą (1, 2, 4, 7, 9 protokolai), dalis tėvų vis dėlto atkreipė dėmesį į dar vieną šio metodo ypatumą – visapusišką metodo poveikį vaikui, neišskiriant kurios nors atskiros sutrikusios srities lavinimo. Nors tai pastebėjo mažiau nei pusė informantų, tačiau kokybiniame tyrime svarbiau yra ne atsakymų kiekis, o kaip tik naujas turinys, išvalgos, todėl čia ir akcentuotina holistinio požiūrio į vaiką svarba, liudijanti pačių tėvų visapusišką interesą vaiko pažanga ir rodanti humanistinę tėvų orientaciją. Humanistinės krypties psichologas

Maslow (2009) pabrėžė, kad požiūris į asmenybę kaip į vieningą, unikalią visumą visada nurodo ir humanistinį požiūrį į ją.

6 lentelė

ABA metodo privalumai (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Holistinis požiūris į ugdytinį	Metodo atitikimas autizmo sutrikimą turinčių vaikų ugdymo reikmėms ir metodo visapusiškumas	<ul style="list-style-type: none"> - ABA yra labai kompleksiškas, todėl išskirti kokį nors vieną privalumą nebūtų teisinga, nes visų jo dalių vaikui, turinčiams autizmo sutrikimą, reikia; - <...> svarbu visus jo privalumus išnaudoti, kad vaikas visapusiškai progresuotų; - iš tikrųjų visa programa yra universali, ne vien komunikacijai ar kokiems kitiems įgūdžiams suformuoti skirta. Todėl ir atsakomybė didelė – už visą vaiko pažangą; - visą vaiką stimuliuoja ir visas jo sritis; - ugdo viską, ko tam vaikui trūksta, tai turbūt universaliausia strategija, tuo būdu visam ABA būdingas <...> visybiškumas; - jis užima visą vaiko dėmesį, išnaudoja visas galimybes

6 lentelės duomenys leidžia teigti, jog ugdytojų ir tėvų požiūriai į metodo privalumus yra panašūs – atsakydami į tą patį klausimą informantai taip pat atkreipė dėmesį į metodo universalumą, kompleksškumą, o kartu parodė ir savo pačių požiūrį į ugdytinį kaip į neskaidomą, visuminę asmenybę. Aiškindami šį privalumą, informantai pastebėjo, kad metodo veikimo principai yra suderinti su paties autizmo sutrikimo požymiais ir todėl geriausiai tenkina tam tikrų gebėjimų stokojančių vaikų reikmes. C. S. Kranowitz (1998) teigia, kad kiekvienas specialiųjų poreikių turintis vaikas tam tikru laipsniu stokoja vidinės darnos, o šios darnos siekis yra ne tik terapijos, bet ir apskritai žmogaus tikslas. Todėl informantų pastebėjimas apie tai, kad metodas veikia kaip darni sistema, atliepanti ugdomojo poreikius, netiesiogiai patvirtina mokslinių išvadų duomenis. Kita vertus, svarbu, jog žinodami, kad metodo veiksnys grindžiamas vidiniu bet kokio asmens poreikiu, specialistai įgyja daugiau užtikrintumo, tikėjimo tuo, kad šiuo metodu vaikui kaip asmeniui negalima pakenkti.

7 lentelė

Dalyvavimo vaiko ugdyme motyvai (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vaiko integracijos į sociumą siekis	Asmeninis pasitenkinimas ir aplinkinių palaikymo svarba	<ul style="list-style-type: none"> - aišku, noras kažką pasiekti, ko vaikui labiausiai reikia, juk tas tokį džiaugsmą suteikia, būnant kartu ir viską pereinant drauge, <...> matai, kad ir kiti pastebi, net ir padeda, palaiko; - visi mane palaiko – ir vyras, ir mūsų specialistai, aišku, ir pati noriu, mūsų noras čia, kad jis įsiliėtų į gyvenimą laimingas; - pats vaikas, meilė jam, juk jį kasdien matom. Bet kartais juk visaip būna, tai palaiko ir draugai, kurie mato, kad čia ne veltui, ir net kaimynai, jautiesi ne vienas tada ir vėl tada imiesi; - kitaip ir būti negali, niekas už tave to nepadarys, ką tu padarysi, bet tam kartais labai reikia ir pagalbos iš pašalies; - aš visada galvojau, kad didžiausias malonumas, matyti, kaip mano

		<i>sūnus ką nors išmoka, kaip keičias, auga, nu, vyriškėja. Taip galvoju, kol jo dar nebuvo. Bet dabar kartu būdamas ir matau. Čia mano svajonė buvo. Matau, kad ir žmona dėl to laiminga, ir dukrą rezultatai keičia</i>
--	--	---

Kai kurių informantų pasisakymai tyrimo tikslo požiūriu buvo neinformatyvūs dėl lakoniškumo (4,5,6,8 protokolai), tačiau dalis informantų teigė, kad dalyvavimas vaiko ugdyme ne priartina laukiamus rezultatus, bet suteikia ir asmeninį pasitenkinimą. Taip pat neretai šį pasiryžimą tėvams dalyvauti vaiko ugdymo procese paskatina ir artimiausieji žmonės bei kiti aplinkiniai, matantys vaiko pasiekimus. Tyrimo požiūriu tai irgi svarbus informantų pasisakymo aspektas, nes rodo, kad tėvai nesijaučia vieniši, vertina aplinkinių palaikymą, turi jų pasiryžimą palaikančių žmonių.

8 lentelė

Bendradarbiavimo su tėvais reikšmė (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendradarbiavimas kaip ugdymo rezultatyvumo garantas	Vaiko pažinimas kaip ugdymo sėkmės prielaida ir tėvų dalyvavimas kaip ugdymo proceso intensyvumo prielaida	<ul style="list-style-type: none"> - <i>jie žino, ką vaikas mėgsta, ko ne, visas procesas paspartėja;</i> - <i>jie juk nuo pat gimimo su šituo vaikiu, todėl <...> jie jį užvis geriausia žino, <...> o tai mums yra svarbu. Be to, kai tėvai kartu dirba, viskas greičiau juda, nes jie ir po to savaip perkelia tą mokymą į kasdienes situacijas;</i> - <i>taip kad nors ir nepamatuosi, bet naudą gauna visi, net ir aš, nes procesas spartesnis, o tai ir mane džiugina, ir tėvus motyvuoja;</i> - <i>jis prisirišęs prie savo aplinkos, prie savo žmonių, ir su tėvais jis saugesnis, o tėvai žino, kas tą saugumą jam suteikia instinktyviai; nuo to viskas tik greitėja, balansuojasi;</i> - <i>tėvai yra nepakeičiami – kas gali geriau apie tą vaiką žinoti, negu jie? Kaip viskas išsitemptų laike, kiek būtų iš tikrųjų prarasta, jei jie neįsijungtų</i>

8 lentelės duomenys rodo, kad informantai laikosi vieningos nuomonės apie tėvų dalyvavimo vaiko ugdymo procese svarbą, argumentuodami ją ne tik spartesniu raidos tempu, bet ir tuo, kad tėvai geriausiai pažįsta savo vaiką, todėl jų dalyvavimas terapijoje apskritai yra terapijos sėkmės prielaida. Tai buvo akcentuota ir teorinėje darbo dalyje, analizuojant mokslinės literatūros šaltinius – tėvų dalyvavimas vaikų ugdyme yra niekuo nepakeičiamas.

9 lentelė

Vaiko ugdymo pasiekimai (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vaiko padarytas progresas kaip	Asmeninis pasitenkinimas vaiko pasiekimais kaip tolesnio darbo ir veiklos motyvas ir realūs vaiko	- <i>mes daug dirbam ir jau yra pasikleidimai, tai ir skatina, ir džiaugsmo suteikia, kad ir maži žingsneliai kalboje, reakcijose, dėmesyje, tai mums labai brangu. Yra tokių momentų, kur atrodo, kad viskas tuoj bus tvarkoje; <...> jau yra dėmesys, bet tai labai gerai ir</i>

laukiamų rezultatų pagrįstumo garantas	pasiekimai – kaip didžiulė vertybė	<p><i>labai daug, nes tai pagrindas, ir aš matau, kad tai jį veikia ir mus, aišku, siekti toliau;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>daugiau daiktų jau pažįsta, atsako, ko klausiamas, puikiai kartu į parduotuvę galime nueiti, nes jau supratau, kiek jam reiškia, kad tai mes įvertinam;</i> - <i>nebe toks nervingas pasidarė, <...> mažiau jis pats vienas sau linguoja, į vieną tašką nebeįsižiūri, būna, kad paklausia pats, geriau jam, tikrai geriau, bet juk čia tik pusiaukelė, juk rankų neketiname sudėti, juk čia <...> tik kokia pusė padaryta;</i> - <i><...> išmoko – paprašyt, ko nori, nesigožina, kaip sakoma, yra tokių momentų, kai dirbi, kai jam tarsi šydą kas nuima, ir nusijuokia, ir atsisuka pažiūrėt, baisu ką sakyti, kad neprasitarus... bet tas taip veikia mus pačius, džiugina;</i> - <i>asmeninius higienos dalykus jau beveik susitvarko, kad ir nedaug, bet prakalbinti eina, bet juk čia dar tik pusmetis, tai jei jau dabar tiek, nu ir tai ačiū Dievui, mes tikrai džiaugiamės už tuos pasiekimus ir toliau dirbsim;</i> - <i>užduotimis tai jis tikrai susidomėjęs, aš pati turbūt taip viena nesugebėčiau sugalvoti ir taip greitai reaguoti be pagalbos, bet mokausi. Nepaaiškinamo nerimo <...> daug mažiau, matau, kad ramesnis, nu, tada ir mums ramiau... Ant šitų dalykų sieksim dar...</i>
--	------------------------------------	---

Kaip rodo 9 lentelėje pateikti duomenys, tėvai labai auštai vertina jau esamus savo vaikų pasiekimus ir jais džiaugiasi, nepriklausomai nuo to, dideli jie ar maži. Bet kokie vaiko pasiekimai jiems yra vertybė, suteikianti pasitenkinimą, džiaugsmą. O šis išgyvenimas savo ruožtu tėvams turi motyvacinį poveikį – matydami vaiko pasiekimus ir jais džiaugdamiesi, tėvai įgauna jėgų neprarasti vilties, dirbti toliau, siekti ir tolimesnių rezultatų: pasiekimai motyvuoja tolesnei veiklai.

10 lentelė

Vaiko ugdymo pasiekimai (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Vaiko ugdymo tąsa po užsiėmimų, tėvams išmokus naudoti metodo veikimo principus	Tėvų dalyvavimo ugdyme svarba ir konkretūs vaiko pasiekimai kaip vertybė	<ul style="list-style-type: none"> - <i>pasiekimai jau yra, o tai svarbiausia. Nes vaikas ne tik ramesnis, bet ir dėmesys atsiranda, susidomėjimas, išmoko kreipdamasis išlaikyti žvilgsnį, žiūrėti į akis, tą reikia užfiksuoti, bet aš ir tėvus čia vertinčiau kaip daug išmokusių, ką jie pasiekė;</i> - <i>daug pasiekta pirmiausiai sutariant su tėvais, nes juk jie ir toliau savotiškai dirba išmokę, tai labai pastūmėjo viską į priekį: ir su valgiu, pavyzdžiui, jis apskritai ėmė paklusti, aktyviau reaguoti;</i> - <i>nėra agresijos, čia daug ką minėti galima, tėvai geriau mato net smulkmenas, nes juk jų darbas su vaiku tai nenutrūksta ir po to, kai aš išėinu;</i> - <i>pažintinė sritis prasiplėtė, matosi, kad nerimas dingęs, kad šitų užsiėmimų jis laukia, o tai teikia vilčių, nes ir tėvai laukia, jie visada pasiruošę ir paskui tą taiko patys;</i> - <i>daug pasiekta, <...> užduočių vykdymo greitis labai padidėjo, nuotaika visoje šeimoje, matau, yra pasikeitusi, ir vaikas per užsiėmimus dažnai reiškia pasitenkinimą, juokiasi, mama irgi, tai džiugina;</i> - <i><...> jis neskatintas pasidomėjo, kaip mama jaučiasi, <...></i>

		<i>ką jam, kuris visai tuo nesidomėjo, reiškia tėvai, ir ką tai tėvams reiškia. Tai ir jų pasiekimas, nes jie irgi savaip mokiniai ir ką išmokę po to ir daro</i>
--	--	---

10 lentelės duomenys rodo, kad informantai vardina skirtingus vaikų pasiekimus: dėmesį, pažintinę sferą, vaiko ramumą, susidomėjimą, savitarnos įgūdžius. Ir tai suprantama, nes kalbama apie skirtingus vaikus, skirtingus sutrikimus ir skirtingą ugdymo rezultatyvumą. Visus šiuos pasiektus rezultatus informantai aukštai vertina. Tačiau vardindami vaiko pasiekimus, dauguma informantų teigia, kad jie yra drauge ir tėvų nuopelnas todėl, kad informantai mano, jog perpratę tam tikrus metodo principus bendrų užsiėmimų su vaikais metu, tėvai tuos ugdymo principus taiko ir po užsiėmimų. Būtent dėl to vaiko progresas vyksta sparčiau ir nuolat. Tai yra labai svarbus informantų pastebėjimas atliekamo tyrimo požiūriu, nes patvirtina tėvų bendradarbiavimo su ugdymo specialistais reikšmę, nusakant ir konkretų šio bendradarbiavimo aspektą – vaikų ugdymą ABA principais neužsiėmimų metu, tėvams įsisavinus ugdymo metodiką bendrų užsiėmimų metu.

11 lentelė

ABA metodo elemento veiksmingumo vertinimas (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Pripažinimas, įvertinimas kaip žmogiškas poreikis	Paskatinimo įsisąmoninimo būtinumas ir neutralios reakcijos negalimumas	<ul style="list-style-type: none"> - <i>jis gi žmogus, įvertinimas kelia jį, niekada to negalima pamiršti, - tiesiog nuolat ieškom, kas jį tam tikru metu labiausiai nudžiugintų, koks apdovanojimas. Šitas dalykas čia yra svarbus apskritai visiems, o tokiems vaikams ypač;</i> - <i>anksčiau maniau, kad įmanoma paveikti ir užrėkiant, ir net papurtant, o dabar <...> išmokau, <...> ką padaro, kad ir mažiausias dalykas būtų – viskas negali likti nepastebėta jam; Man pačiai daug geriau tą įsisąmoninus;</i> - <i>jam patinka, kad jis kažką už tą savo darbelį gauna, aš matau, čia kaip ir mes visi – smagu, kai palaiko;</i> - <i>bet jį kaip ir mus visus paveiks tik pagyrimas arba apdovanojimas;</i> - <i>bet mes visada turim žinoti, kad bet koks pasiekimas negali likti neįvertintas, čia kaip ir kitiems, tik mes nuo pykčių, nuo rėkimo neužsidarom, o čia yra kitaip. Tą žinot ne tik reikia, bet yra ir lengviau</i>

11 lentelės duomenys leidžia teigti, kad svarbiausiu sėkmę lemiančiu metodo elementu tėvai laiko atlygio, įvertinimo principą, traktuodami jį kaip natūralų žmogišką poreikį, būdingą visiems žmonėms. Svarbu atkreipti dėmesį, jog tėvai teigia įsisąmoninę, kad jų vaikų ugdyme negalima neutrali reakcija arba bausmė. Paskatinimais, nuolatine vaiko motyvavimo paieška tėvai kuria vaikams saugią atmosferą. A. Suslavičius (1998) teigia, kad „nujautimas, kad esi kito žmogaus emociškai priimamas, kuria saugią psichologinę aplinką“ (p. 96), o tai yra būtina ugdymo prielaida ir, kaip pabrėžiama teorinėje darbo dalyje analizuotoje literatūroje, reikšmingas vaiko ugdymo komponentas. Kita vertus, gebėjimą duoti, palaikyti egzistencinės

logoterapijos pradininkas V.E. Franklis (metai), skirtingai nei poreikį imti, laiko brandžios asmenybės požymiu, kuris leidžia jai ir pačiai išgyventi pasitenkinimą. Tad vaiko pastiprinimas drauge stiprina ir pačius tėvus.

12 lentelė

ABA metodo elemento veiksmingumo vertinimas (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Visų metodo principų ryšys	Tėvai – jungiamoji metodo elementų grandis ir įvairių metodo aspektų reikšmės įvertinimas	<ul style="list-style-type: none"> - <i>terapija tuo ir pasižymi, kad kiekvienu atveju gali iš jos pasisemti, ko reikia labiausiai, ir čia jau tėvai būtini – ar pasakinėti dabar tam vaikui, ar padėti atlikti užduotį – jaučia geriausiai;</i> - <i>tėvai išmoksta būti ir pedagogais, ir jie tą situaciją <...> ir kontroliuoja, tai taip ir išnaudoji visus, kaip sakoma, elementus priklausomai nuo konkrečios situacijos;</i> - <i>tėvų dalyvavimas <...> svarbiausias, nes jie <...> elementus ir sukoordinuoja savo pastebėjimais apie vaiką;</i> - <i><...> ir tėvai, kurie iš tiesų tuos metodus netiesiogiai savo komentarais apie vaiką ir parenka;</i>

Kaip matyti iš informantų pasisakymų, specialistų požiūris į veiksmingiausius metodo elementus kiek skiriasi nuo tėvų – jie mini įvairius metodo aspektus kaip veiksmingus, priklausomai nuo konkretaus atvejo. Tačiau beveik visi informantai teigia, jog svarbiausiu poveikio elementu jie laiko patį tėvų dalyvavimą ir tėvų nuomonę. Kaip tik tėvai ugdymo proceso metu tampa ta grandimi, kuri leidžia panaudoti visą metodo veiksnio potencialą vaiko progresui, nes informantų požiūriu tėvai geriausiai numano galimas vaiko reakcijas, jo lūkesčius, norus, nuotaiką, į kuriuos būtina atsižvelgti užsiėmimų metu.

13 lentelė

Numatomi ugdymo rezultatai (tėvų požiūris)

Kategorija	Teiginiai
Maksimalių rezultatų lūkestis	<ul style="list-style-type: none"> - <i>man taip atrodo, kad turi gi viskas atsistatyti;</i> - <i>kuo galima daugiau;</i> - <i>tikimės, tikimės, aišku, kad iš tų mažų žingsnelių bus pilnas rezultatas;</i> - <i>manau, kad jis vis dėl to pasivys bendraamžius;</i> - <i>kad pasveiks;</i> - <i>širdy vis tiek viliamės visų pasiekimų, aišku;</i> - <i>labai noriu, kad viskas būtų maksimaliai gerai;</i> - <i>norėtume maksimumo;</i> - <i>kad tik jis laimingas būtų, kiek galima, tiek ir tikimės</i>

13 lentelės duomenys rodo, kad informantų atsakymai yra labai lakoniški ir vienareikšmiai – nors ir išreikštuose skirtingais būdais, visuose tėvų teiginiuose galima išskirti tik vieną bendrinį (kategoriją) – maksimalių rezultatų lūkestį. Kadangi tai subtili tema, etikos sumetimais pokalbio metu nebuvo stengtasi gauti papildomos informacijos,

argumentuojančios tokį atsakymą, nes viltis visada teikia motyvacinę, veikimo, pozityvaus požiūrio galią.

14 lentelė

Numatomi ugdymo rezultatai (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Pasiektų rezultatų įtvirtinimas kaip siekiamybė	Nuosaikešnis požiūris į ateities perspektyvas ir pasitenkinimas pasiektais rezultatais	<ul style="list-style-type: none"> - pasiekimai jau yra, o tai svarbiausia. Nes vaikas ne tik ramesnis, bet ir dėmesys atsiranda, susidomėjimas, išmoko kreipdamasis išlaikyti žvilgsnį, žiūrėti į akis, tą reikia užfiksuoti; - čia ne per dieną ir ne per du pasiekiami dalykai. Čia jau kaip seksis, bet negali sakyti, kad pokyčių nėra – jie labai reikšmingi; - -svarbu, kad jis jau domisi, išmoko žiūrėti į akis, tai greitina, teikia vilčių – žingsnelis po žingsnelio šturmuosim ir kitus barjerus; - kad išmoks bendrauti, įgis supratimą apie kitus žmones, ims daugiau kalbėti, svarbu nepaleisti, kas jau padaryta; - visi tie baziniai dalykai – komunikacija, apsitarnavimas – juos turime gilinti, tvirtinti; - kad išmoks bendrauti, įgis supratimą apie kitus žmones, ims daugiau kalbėti, svarbu nepaleisti, kas jau padaryta; - -elementariausius dalykus – apsitarnavimą, dėmesį, savistimuliaciją sureguliuosime, o gal jų pagrindu pavyks ir didesnius dalykus padaryti; - pradiniai dalykai atsistatys į vietas – komunikacija, socialumas, kasdieniniai įgūdžiai, kalba, norint pasiekti daugiau, svarbu viso šito neapleisti; - kol kas tai dar nėra visai įtvirtinti įgūdžiai, juos irgi reikia gilinti, nuolat palaikyti

14 lentelės duomenys rodo, kad tėvų ir ugdytojų požiūriai į numatomus ugdymo rezultatus šiek tiek skiriasi. Tėvai, kalbėdami apie numatomus ugdymo rezultatus, tikisi, kad situacija žymiai pagerės. Specialistai nekalba apie maksimalių vaiko pasiekimų galimybes, o ateities perspektyvą labiau sieja su jau pasiektų rezultatų įtvirtinimu. Šių konkrečių pasiekimų pagrindu, juos fiksuojant, paverčiant įpročiu, siekiama „šturmuoti ir kitus barjerus“. Specialistai, prognozuodami ateities perspektyvas, yra nuosaikešni nei tėvai.

15 lentelė

Pokyčiai šeimoje pradėjus taikyti ABA metodą (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Šeimos konsolidacija	Pozityvios ateities perspektyvos ir ramybės pojūtis	<ul style="list-style-type: none"> - visi pradėjom kaip tai lyg viena kryptimi galvoti, veikti vieningiau, dėl rytdienos ne taip neramu; - tvirčiau ir dėl ateities ramiau. Gal net ir santykiai ne tokie įtempti tapo; - kažkas turbūt susibalansavo, ramiau visiems pasidarė, kažkoks dėl rytdienos aiškumas; - daugiau bendraujam, <...> ir tėvai labiau įsijungė – ir mano, ir jo, na, lyg pajudėjom į priekį; - <...> jau ir su kitu vaikeliu mūsų – vyresnė dar yra - kažkas kartais mezgasi. Jau taip norisi, kad jie dviese būtų, kad po vieną neliktų ir jau jau... - dukra įsitraukė, susidomėjo, atšilo kaip tai, susidomėjimą rodo, <...>tikimės, kad užsimegs draugystė palaipsniui, gal kai paaugs; - mes gal tapom tvirtesni iš vidaus, <...> ši programa mus net suartino ir ypač sustygavo šie bendri užsiėmimai, pradėjom daugiau tartis, gal daugiau ir vienas kitą suprasti;

15 lentelės duomenys rodo, kad beveik visi informantai, išskyrus vieną (5 protokolas) mini vidinės pusiausvyros, šeimos santykių sutvirtėjimą, ramybės, aiškumo jausmą, pradėjus taikyti Taikomojo elgesio analizės metodą. Svarbu pažymėti, keli informantai konkrečiai paminėjo besimezgančius santykius tarp šeimoje augančių vaikų kaip jiems reikšmingą šeimos laimės rodiklį. Tai leidžia pagrįstai teigti apie šeimą konsoliduojantį metodo poveikį. O šeimos darnumas, vieningumas yra neabejotinai reikšmingas kiekvienam vaikui, nes „nuo to, kaip vaikas jaučiasi savo biologinėje ar globėjų šeimoje, priklauso jo socializacijos eiga, branda, o kartais ir rezultatas (Kvieskienė, 2005, p. 105).

16 lentelė

Asmeninė ABA metodo taikymo reikšmė (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Patirties įvertinimas	Profesinis tobulėjimas kaip vertybė ir asmeninis pasitenkinimas bendradarbiavimu su tėvais	<ul style="list-style-type: none"> - <i>davė daugiau įgūdžių<...> kitą kartą gal kažką dar geriau padarysiu, taip po truputį ir kaupias <...>, profesinis bagažas, <...>. Nes įdirbis tą bagažą ir sukrauna, o kur dar šiaip bičiuliškumas;</i> - <i>su kiekviena darbo diena jauti, ką reikia geriau padaryti, ką su tėvais aptarti, ką su specialistais, tai iš to ir gaunasi, kad tiesiog tobulėji kaip specialistas ir kaip žmogus;</i> - <i>man suteikė pasitikėjimo, kad rezultatų galima pasiekti net kai jie atrodo nepasiekiami. Tai duoda ir vidinį pasitenkinimą;</i> - <i>patirtis visada moko, nes kiekvienas atvejis yra kitoks, tai brandina visomis prasmėmis;</i> - <i>daug ką supranti kitaip gyvenime, įsitikini, kad esi savo vietoje, tam tikra pamoka sau pačiam reikalinga tolesniam darbui, kaskart įsitikini, konsultuodamasi dėl darbo eigos su specialistais, kad padedi vaikui, o ne pakenki, tai ir pasitenkinimas atsiranda;</i> - <i>suteikia jėgų dirbti toliau, nes, matydama pasiekimus, <...> įgyji to, ko šitam darbe labiausiai reikia – <...> tikėjimo darbo rezultatyvumu, asmeninio pasitenkinimo darbo nauda;</i> - <i>ką darai – ne tuščias laiko švaistymas, kad mano darbas padeda tiems, kuriems jo rezultatų labiausiai reikia, o juk prie tų žmonių prisiriši, susidraugauji;</i> - <i>kad man suteikia malonumo, aš mėgstu šitą darbą, pamėgau šitą šeimą, o smagiausia, kad ir aš jų neapviliu, nes šio to jau pasiekėme</i>

16 lentelės duomenys rodo didelį informantų pasitenkinimą atliekamo darbo nauda. Šį pasitenkinimą informantai argumentuoja dvejopai – ir kaip profesinio tobulėjimo galimybę, ir kaip asmeninį malonumą, susijusį su gerais santykiais, ugdytinio tėvais, pasitenkinimu dėl atlikto darbo, įsitikinimu, kad, konsultuojantis su tėvais ir specialistais, tikrai nepadarė vaikui žalos, o turėjo įtakos raidos pažangai.

17 lentelė

Ugdymo specialisto įnašo įvertinimas į vaiko pasiekimus (tėvų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendradarbiavimo	Specialusis	- <i><...>nuo jos ir visos komandos specialistų daug kas priklauso, ji pasidarė kaip šeimos narys, labai nuoširdus žmogus ir</i>

svarbos pripažinimas	pedagogas – vaiko ir tėvų mokytojas, ir pagalbinkas, ir asmeninių bei profesinių savybių įvertinimas	<i>specialistas<...> Gal ne tik vaikui, bet ir mums savo buvimu padeda, tai tada mes ramesni, vaikui irgi gi geriau;</i> <i>- esu labai patenkinta. Ne tik vaiką užima, bet ir man daug padeda, kai nežinai ką daryti, ir žmogiškai, ir kaip pedagogas;</i> <i>- tikrai daug padarė, ne tik ji, bet ir visi, kurie su mumis kartu dirba, ir tai labai gera specialistė, tikrai, matosi, geras žmogus;</i> <i>- mes pirmiausiai patys daug ko išmokom ir kažkaip nurimom, nes visi dirbantieji su mumis specialistai tikrai išmanantys, ir kaip žmonės šilti, paslaugūs, niekada formaliai nepasielgs, čia mums ypač ji daug tvirtumo suteikė;</i> <i>- mes patenkinti, nes turi būti suderinamumas tarp visų, kas su vaiku dirba ir būna, o čia visi skirtingi specialistai – puiki, „susigrojusį“ grupę žmonių, kurie ne tik kaip specialistai, bet, <...> ir šiaip yra tokie, kokie turėtų būti: paslaugūs, konkretūs, draugiški žmonės;</i> <i>- gerai, kad su vaiku dirba keli žmonės, kurie yra visiškai skirtingi, tada vaikas išmoksta būti, klausyti, elgtis ir su skirtingais žmonėmis. Su vienu labiau pamėgsta vieną veiklą, su kitu - kitą. Jeigu su vaiku dirbtų tik vienas žmogus, tikėtina, kad jis taip lengvai nepritaikytų savo įgūdžių kasdienybėje, kur susiduria su daugybe skirtingų žmonių, būtų savotiškai prisirišęs prie vieno savo pedagogo ir be jo negalėtų būti, negirdėtų, neklausytų kitų</i>
-------------------------	--	--

Kaip rodo lentelėje pateikti informantų teiginiai, visi tėvai savo vaikų pedagogus vertina labai aukštai, pastebėdami ir profesines, ir asmenines jų savybes. Svarbu pabrėžti, kad tėvai prisipažįsta patys daug ko išmokstantys ir gaunantys reikalingą jiems pagalbą. S. I. Greenspan, S. Weeder teigia (1998), kad pasidalinimas su specialistu išgyvenamais sunkumais yra viena iš terapijos sėkmės prielaidų, nes gali būti „nepakeliamai sunku su jais susidoroti vienam“ (p. 360). Ir, suprantama, tėvams išgyvenant sunkumus, jų vaikas pakankamai negauna to, ko labiausiai stokoja: dėmesio, ramybės, tėvų pasitikėjimo savimi ir pan. Todėl tai, kad tėvai pažymi asmenines pedagogų ar visos su jų vaiku dirbančios grupės specialistų savybes rodo, kad įvertinimai – „neformalūs“, šilti, pareigingi, draugiški – formuoja tėvų pasitikėjimą, sukuria palankią bendradarbiavimo atmosferą, vieningai siekiant vaiko ugdymo rezultatų.

18 lentelė

Ugdytinio tėvų įnašo įvertinimas į ugdytinio pasiekimus (specialistų požiūris)

Kategorija	Subkategorija	Teiginiai
Bendradarbiavimo svarbos pripažinimas	Asmeninių tėvų savybių vertinimas ir tėvų dalyvavimas kaip ugdymo pasiekimų pasėka	<i>- tėvai irgi tarsi iš letargo atrodo prabudę, vis dėlto vargino ta nežinomybė, neužtikrintumas, o dabar jie aktyvūs abu<...> puikūs, tikri tėvai, tai tas įnašas neišmatuojamas juk iš tikrųjų yra;</i> <i>- labai atsivadę ir geri žmonės, negailintys nei materialinių, nei moralinių sąnaudų savo vaikui, <...> tai, ką vaikas pasiekė yra kartu ir tėvų pasiekimas, nes jie visą laiką pasikeisdami buvo ir yra šalia;</i> <i>- geri, pareigingi žmonės, stebina net jų ramybė, stabilumas, tai vaikui labai daug duoda;</i> <i>- labai gerai. Jie nesiūsi, siekdami vaiko gerovės,<...>čia neišmatuojama jų dalyvavimo nauda;</i> <i>- priekaištų neturiu nė vienam,<...> besąlygiškas atsidavimas, <...> mane ir stiprumas žmogaus tiesiog žavi, tai vaikas vis tiek tokius dalykus „sugeria“, jie nelieka šiaip sau, už jo autistiško</i>

	<p><i>borto... Iš esmės tai ir yra jų pasiekimai;</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>tokių dalykų nepamatuosi, bet jei ne puikūs tėvai, ta ir nė pusės tiek nebūtų padaryta;</i> - <i>tėvai yra geri <...>, vertinu tikrai labai gerai. Ir jų įnašas yra kaip čia pasakius – aš čia tik „svečias“, o jie pasiryžę viskam, ir tą viską daro; nes ne paslaptis, kad esama tėvų, kurie labai linkę vadovauti, o ne bendradarbiauti, o labai svarbu, kad nuomonės nesikirstų, kad vaikas nuo to bendradarbiavimo išloštų, o ne pralaimėtų, kai tėvai imasi reikalauti ir vadovaujasi tik savo nuomone;</i>
--	---

Lentelės duomenys rodo, kad ugdytinių pasiekimus didžioji dalis informantų sieja su tėvų pasiekimais ir laiko šiuos pasiekimus tėvų darbo, atsidavimo, kantrybės ir meilės rezultatais. Tai svarbu tyrimo požiūriu, nes darsyk patvirtina teiginį apie tėvų ir ugdymo specialistų bendradarbiavimo reikšmę, paliudijamą specialistų pasisakymais. Kalbėdami apie tėvus, informantai vertina ne tik jų atliktą darbą, bet kaip ugdymo sėkmės prielaidą mini ir teigiamas tėvų savybes – kantrybę, rūpestį, atsidavimą, pasiryžimą.

Apibendrinant tyrimo duomenis galima teigti, kad tėvų ir specialistų požiūriai panašūs, todėl prielaida, kad bendradarbiavimas gali būti labai glaudus ir yra paremtas tokiomis vertybėmis, kaip abipusė pagarba, palaikymas, kantrybė, mokymasis vienas iš kito. Bendradarbiavimo svarbą tiek tėvai, tiek švietimo pagalbos ir kiti specialistai pabrėžia nuolat, net jei informantams užduotas klausimas tiesiogiai nesusijęs su bendradarbiavimu. Į ugdytinį tiek jo tėvai, tiek ir pedagogai žvelgia kaip į holistinę, nepakartojamą, unikalią, neskaidomą asmenybę, ugdymo procesą vertindami ne tik kaip naudingą įgyjamą patirtį, bet ir kaip asmeniškai juos turtinantį dalyką, padedant vaiko raidai. Taip pat nustatyta, kad tėvų ir specialiųjų pedagogų nuomonės sutampa daugelyje sričių. Tai sudaro prielaidas bendradarbiauti siekiant vaiko ugdymo pažangos. Todėl vaikų pasiekimus taip pat galima laikyti šio bendradarbiavimo rezultatu – tą patvirtina tiek tėvų, tiek ir specialistų požiūriai.

2.3. Atvejo analizė

Šia atvejo analize siekiama atskleisti sėkmingą ugdymo patirtį, taikant ABA metodą, kai tėvai ir specialistai glaudžiai bendradarbiauja ugdydami autistinių bruožų turinti vaiką.

Magistro darbo autorė su vaiku dirba nuo 2010 m. kovo mėnesio be didesnių pertraukų. Asmeninė darbo su vaiku ir šeima patirtis leido išsamiai išanalizuoti teigiamas ir tobulintinas pagalbos sritis ir reflektuoti patirtį. Toliau tekste apibendrintai pateikiamas situacijos pristatymas ir atvejo analizė.

Vaiko situacija: Mergaitei, kuri yra pirmas vaikas šeimoje, yra 4.5 metų. Ji lanko valstybinį darželį, baletą ir dailės pamokas, po 4 valandas kasdien dirba su ugdymo specialistais

pagal ABA programą ir beveik nesiskiria nuo savo bendraamžių. Iš pradžių tėvams nekilo jokių įtarimų dėl vaiko raidos, tačiau, kai mergaitė buvo pustrėčių metų, tėvai pastebėjo, kad ji šiek tiek skiriasi nuo kitų jos amžiaus vaikų: kalboje vyrauja tik atskiri garsai, keli skiemenys, motorikos įgūdžiai yra silpni ir, mergaitei susijaudinus, atsiranda pasikartojantys stereotipiniai judesiai. Tėvai su mergaite kalba lietuviškai, tačiau jos auklė yra rusakalbė. Nesulaukę pagalbos iš savo šeimos gydytojų ir bijodami prarasti laiką, draugų paskatinti tėvai kreipėsi į užsienio specialistus, kurie, įvertinę vaiko gebėjimus, nustatė, kad mergaitė turi autizmo spektro sutrikimą.

Šeimos situacija. Keturių asmenų šeima gyvena trijų kambarių bute Vilniuje. Abu tėvai turi aukštąjį išsilavinimą, mama dirba mokslinį darbą ir auginą kūdikį (mergaitės broliuką), tėtis turi savo verslą. Vaikus kartais aplanko jų dešimtmetė sesuo iš pirmosios tėčio santuokos. Šeima charakterizuotina kaip draugiška, atvira naujovėms, nemažai laiko skirianti savo sūnaus ir dukros lavinimui. Vaikai dažnai kartu su tėvais keliauja, dalyvauja įvairiuose renginiuose.

Vaiko pasiekimų, pažangos ir sunkumų vertinimai. Tėvų pasirinkta užsienio organizacija, kuri specializuojasi autistinių bruožų turinčių vaikų ugdymu, dirba ir Lietuvoje. Pagal organizacijos nuostatus vaiko psichologinis vertinimas atliekamas kartą per metus, du kartus per metus yra įvertinama ir tikslinama vaiko ugdymo programa, kartą per savaitę vaiko ugdymo programa koreguojama, įvedant naujas, lengvinant ankstesnes užduotis, kurias atliekant vaikui kyla sunkumų, pateikiamos rekomendacijos tėvams dėl įgūdžių įtvirtinimo.

Tėvai nenorėjo laukti iki gegužės mėnesio, kol galės atlikti psichologinį vertinimą, todėl pirmąjį mergaitės įvertinimą 2010 m. kovo mėnesį atliko ugdymo specialistas, kai mergaitei buvo 2 metai ir 7 mėnesiai. Pagal ugdymo specialisto pateiktas rekomendacijas ir atsižvelgus į tėvų pastebėjimus bei pageidavimus, buvo sudaryta programa, pagal kurią su mergaite buvo dirbama kasdien po 2 val. 2010 m. gegužės mėnesį mergaitei buvo atliktas psichologinis pedagoginis įvertinimas, paremtas vaiko stebėjimu, psichologiniais testais, tėvų ir ugdymo specialistų atsiliepimais bei pastebėjimais. Kitas mergaitės, turinčios autizmo bruožų, psichologinis vertinimas vyko 2011 metų gegužę. Vaiko pažangos analizė pateikta 19 lentelėje. Psichologinis vertinimas atliekamas naudojant WPPSI-III (Tests and from the Wechsler Preschool and Primary scale of Intelligence (Third edition)), atrenkant užduotis iš Merrill Palmer Scale of Mental, tėvų pateiktus duomenis bei vaiko stebėjimą⁶.

Asmeniniai magistro darbo autorės pastebėjimai ir refleksijos. Su mergaite nuosekliai dirbama nuo 2010 metų pavasario. Darbas buvo organizuojamas bendradarbiaujant ugdymo specialistams ir tėvams. Pradėjus dirbti su mergaite, ji nelankė vaikų darželio, todėl

---

⁶ *Vaiko psichologinių vertinimų protokolai pateikti tik magistro darbo vadovei, siekiant užtikrinti informacijos konfidencialumą.*

visas ugdymas priklausė nuo tėvų bei specialiai jai psichologo parinktų ugdymo specialistų, kurie taikė ABA metodą. Specialistai kasdien dirbo su mergaite iš pradžių po 2, o atlikus psichologinį vertinimą, po 4 valandas pagal sudarytą individualią programą, kuri buvo koreguojama kiekvieną savaitę, atsižvelgiant į vaiko pasiekimus, sunkumus, tėvų pastebėjimus. Užsiėmimai vyko vaiko namuose, todėl tėvai turėjo galimybę dalyvauti, stebėti visą ugdymo procesą. Sunkumų kilo tiek mergaitei, kuri vengė bendrauti su kitais vaikais, suaugusiaisiais, tiek tėvams, kurie nesuprato savo dukros ir nežinojo, kaip jai padėti, todėl pagrindinis ugdytojų dėmesys buvo skiriamas mergaitės komunikaciniams gebėjimams tobulinti, elgesio korekcijai, stereotipinių judesių mažinimui. Po kelių savaičių mergaitė įprato prie darbo, keliamų reikalavimų, nors nuolat jautėsi jos baimė suklysti, susikaustymas ir nuolatinis pagalbos ieškojimas. Geriausiai mergaitei sekėsi mokytis simbolių, nes suprato, kad taip lengviau galės gauti tai, ko nori. Per metus mergaitė labai pasikeitė, išmoko išreikšti save, kalbėti, tapo drąsesnė. Specialistai kiekvieną savaitę susirinkę programos peržiūrai kartu su tėvais aptardavo tolimesnius veiksmus. Psichologui patarus, po 8 darbo mėnesių mergaitė pradėjo lankyti įvairius būrelius, po kiek daugiau nei metų - vaikų darželį, nes buvo tam pasiruošusi ir reikėjo stiprinti mergaitės socialinius, komunikavimo, žaidimo įgūdžius. Svarbu paminėti, kad šios mergaitės pažangą lėmė ne tik tinkamai sudaryta, jos poreikius atitinkanti programa, bet ir nuoseklus tėvų darbas. Jie nuolat konsultavosi su savo dukros komandos specialistais, nesiėmė saviveiklos. Anot pačių tėvų, jiems nebuvo labai sunku sekti rekomendacijomis, nes pasitikėjo savo komanda, turėjo galimybę nuolat konsultotis su specialistais įvairiais klausimais ir matė mergaitės daromą pažangą. Specialistams taip pat sekėsi dirbti šioje šeimoje, nes tėvai pateikia reikiamą informaciją, tiksliai vykdo nurodymus, konsultuojasi iškilusiais klausimais, informuoja dėl naujų vaiko gebėjimų, sunkumų, keistumų kasdieniniame gyvenime. Specialistai, pasikonsultavę tarpusavyje, kilus neaiškumams pasitaria su psichologu, priima tuo metu vaikui tinkamiausius ir reikalingiausius sprendimus. Tokiu būdu vyksta nuolatinis tėvų ir specialistų bendradarbiavimas.

Mergaitė toliau dirba su specialistais po 6 valandas per savaitę, taikant ABA metodą, lanko vaikų darželį, būrelius. Nepažįstantys mergaitės žmonės nepastebi jos sutrikimų, nes yra labai sumažėję stereotipiniai judesiai, moka juos pažinti ir suvaldyti. Mergaitė išmokyta komunikuoti, žaisti, todėl neturi problemų bendraudama su kitais žmonėmis. Tėvai tikisi, kad mergaitei pavyks lengvai integruotis mokykloje, kai pradės ją lankyti. Darbo autorė tikisi, kad pavyks iki mokyklos sumažinti mergaitės baimę naujiems dalykams, išmokyti lengviau pereiti prie naujos veiklos, nebijoti bandyti. Ateityje didžiausias dėmesys bus skiriamas mergaitės socializavimui, kalbos sklandumo lavinimui.

Išsamesni atvejo analizės duomenys pateikti 19 lentelėje.

**Vaiko psichologinių vertinimų analizė, išskiriant vaiko, turinčio autizmo sutrikimą,
sunkumus, galias ir gebėjimus**

	2010 gegužės mėnesio		2011 gegužės mėnesio vertinimas	
	Tėvų pastebėjimai	Psichologinio vertinimo išvada	Tėvų pastebėjimai	Psichologinio vertinimo išvada
Elgesys vertinimo metu		Mergaitė pasirodė, drovi, nepasitikinti savimi – vis žvilgčiojo į tėvus ar savo ugdymo specialistę, laukdama pritarimo, pagalbos. Bet užduotis atliko susidomėjusi		Atvykusi į vertinimą, mergaitė elgėsi labai santūriai, kukliai, nežiūrėjo vertintojai į akis, stengėsi laikytis arčiau mamos. Susidūrusi su sunkumais, gavusi naujas, nežinomas užduotis, nuolat žvilgčiojo į mamą, savo ugdymo specialistes ieškodama paramos, pagalbos. Patyrusi sėkmę, taip pat pažiūrėdavo į mamą. Vaikas buvo draugiškas, gerai sutelkė dėmesį, atlikdamas užduotis, buvo susidomėjęs, motyvuotas
Dirgikliai, stereotipinis elgesys	Mėgsta išpakuoti iš parduotuvės atnešamus daiktus, sudėti juos iš eilės. Plasnoja rankomis, kai susijaudina. Vaikas labai domisi reklamomis, emblemomis, logotipais	Stereotipiniai judesiai pasirodė tik vertinimo pabaigoje, tuo metu, kada ji buvo palikta viena. Mergaitės dėmesį nuo užduočių atitraukdavo pašaliniai garsai.	Mergaitė beveik visada susitvardo ir nebeplasnoja arba iš karto nustoja tai daryti. Ji žino, kaip reikia tinkamai laikyti rankas. Labai susidomėjo parduotuvių logotipais, juos puikiai visur pastebi, atpažįsta ir nuolat įvardina	Nepastebėta jokių stereotipinių judesių. Į garsinius dirgiklius reagavo žymiai geriau nei prieš metus. Nepatogumų vaikui sukėlė greitas kalbėjimas.
Skatinimas	Galima naudoti TV reklamas, bėgimą, šokinėjimą, skanėstus	Emocingi, netikėti pagyrimai	Judrūs žaidimai, skanėstai	Emocingi, netikėti pagyrimai, išvykos, žetonų sistema
Socialiniai gebėjimai	Bendraudama su kitais vaikais yra pasyvi, neįsitraukia į bendrą veiklą. Akių kontaktas yra silpnas, socialine šypsena kartais dalinasi tik su žmonėmis. Pašaukta vardu dažnai atsisuka ir labai retai kada ateina. Pažymima, kad mergaitė stebi, kai jai yra rodomas daiktas, žaisdama vis žiūri į	Mergaitė labai stengiasi įtikti kitiems, nors ir turi baimę suklysti. Noriai imituoja.	Labai noriai bendrauja su kitais vaikais, lanko būrelius. Ten yra nedrąsi, tačiau mėgsta visus stebėti, kopijuoti. Dalijasi socialine šypsena su kitais vaikais, žaislais. Atneša parodyti naujus, įdomius jai daiktus. Seka akimis kitų	Mergaitė yra pasiruošusi žaidimams poroje, su kitais bendraamžiais. Pradėjo domėtis emocijomis.

	<p>suaugusiuosius, tarsi laukdama pritarimo, leidimo veikt toliau. Niekada neatneša pati parodyti jokių žaislų ar kitų daiktų.</p> <p>Mergaitė nelabai domisi kitais vaikais, neprieina prie jų. Žaidžia tik su vyresniąją seserimi ir pussesere, kartais prieina prie mažojo broliuko</p>		<p>žvilgsnius.</p>	
Smulkioji motorika	<p>Mergaitė domisi piešimu, pieštuką laiko netaisyklingai. Dažniausiai piešia tiesias linijas</p>	<p>Mergaitė nemoka taisyklingai paimti daiktų, laikyti pieštuko, pirštuose nėra tvirtumo</p>	<p>Vaikas daro daug darbėlių su smulkiomis detalėmis, piešia. Mokosi užrišti batų raištelius</p>	<p>Smulkiosios motorikos įgūdžiai yra geri. Mergaitė puikia laiko pieštuką, ima daiktus, kerta vidurio liniją</p>
Stambioji motorika	<p>Mergaitė niekada neropėjo, vėlai pradėjo vaikščioti, nuolat prašo pagalbos, kai reikia įveikti kokias kliūtis kelyje, pati negali užlipti laiptais ar nultipti nuo jų.</p> <p>Pradėjo dažniau imituoti žmonių veiksmus su daiktais ar be jų</p>	<p>Mergaitė buvo labai atsargi judėdama kambaryje, atlikdama įvairius pratimus. Sunkiai sekėsi išlaikyti pusiausvyrą</p>	<p>Mergaitė išmoko užlipti ir nultipti laiptais, šokinėti bei stovėti ant vienos kojos, mėgina važiuoti triračiu</p>	<p>Vertinimo metu ši sritis nebuvo vertinta, tačiau jokių nesklendimų nepastebėta. Svarbu išmokti naudoti įgūdžius žaidimų aikštelėje</p>
Vizualiniai-erdvieniai gebėjimai		<p>Mergaitė puikiai skiria spalvas ir formas. Šios srities gebėjimai atitinka jos amžių pagal WPPSI-III standartus, nors atlikdama užduotis mergaitė turėjo nedidelių sunkumų. Sudėdama paveikslėlius ji žiūri į jų kontūrus bei patį vaizdą</p>	<p>Pradėjo daugiau žaisti su kaladėmis, išrūšiuoja įrankius pagal dydį</p>	<p>Mergaitės stipri vizualinė atmintis. Sudėdama paveikslėlius iš dalių, mergaitė orientuojasi į kraštus, kontūrus, o ne į paveikslėlio vaizdą. Gali atlikti lengvas matricos užduotis, surikiuoti daiktus pagal dydį, spalvą, kiekį. Geba statyti kalades pagal amžių. Atpažįsta taškų skaičių kortelėse, atlieka matematinės užduotis 10 ribose su lazdelėmis.</p>
Mąstymo (pažintiniai) gebėjimai	<p>Mergaitė žaisdama su žaislais juos rikiuoja, retai naudoja pagal paskirtį, nežaidžia vaidmeninių žaidimų</p>			<p>Mergaitės geri reprezentaciniai gebėjimai. Gerai pažįsta daiktų kategorijas. Sunkumų kyla atpažįstant funkcijas. Mergaitė pasimeta, nepasitiki savimi, susijaudina gavusi naują užduotį, o tai silpnina jos mąstymo lankstumą</p>
Kalba	<p>Ši sritis vystosi tolygiai, mergaitė</p>	<p>Vaikas žaislus naudoja pagal</p>		<p>Mergaitės pasyviajame žodyne atsirado</p>

	<p>geba atpažinti ir suskirstyti daiktus pagal daiktą, lengvas kategorijas. Mergaitės mąstymas gana lankstus</p>	<p>paskirtį, moka žaisti lengvus stalo žaidimus, laukti savo eilės, laikytis taisyklių. Pradėjo maitinti lėles, pati nežaidžia namų, laukia vyresnių paskatinimų. Žaidimo metu yra nedrąši, nesiima iniciatyvos. Pati retai pasiūlo pakeisti veiklą</p>		<p>prielinksniai, supranta daugiau daiktavardžių ir veiksmažodžių. Mergaitė geba atsakyti į klausimus, net į tuos, kuriuose nurodomi antriniai kriterijai. Tačiau patyria sunkumų atsakydama į dviejų dalių, sudėtinius klausimus. Aktyvusis žodynas papildė daiktavardžiais, būdvardžiais, veiksmažodžiais. Mergaitė pati neužduoda klausimų, kalba vartoja daiktams pavadinti arba norams išreikšti. Simbolių pagalba sudeda 5-6 žodžių sakinius. Garsų tarimas žymiai pagerėjo, problemų kyla su garsų R, Š, Ž, Č tarimu</p>
Savarankiškumo įgūdžiai	<p>Mergaitės pasyvus žodynas pagal WPPSI-III testą atitinka amžių, ji pažįsta daugumą aplinkos daiktų. Sakinių supratimas ribotas. Mergaitė dažniausiai orientuojasi į raktinius žodžius. Aktyviajame žodyne vyrauja žargonas, kuris adresuotas žmonėms. Kalba pavieniais, sunkiai suprantamais žodžiais. Vaikui gerai sekasi komunikuoti išmoktais simboliais. Gali iš jų sudėti dviejų dalių sakinius (spalva-daiktavardis, veiksny-tarinys), stengiasi juos įvardinti. Vertinimo metu mergaitė ištarė savo pirmąjį dviejų žodžių sakinį be vizualinės pagalbos. Mergaitės kalbą riboja silpna garsų artikuliacija. Stebima prasidedanti echolalija</p>	<p>Vaikas pradėjo žymiai aiškiau kalbėti, naudoja savo kalbą tiek namie, tiek su nepažįstamais žmonėmis. Dažniausiai prašo kažko arba atsako į klausimus, įvardina objektus. Pradėti pokalbį bei jį palaikyti yra sunku, klausimų neužduoda</p>	<p>Visiškai laisvai naudojasi šaukštu bei šakute. Geba pati apsirengti ir nusirengti, apsiauti batus. Kartais painioja pėdkelnių priekinę ir nugarinę puses</p>	

19 lentelės duomenys rodo tiek tėvų, tiek ir psichologų pastebimus pozityvius socialinių gebėjimų, smulkiosios bei stambiosios motorikos, vizualiųjų, mąstymo gebėjimų, kalbos ir savarankiškų įgūdžių pokyčius, nors ABA metodu su mergaite tebuvo dirbama metus. Paaiškėjo, kad ir tėvų, ir psichologų pastebėjimai sutampa, o tėvai sulig mergaitės pasiekimais patys darėsi užtikrintesni, ramiau ir kaskart vis išsamiau pasakojo apie vaiko pasiekimus, tuo parodydami, kad tėvų įsitraukimas į savo vaiko ugdymą gerina ne tik vaikų, bet ir tėvų būklę.

Specialistų ir tėvų bendradarbiavimas atsispindi 20 lentelėje.

20 lentelė

Ugdymo specialistų bei tėvų darbo suderinamumas

Sritis	Tikslai	Ugdymo pedagogų uždaviniai	Tėvų uždaviniai
Stereotipinis elgesys	- Išmokyti dirbti esant girdimiesiems dirgikliams	Dirbti skambant tyliai muzikai, vėliau kitiems garsams Dirbant kitame kambaryje garsiai įjungti televizorius Vaikui dirbant tai įjungti, tai išjungti pašalinius garsus. Dirbti laiptinėje, lauke	Dirbti skambant tyliai muzikai, vėliau kitiems garsams Žaisti su vaiku lengvus žaidimus esant svečiams Duoti vaikui pagal situaciją tinkančias instrukcijas, kada jis yra tarp vaikų Namuose nuolat įjungti arba išjungti garsus, juos garsinti arba slopinti nepriklausomai nuo vaiko veiklos
	- Sumažinti vaiko stereotipinius judesius	Nukreipti vaiko dėmesį sakant įvairias instrukcijas Išmokyti simbolį „rankos gražiai“. Pastebėjus plasnojimą, rodyti simbolį „rankos gražiai“ Priminti kaip reikia laikyti rankas, parodyti tai judesiu	Nukreipti vaiko dėmesį pateikiant įvairias instrukcijas Išmokyti simbolį „rankos gražiai“. Pastebėjus plasnojimą, rodyti simbolį „rankos gražiai“ Priminti kaip reikia laikyti rankas, parodyti tai judesiu Įtvirtinti išmokus įgūdžius įvairioje aplinkoje

Socialiniai gebėjimai	<ul style="list-style-type: none"> - Išmokyti vaiką instrukcijos „ateik čia“ - Skatinti vaiką atsiliepti kai šaukiamas vardu - Mokyti dirbti poroje, laukti savo eilės - Mokyti šypsena atsakyti į šypsena 	<p>Išmokyti vaiką suprasti instrukciją ir vykdyti ją, kai kviečiantis asmuo yra visai šalia vaiko ir palaipsniui tolsta nuo jo, kol vaikas jo nebemato Iš pradžių mokyti kai vaikas neužimtas jokia veikla, vėliau kai yra užsiėmęs</p> <p>Išmokyti vaiką kaip tinkamai atsakyti kai būna pašauktas vardu parodant pavyzdį</p> <p>Pradėti mokyti naudojant žymeklį, kuris rodytų, kieno eilė veikti Mokyti dirbti be žymeklio</p> <p>Mokyti į šypsena atsakyti šypsena demonstruojant pavyzdį</p>	<p>Įtvirtinti išmoktus įgūdžius įvairiose vietose su skirtingais žmonėmis</p> <p>Tėvai turi nuolat namie įtvirtinti, stebint vaiko įvairias nuotaikas, užimtumą Rodyti natūralų pavyzdį šaukiant kitus asmenis</p> <p>Įtvirtinti įgūdžius žaidžiant stalo žaidimus iš pradžių dviese. Vėliau palaipsniui didinant žaidėjų skaičių</p> <p>Namie nuolat naudoti socialinę šypsena, kitas emocijų išraiškas bendraujant su vaiku ar kitais asmenimis jam matant</p>
Smulkioji motorika	<ul style="list-style-type: none"> - Išmokyti taisyklingai laikyti pieštuką - Lavinti pirštų ir riešo motoriką 	<p>Parodyti taisyklingą pieštuko paėmimą, laikymą</p> <p>Atlikti įvairius smulkiosios motorikos pratimus, dirbti su sagomis, raišteliais ir pan.</p>	<p>.Reikia nuolat sekti pieštuko laikymą, neleisti jo laikyti netaisyklingai, neleisti spalvinti pieštuku</p> <p>Namuose vaikui skirti kuo daugiau darbelių rūšiuojant pupas, sagas, žirnius, atsukant stiklainius, dedant kažką į formas Lipdyti įvairias aplikacijas, dirbti plastilinu</p>
Stambioji motorika	<ul style="list-style-type: none"> - Išmokyti vaiką geriau išlaikyti pusiausvyrą, lipti laiptais 	<p>Užsiėmimų metu daugiau šokinėti, laiptuoti</p>	<p>Suteikti vaikui kuo daugiau galimybių judėti pačiam, vesti į žaidimų aikšteles, nenešioti ant rankų</p>
Vizualiniai-erdvinių gebėjimai	<ul style="list-style-type: none"> - Mokyti statyti kalades iš paveikslėlių - Mokyti išrikčiuoti daiktus pagal dydį, kiekį, atspalvį - Mokyti matematikos naudojant taškų korteles 	<p>Išmokyti vaiką perkelti vaizdą iš paveikslėlio, nuotraukos į trimatį vaizdą.</p> <p>Pateikti vaikui identiškus daiktus, vėliau paveikslėlius, kurie skiriasi dydžiu (atspalvių, detalių kiekiu) ir išmokyti juos išrūšiuoti iš eilės</p> <p>Išmokyti vaiką rasti tokį pat taškų skaičių kortelėse Išmokyti taškų kiekį pažymėti skaičiais</p>	<p>Įtvirtinti įgūdžius naudojant skirtingų formų kalades Kalades naudojant įvairių žaidimų metu, kažką statant (pvz. namą)</p> <p>Įtvirtinti įgūdžius su skirtingomis priemonėmis ne tik namuose, bet ir lauke. Pritaikyti praktiškai šiuos įgūdžius namuose (pvz. sudedant puodus)</p> <p>Naudoti matematinius gebėjimus praktiškai - pvz. vaikas turi atnešti tiek pat bulvių, kiek jam rodoma, rodant skaičių prašyti atnešti tiek pat daiktų</p>

Mąstymo (pažintiniai)	<ul style="list-style-type: none"> - Mokyti sudėti daiktą iš dalių - Gilinti rūšiavimo įgūdžius pagal kategorijas - Lavinti pastabumą, atpažįstant trūkstamas daiktų detales 	<p>Išmokyti vaiką sudėti paveikslėlį atpažinus daiktą iš jo dalių, o ne iš kontūrus</p> <p>Mokyti vaiką suskirstyti daiktus, jų paveikslėlius pagal jiems būdingus bruožus į kategorijas</p> <p>Pateiti vaikus daiktus, piešinius su trūkstamomis detalėmis, kurias jis turi surasti</p>	<p>Įtvirtinti įgūdžius su vaikui gerai pažįstamais paveikslėliais, vėliau pereiti prie tų pačių daiktų, tačiau vaikui nepažįstamuose paveikslėliuose</p> <p>Mokyti suskirstyti į grupes namų aplinkoje randamus daiktus</p> <p>Kurti situacijas, kuriose vaikas turi papildyti arba pasakyti, ko trūksta pvz., žaidimui, prausimuisi skirtam daiktui</p>
Kalba	<ul style="list-style-type: none"> - Mokyti simbolių, sudaryti iš jų sakinius - Lavinti oralinės motorikos įgūdžius 	<p>Mokyti vaiką pažinti simbolius, sudėti iš jų įvairius sakinius pagal paveikslėlius, realias situacijas. Palaipsniui didinti žodžių skaičių sakinyje</p> <p>Mokyti atlikti įvairius oralinės motorikos pratimus, kartoti garsus</p>	<p>Vaikas visus savo prašymus, kitus pasisakymus turi užrašyti simboliais, kurie jam perskaitomi. Būtina kurti natūralias situacijas, kuriose vaikas būtų priverstas prašyti</p> <p>Stebėti vaiko tarimą. Skatinti mokytis tarti taisyklingai.</p>
Savarankiškumo įgūdžiai	<ul style="list-style-type: none"> - Mokyti apsilvilti, apsiauti - Mokyti taisyklingai naudotis šaukštu bei šakute 	<p>Mokyti vaiką palaipsniui apsilvilti. Pradedant nuo lengvai apsilvelkamų drabužių</p>	<p>Leisti vaikui viską daryti savarankiškai, suteikiant minimalią pagalbą. Neleisti pereiti prie kitos veiklos, kol neapsilvilk</p> <p>Vaikas turi valgyti savarankiškai. Svarbu griežtai stebėti, kad įrankius laikytų taisyklingai. Neleisti valgyti kol nepaims jų gerai.</p>

20 lentelės duomenys rodo, kad ugdymo tikslai yra pasiekiami derinant pedagogų ir vaikų tėvų ugdytiniams skiriamą užduočių sistemą, kuria yra siekiama tų pačių tikslų. Nors dalis užduočių, kurias skiria ugdymo specialistai ir tėvai sutampa, tačiau tėvai, pasilikę su vaiku vieni, šalia tokių pat užduočių, kurias skiria ugdymo specialistai, siekdami socialinių gebėjimų, smulkiosios, stambiosios motorikos, vizualiųjų bei mąstymo gebėjimo, kalbos, savarankiškų įgūdžių pažangos, gali pateikti vaikui ir tokius uždavinius, kurie yra susiję su vaiko kasdieninio gyvenimo aplinka (maudymosi daiktai), namų aplinka. Taip vykdomas ne tik nenutrūkstantis vaiko pažangos siekimo ciklas, bet formuojasi ir glaudesni tėvų bei vaiko ryšiai, kurie savo ruožtu traktuotini kaip vaiko pažangos ir tėvų psichologinio stabilumo bei pasitenkinimo prielaida.

Apibendrinant galima teigti, kad, siekiant vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų, pažangos, būtinas glaudus ugdymo specialistų ir tėvų bendradarbiavimas. Jis garantuoja išmoktų žinių, įgūdžių įtvirtinimą, jų pritaikymą kasdieninėse gyvenimo situacijose. Taip gerėja vaiko ir tėvų tarpusavio supratimas, vaiko ir šeimos gyvenimo kokybė.

Išvados

1. Dokumentų, reglamentuojančių specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių vaikų ugdymą analizė atskleidė, kad šių vaikų ugdymui valstybiniu mastu yra skiriama daug dėmesio, sukuriant formalius teisinius jų ugdymo pagrindus, kurie numato pagrindinių švietimo reformos principų įgyvendinimą, ir kuriuose bendradarbiavimui tarp tėvų bei švietimo pagalbos specialistų, teikiant pagalbą vaikui, skiriama didelė reikšmė.

2. Autizmo spektro sutrikimų sampratos analizė parodė, kad sutrikimas pasižymi plačiu požymių įvairovės spektru – nuo lengvų jo apraiškų iki sunkių. Todėl tikslinant požymius, autizmo spektro sutrikimai yra skirstomi į atskiras sutrikimų grupes. Nors literatūroje grupės dažniausiai išskiriamos medicininio pagrindu, nurodytieji požymiai padeda parinkti atitinkamus vaikų, pasižyminčių autizmo spektro sutrikimų bruožais, ugdymo ir terapijos metodus.

3. Taikomojo elgesio analizės metodo ypatumai, ugdant autizmo sutrikimą turinčius vaikus, susiję su paties autizmo sutrikimo požymių spektro įvairove: metodo poveikis nukreiptas ne į atskiro autizmo sutrikimo neutralizavimą, o į tam tikrų charakteristikų kaitą. Todėl metodo taikymas reikalauja didelio jo taikymo intensyvumo ir aktyvaus, betarpiško tėvų bendradarbiavimo su ugdymo specialistais.

4. Atlikto empirinio tyrimo duomenys atskleidė teigiamus autizmo spektro sutrikimų bruožų turinčių vaikų ugdymo taikomojo elgesio analizės metodu, bendradarbiaujant tėvams ir ugdymo specialistams, rezultatus. Jie pasireiškia aiškiai apibrėžtais autistiškų vaikų ugdymo pasiekimais, sustiprėjusiais ir pagilėjusiais šeimos narių ryšiais, tėvų pasitenkinimu, geresne jų savijauta, didesniu pasitikėjimu, turint bendramintį ir pagalbinką.

5. Atvejo analizė parodė, kad nuoseklus ir glaudus ugdymo specialistų bei tėvų bendradarbiavimas tiesiogiai veikia vaiko, turinčio autizmo spektro sutrikimų bruožų, pažangą, gerina tarpusavio santykius, padeda įtvirtinti išmokus įgūdžius.

Literatūra

1. Aleksienė, V. (2009). *Lietuvių etnochoreografija autistiškiems vaikams: ugdymo terapijos aspektai*. Mokslo studija. Vilnius: Ciklonas
2. Ališauskas, S., Ališauskienė, S., Gerulaitis, D., Melienė, R., Miltenienė, L. (2010) *Specialiųjų poreikių asmenų ugdymo (si) formų įvairovės tyrimas. Tyrimo ataskaita*. Šiaulių universitetas.
3. Ališauskas, A., Miltenienė, L. (2001). Specialiųjų mokymosi poreikių tenkinimas: mokinių požiūris. *Specialusis ugdymas*, 1(IV), Šiauliai.
4. Ališauskas, A. (2003). *Bendrojo ugdymo klasėje besimokančio specialiųjų ugdymo (-si) poreikių vaiko socialinės – psichologinės charakteristikos atskleidimas. Tyrimo ataskaita*. Šiaulių universitetas.
5. Ališauskienė, S. (2003). Specialistų ir tėvų bendradarbiavimo predispozicija ir bendradarbiavimo kūrimas. *Specialusis ugdymas*, 1 (8), p. 129 – 138.
6. Ambrukaitienė, A.J., Ivoškuvienė, R.(1997). *Vaikų autizmas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
7. Ambrukaitis, J., Ruškus, J. (2002). Adaptuotos bei modifikuotos ugdymo programos: taikymo efektyvumo veiksniai. *Specialusis ugdymas*, 2(7), 6 – 23.
8. Anderson, R., S., Jablonski, A., L., Thomeer, M., L., Knapp, V., M. (2007). *Selp – Help Skills for people with autism*. New York: Woodbine House.
9. Balčiūnaitė, J. (2001). Vaikų, pasižyminčių autizmo sindromu, kai kurie motorikos ypatumai. *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose*.
10. *Behavioral Intervention For Young Children with Autism*. A manual for Parents and professionals. (1996). Austin, Tex.: pro – ed.
11. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija. Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla.
12. Bitinas, B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
13. Brazauskaitė, A. (2007). Žvilgsnis į ankstyvąją vaikų dailę lyg pro didinamąjį stiklą: dailė kaip terapija. *Žvirblių takas*. Nr.1, p. 12 – 17.
14. Fenigsen, R. (2000). *Eutanazija*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
15. Fiske, J. (1997). *Įvadas į komunikacines studijas*. Vilnius: Baltos lankos.
16. Franklis, V.E. (1997). *Žmogus ieško prasmės*. Vilnius: Logos.
17. East, V., Evans, L. (2008). *Vienu žvilgsniu*. Praktinis vaiko specialiųjų poreikių tenkinimo vadovas. Vilnius: Tyto Alba.
18. Furst, M. (1998). *Psichologija*. Vilnius: Lumen.

19. Gevorgianienė, V. (2003). *Specialiujų poreikių vaikų integravimo problemos*. Ataskaita Švietimo ir mokslo ministerijai. <http://www.google.lt/#hl=lt&source=hp&q=gevorgianiene+specialiuju+poreikiu&oq> (žiūrėta: 2010-12-07).
20. Glasson, E. J. (2004). *Archives of General Psychiatry*. Vol. 61, 618 – 627.
21. Greenspan, I. S., Wieder S. (1998). *The child with special needs*. Cambridge, Massachusetts: Perseus Publishing.
22. Hanbury, M. (2005). *Educating pupils with autistic spectrum disorders: a practical guide*. London: Paul Chapman publishing.
23. Hollahan D., P., Hauffman, J.M. (2003). *Ypatingieji mokiniai*. Specialiojo ugdymo įvadas. Vilnius: Alma Littera.
24. *Idėjų žodynas*. (2001). Vilnius: Alma Littera.
25. *Iškilūs ir kesti*. <http://www.spauda.lt/science/prodigy.htm> (žiūrėta: 2011-04-05)
26. Ivoškuvienė R., Dubinienė, D. (2005). Autistiškų vaikų ugdymo teorija ir praktika.. *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose*. Mokslinės konferencijos medžiaga. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 44 – 48.
27. Kaffemanienė, I. (2006). *Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
28. Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius: VPU leidykla.
29. Kranowitz, C.S. (1998). *The out – of – Sync child*. New York: A Perigee Book.
30. Leaf, R., McEachin, J. (1999). *A work in progress. Behavior management strategies and a curriculum for intensive Behavioral treatment of autism*. New York: DRL Books.
31. Leaf, R., McEachin, J. (2008). *Sense and nonsense in the behavioral treatment of autism; it has to be said*. New York: DRL Books.
32. Lesinskienė, S. (1998). *Autizmo sutrikimo samprata, klinika ir diagnozavimo pagrindai*. Metodinės rekomendacijos. Vilnius: Viltis.
33. Lesinskienė, S., Pūras, D., Kajokienė, A., Šenina, J. (2001). *Autistų vaikų slaugos ypatumai*. Mokomoji knyga slaugos ir medicinos studentams, slaugytojams, gydytojams pediatrijos bei vaikų-paauglių psichiatrijos rezidentams ir autistus vaikus auginantiems tėvams. Vilnius: VU leidykla.
34. *Lietuvos švietimo koncepcija*. <http://www.smm.lt/strategija/docs/srp/koncepcija/koncepcija1.htm#1> (žiūrėta: 2010-01-21).
35. Linton, S.B. (2007). *How to set up a classroom for students with autism*. A manual for the teachers, para – professionals and administrators from autism classroom. Edinburg: Elsevier.

36. Lovaas, I. (2003). *Teaching Individuals with Developmental delays. Basic Intervention Techniques*. Austin, Tex.: Pro- ed.
37. Luobikienė, I. (2010). *Sociologinių tyrimų metodika*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technika.
38. Maslow, A. (2009). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
39. Mikulėnaitė, L., Ulevičiūtė, R. (2004). *Ankstyvojo amžiaus vaikų autizmas*. Vilnius: „Progretus“ poligrafijos centras.
40. Plab, Ch. (2007). *Microanalysis of Preverbal Communication in Music Therapy. Microanalysis in Music Therapy*. London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
41. *Psichologijos žodynas*. (1993). Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
42. Pūras, D. (1997). *Negalės žmonės sugrįžta į visuomenę*. Vilnius: Viltis.
43. Radzevičienė, L., Straškienė, D. (2003). Muzikos terapijos poveikis ir psichinė neįgaliųjų sveikata. *Specialusis ugdymas* 2(9), 183 -188.
44. Rimienė, R. (2011). *Autizmas – vystymosi raidos sutrikimas*. <http://infon.us/autizmas-vystymosi-raidos-sutrikimas/> (žiūrėta: 2011 – 06 – 04).
45. Rimkus, A. (2009). *Integracija ir specialiųjų poreikių vaikai*. http://www.svietimoprofsajunga.lt/integracija_ir_specialiuju_poreikiu_vaikai/ (žiūrėta: 2010 - 01 -21).
46. Robledo, S.J., Ham – Kucharski, D. (2005). *The autism book: answers to your most pressing questions*. New York: Avery.
47. Rubin, J. (2006). *Medical art therapy with children*. London; Philadelphia: Jessica, Kingsley Publishers.
48. Sezemanas, V. (1970). *Estetika*. Vilnius: Mintis.
49. Short, A. B. (1984). *Short – term treatment outcome using parents as co – therapists for their own autistic children*. Vol. 25. 443 – 458.
50. Sicile – Kira, Ch. (2004). *Autism spectrum disorders*. New York: The Barkley Publishing Group.
51. Siegel, B. (2003). *Children with autism learn. Treatment approacher for parents and professionals*. New York: Oxford.
52. Smith, D. D. (1998). *Introduction to special education*. Boston, London, Toronto, Sydney, Tokyo, Singapore.
53. *Specialiojo ugdymo pagrindai*. (2003). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
54. *Specialiųjų poreikių vaikų pažinimas ir ugdymas* (2004). *Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimas bendrojo ugdymo įstaigose*. Mokslinės konferencijos medžiaga. (p. 6 – 41). Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
55. Suslavičius, A. (1998). *Socialinė psichologija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

56. *Tarptautinė statistinė ligų ir sveikatos problemų klasifikacija (TLK -10)* (1992). Vilnius; Ženeva: Lietuvos sveikatos informacijos centras.
57. *Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas*. (2011). Valstybės žinios, Nr. 38 – 1804.
58. Tender, J.(2009). *Jūsų vaikui diagnozuotas autizmas – ką daryti toliau?* Klaipėda: Isaad.
59. *Tėvams apie integruotą mokslą. Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija*. (1997). Vilnius: Viltis.
60. Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
61. Ünlü E., Dikenas I. H. (2010). Tyrimų apie autistiškų vaikų imitavimo gebėjimus apžvalga. *Specialusis ugdymas*, 1(22), 191-201
62. *Vaikų su autizmu ugdymo principai. Metodinės rekomendacijos tėvams*. (2003). Vilnius: Respublikinė universitetinė ligoninė, Vaiko raidos centras.
63. Vilayanur, I., Ramachandran, S., Oberman, L.M. (2007). Sudužęs veidrodis. Autizmo teorija. *Medicina*, Nr. 1, 42 – 44.
64. Willis, C. *Teaching Young Children with Autism Spectrum Disorder*. (2006). New York: Grypton House.
65. Wodzinski, C. (2010). *Šv. Idiotas. Apokrifinės antropologijos projektas*. Vilnius: Aidai.
66. Аллан Д. (1997). *Ландшафт детской души*. Диалог-Лотаць.

Jevgenija Lotach

The value of parents involvement into the education of children with autism spectrum disorders by Applied Behavior Analysis method

The Master's Degree Thesis

Summary

Hypothesis – Applied Behavior Analysis method is providing to develop the children with autism spectrum disorder with consistent support between educational professionals and parents who have acquired certain skills needs for them.

Master thesis focuses on education for children with autism spectrum disorder. The aim of this work is to reveal the value of the assistance between parents and professionals of the education of autistic spectrum disorders according to the method of the Applied Behavior Analysis. In order to achieve this goal five challenges were raised: the research of documentation of the education of children with special needs analysis, to reveal the concept of autism, to describe the advantages of applied behavior analysis, to investigate parents and education professionals to view children's educational effectiveness of education by using the above mentioned method to find out the parents involvement in a school the process value. Three methods have been used in the paper: a systematic literature review, qualitative semi-structured interviews, talking directly both to parents of nine children with autism disorder and with eight education specialists and the analysis case too. The results of this analysis are as follows:

Documentation of the special needs of children with education, this analysis has revealed that these children are building a state-wide focus, creating a formal legal framework for their development, which provides basic education reform principles and in which cooperation between parents and education support professionals, providing assistance child is given much importance.

Autism spectrum disorder concept analysis showed that the disorder is characterized by a wide variety of signs spectrum - from mild to severe manifestations. Therefore, adjustment of the signs of autism spectrum disorders are divided into separate groups of disorders. Although the literature often distinguishes group of medical grounds, given appropriate selection features to help to children, all with features of autism spectrum disorders, educational and therapeutic methods

Applied behavior analysis method of characteristics, raising an autistic child with a disorder associated with the autism spectrum in a variety of symptoms: a method to target the inactivation of a single disorder of autism, and to change certain characteristics. Therefore, application of the method requires the application of high intensity and the active and immediate co-operation of parents with educational specialists.

Empirical study revealed the positive features of autism spectrum disorders for children with development of applied behavior analysis, collaboration and education professionals to parents and their results. They occur in clearly defined autistic childhood outcomes, the increase and deepening family relationships, parent's satisfaction, the improved well-being, increased confidence, and with fellow assistant.

Case studies have shown that consistent and strong educational professionals and parents co-operate directly a child with autism spectrum disorder features, progress, improve relationships, help to consolidate the skills which they have learned.

Key words: children with autism spectrum disorders, Applied Behavior Analysis, DDT, cooperation between parents and professionals.

PRIEDAI

1 Priedas

Svarbiausieji dokumentai, reglamentuojantys pedagoginės, psichologinės pagalbos teikimą SUP vaikams

1. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas; „Valstybės žinios“ Nr. 38-1804, 2011
2. Moksleivių mokymo namuose organizavimo tvarka; „Valstybės žinios“ Nr. 25-654, 2000
3. Specialiojo ugdymo skyrimo tvarka; „Valstybės žinios“ Nr. 71-2214, 2000
4. Asmens specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimo tvarka; „Valstybės žinios“ Nr. 85-2608, 2000
5. Dėl egzaminų pritaikymo specialiųjų poreikių moksleiviams; „Valstybės žinios“ Nr. 35-1330, 2002
6. Dėl brandos egzaminų, įskaitų bei pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo ir vykdymo pakeitimo; „Valstybės žinios“ Nr. 106-4771, 2003
7. Dėl bendrojo lavinimo mokyklų finansavimo reformos priemonių įgyvendinimo pakeitimo;
8. „Valstybės žinios“ Nr. 119-5339, 2002
9. Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio; „Valstybės žinios“ Nr. 74-3451, 2003
10. Dėl švietimo pagalbos nelankančiam ugdymo įstaigos 5-6 metų vaikui teikimo tvarkos patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 8-211, 2004
11. Dėl pedagoginės ir psichologinės pagalbos teikimo modelio įgyvendinimo 2003-2005 metais priemonių plano; „Valstybės žinios“ Nr. 13, 2004
12. Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniai nuostatai; „Valstybės žinios“
13. Nr. 10-277, 2004
14. Dėl mokymosi pagal adaptuotą vidurinio ugdymo programą tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 92-3386, 2004
15. Dėl Neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis ir šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensavimo tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 140-5368, 2006
16. Mokinio krepšelio apskaičiavimo metodika specialiųjų poreikių mokiniams, ugdomiems bendrojo lavinimo mokyklų bendrosiose klasėse; „Valstybės žinios“ Nr. [119-5339](#), 2007
17. Dėl pagrindinio ugdymo pasiekimo patikrinimo, kalbų, įskaitų, brandos egzaminų užduoties formos, vykdymo ir vertinimo instrukcijų (vertinimo) pritaikymo specialiųjų poreikių mokiniams, buvusiems mokiniams ir eksternams tvarkos aprašo patvirtinimo; 2012
18. Dėl mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 122-5771, 2011

19. **Dėl mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, mediciniu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašo patvirtinimo ; „Valstybės žinios“ Nr. 122-5769, 2011**
20. **Dėl Bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo pakeitimo; „Valstybės žinios“ Nr.99-4675, 2011**
21. **Dėl Pedagoginių psichologinių tarnybų darbo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 97-4600, 2011**
22. **Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupių nustatymo ir jų specialiųjų ugdymosi poreikių skirstymo į lygius tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 93-4428, 2011**
23. **Dėl Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr. 93-4428, 2011**
24. **Dėl Specialiosios pedagoginės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo; „Valstybės žinios“ Nr.92-4395 , 2011**
25. **Dėl Pedagogų rengimo reglamento naujos redakcijos; 2012 redakcijos.**

Klausimai, kurie buvo užduoti tėvų informantų grupei

1. Koks yra Jūsų išsilavinimas?
2. Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?
3. Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?
4. Kiek metų yra Jūsų vaikui?
5. Kokia Jūsų vaiko lytis?
6. Kodėl Jūs pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?
7. Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?
8. Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?
9. Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti ABA metodą?
10. Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?
11. Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodami šį metodą?
12. Kokie pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?
13. Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?

Klausimai, kurie buvo užduoti specialiųjų pedagogų informantų grupei

1. Koks yra Jūsų išsilavinimas?
2. Kiek metų dirbate šioje srityje?
3. Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?
4. Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?
5. Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?
6. Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?
7. Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?
8. Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?
9. Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?
10. Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?

1 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis, inžinierė</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Du vaikai</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Rett'o sindromas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Šešeri ir mėnuo</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Mergaitė</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Čia nepaeksperimentuosi, juk vaikas, susirinkom viską, kas tikrai moksliskai patikima ir išbandyta, visur išsikonsultavom, išsieškojom, aišku, kad ir patyrusio specialisto ieškojau, nes labai svarbu, kad pasitikėjimą keltų, kad po mėnesio ar kelių keisti nereikėtų. Tai jau gero tikrai neduotų, o dirbam tai jau beveik metai</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Kad jis tikrai duoda rezultatus – turbūt daugiau ir neįmanoma nieko kito norėti</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Aišku, noras kažką pasiekti, ko vaikui labiausiai reikia, juk tas tokį džiaugsmą suteikia, būnant kartu ir viską pereinant drauge. Būna, aišku, ir nusivylimų, čia jau kas be ko, ir kantrybės pritrūksta, bet matai, kad čia jau ne vien tik tu tą rezultatą įsivaizduoji, matai, kad ir kiti pastebi, net ir padeda, palaiko</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Mes daug dirbam ir jau yra pasikeitimai, tai ir skatina, ir džiaugsmo suteikia, kad ir maži žingsneliai kalboje, reakcijose, dėmesyje, tai mums labai brangu. Yra tokių momentų, kur atrodo, kad viskas tuoj bus tvarkoje, be to, ir specialistai gi pripažįsta, kad pokyčiai yra</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Jis gi žmogus, įvertinimas kelia jį, niekada to negalima pamiršti, - tiesiog nuolat ieškom, kas jį tam tikru metu labiausiai nudžiugintų, koks apdovanojimas. Šitas dalykas čia yra svarbus apskritai visiems, o tokiems vaikams ypač</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Nu, man taip atrodo, kad turi gi viskas atsistatyti, negali taip būti</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Nu, kažkas ypač tai neapsivertė, bet visi pradėjom kaip tai lyg viena kryptimi galvoti, veikti vieningiau, dėl rytdienos ne taip neramu</i>

Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Šiaip tai mes tikrai labai džiaugiamės, nes nuo jos, nuo visos komandos specialistų daug kas priklauso, ji pasidarė kaip šeimos narys, labai nuoširdus žmogus ir specialistas. A, o apie įnašą. Gal ne tik vaikui, bet ir mums savo buvimu padeda, tai tada mes ramesni, vaikui irgi geriau, ir taip viskas pasidaro, kad sunku čia būtų kiekvieno žmogaus dalį atskaičiuoti. Bet daug, tikrai daug daro.</i>
--	--

2 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Neuniversitetinis aukštasis</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Iš viso du</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Skaitosi atipinis autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>4 metai ir 11 mėnesių</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Todėl, kad mums svarbiausia paties vaiko laimė, tai būtinai reikia specialistų komandos, nes čia ir pedagogai, ir psichologas konsultuoja, svarbu, kad jie tą mokslinį bagažą būtų įvaldę, nes aš kito metodo ir nežinau taip pasiteisinusi, juk visur aprašyta, rezultatai akivaizdūs, ir mes jau metus dirbam</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Tai, kad jis patikrintas</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Visi mane palaiko – ir vyras, ir mūsų specialistė, aišku, ir pati noriu, mūsų noras čia, kad jis įsiliėtų į gyvenimą laimingas</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjęs taikyti šį metodą?	<i>Kas jau tikrai tai jau yra dėmesys, bet tai labai gerai ir labai daug, nes tai pagrindas, ir aš matau, kad tai jį veikia. Ir mus, aišku, siekti toliau</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Va, kaip tik sakiau apie dėmesį. Man atrodo, čia viskas eina kartu, bet tiesiog radom, kas jį labiausiai nudžiugina kaip apdovanojimas, kaip atlyginimas. Šitas dalykas čia yra svarbus apskritai visiems, o tokiems vaikams ypač. Atrodo smulkmena, o – veikia</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį	<i>Kuo galima daugiau</i>

metodą?	
Kokie pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Tvirčiau ir dėl ateities ramiau. Gal net ir santykiai ne tokie įtempti tapo</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Esu labai patenkinta. Ne tik vaiką užima, bet ir man daug padeda, kai nežinai ką daryti, ir žmogiškai, ir kaip pedagogas, tai čia tų įnašų yra ne vienas</i>

3 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis, ekonomika</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Turime du</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Šeši ir trys mėnesiai</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Mums pasirodė, kad tai vienintelis realus šansas, ne kokia hipotezė, o viskas įrodyta, statistiką užtenka pažiūrėti, juk jei apsiriksi ar su specialistu, ar su metodika – ką gi tu tada kaltinsi? kol kas per šiuos metus esu patenkinta</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Čia ko nors vieno neišskirsi, tiesiog net nežinau, jis visą vaiką išjudina, gerai, kad jis užimtas, mes irgi įsitraukiam kažkiek, o tas mums ir yra svarbiausia, kad viskas eitų į priekį</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Pats vaikas, meilė jam, juk jį kasdien matom. Bet kartais juk visai būna, tai palaiko ir draugai, kurie mato, kad čia ne veltui, ir net kaimynai, jautiesi ne vienas tada ir vėl tada imiesi</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Daug daugiau daiktų jau pažįsta, atsako, ko klausiamas, puikiai kartu į parduotuvę galime nueiti, nes jau supratau, kiek jam reikia, kad tai mes įvertinam, o tai jau didelis dalykas, nors gali Jums atrodyti ir nedaug, bet va kai taip gali sau nueiti, atrodo, ir toliau viską padarytum, kad tik taip būtų</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Anksčiau maniau, kad įmanoma paveikti ir užrėkiant, ir net papurtant, o dabar jau pati žinau ir išmokau,</i>

	<i>absoliučiai viskas, ką padaro, kad ir mažiausias dalykas būtų – viskas negali likti nepastebėta jam; Man pačiai daug geriau tą įsisąmoninus</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Mes užsibrėžiam, ko kiekvienu kartu norime, kad būtų. O šiaip tai tikimės, tikimės, aišku, kad iš tų mažų žingsnelių bus pilnas rezultatas. Tikimės, aišku</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Kažkas turbūt susibalansavo, ramiau visiems pasidarė, kažkoks dėl rytdienos aiškumas...</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Tikrai daug padarė, ne tik ji, bet ir visi, kurie su mumis kartu dirba, ir tai labai gera specialistė, tikrai, matosi, geras žmogus</i>

4 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Turiu aukštojo išsilavinimo diplomą</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Du vaikai</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Treji ir penki mėnesiai</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Juk viską dėl jo padarytum, kad tik jam būtų gerai, čia net nėra kaip paaiškinti – dėl vaiko viskas. O mes prisiskaitėm, susiradom, kas jau dirbo, išsiaiškinom, kad tai čia juk ne pirmus metus pasaulį dirbama, kad įmanoma pasiekti tokių dalykų, kad viskas liktų užmaršty, juk kiek, esant geram specialistui, tiesiog stebuklų įvykę. O mes dar to stebuklo laukiam, dar tik septyni mėnesiai kaip dirbam</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Tai ir yra, kad pasiekti kažko per jį galima, kad patvirtinta faktais, išgijimais</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Kitaip ir būti negali, niekas už tave to nepadarys, ką tu padarysi, bet tam kartais labai reikia ir pagalbos iš pašalies</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Nebe toks nervingas pasidarė – čia tai jau tikrai, kuo daugiau užsiimi, tuo mažiau jis pats vienas sau linguoja, į vieną tašką nebeįsižiūri, būna, kad paklausia pats,</i>

	<i>geriau jam, tikrai geriau, bet juk čia tik pusiaukelė, juk rankų neketiname sudėti, juk čia nu gal tik kokia pusė padaryta</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Kad tai aktyvus darbas, apimantis visas jo ugdytinias puses, nepaliekantis vaiko sau pačiam</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Aš manau, kad jis vis dėlto pasivys bendraamžius</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Daugiau bendraujam, nes šita terapija ir laiko labai daug užima, ir kainuoja, todėl ir tėvai labiau įsijungė – ir mano, ir jo, na, lyg pajudėjom į priekį</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Nu dar pasiekimai neatrodo labai dideli. Mes pirmiausiai patys daug ko išmokom ir kažkaip nurimom, nes visi dirbantieji su mumis specialistai tikrai išmanantys, ir kaip žmonės šilti, paslaugūs, niekada formaliai nepasielgs, čia mums ypač ji daug tvirtumo suteikė</i>

5 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Baigiau Gedimino technikos universitetą, aukštasis</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Dar yra vienas, du</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Tuoj bus keturi</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Aš tai dėl patikimumo, čia ne žaidimas, visko juk jam geriausio sieki: ir kad, na, jis pats būtų laimingas tarp žmonių, ir saugus, tai ir ieškai, kas pasiekta, nes , turi būti nors mokslinė garantija, patikimas specialistas, kai ne taip pasirinkęs gali po to daug ką prarasti, devynis mėnesius jau pagal ABA dirbam</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Man tai yra vienintelė išeitis ir garantija</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Kitaip nieko nepasieksi</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Jis jau daug išmoko – paprašyt, ko nori, nesiožina, kaip sakoma, yra tokių momentų, kai dirbi, kai jam tarsi šydą</i>

	<i>kas nuima, ir nusijuokia, ir atsisuka pažiūrėt, baisu ką sakyt, kad neprasitarus... bet tas taip veikia mus pačius, džiugina</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Jis į visą procesą įsitraukė, ar jam padėdi, ar ne, jam patinka, kad jis kažką už tą savo darbėlį gauna, aš matau</i>
Kokių rezultatų Jūs tikitės, naudodami šį metodą?	<i>Kad pasveiks</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Teko daug susispausti, bet nieko, negali skųstis, visiems teko susiimti;</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>mes patenkinti, nes turi būti suderinamumas tarp visų, kas su vaiku dirba ir būna, o čia visi skirtingi specialistai – puiki, „susigrojusi“ grupė žmonių, kurie ne tik kaip specialistai, bet, manau, kad čia ne aš tik taip manau, ir šiaip yra tokie, kokie turėtų būti: paslaugūs, konkretūs, draugiški žmonės</i>

6 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Du vaikai</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Septyneri</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Visas kompleksas priešasčių, jau daug ką bandėm, visko neišvardinsi</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Kad esi ne vienas, kad daug ką darom kartu, tai ir tam vaikui juk labiausiai ir reikia išmokyti viską suderint, aprėpt viską, o ne dalimis</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Rezultato siekimas, kad kuo daugiau, kuo pilniau pasisektų</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Yra, yra reakcijų, jis pačiu procesu patenkintas, tai viskas po truputį stumiasi</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Ot ir nepasakysiu atskirai – čia viskas man atrodo gerai veikia</i>
Kokių rezultatų Jūs tikitės, naudodami šį metodą?	<i>Nu norisi iš to mirties taško išjudėti kuo greičiau. Širdy vis tiek viliamės visų pasiekimų, aišku, o kaip bus –</i>

	<i>pamatysim</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Pasikeitė turbūt... sunku žodžiu išreikšti, bet tarsi vieningesni tapome, vėl ir vėl susitelkėme dėl jo. Kad ir kaip bežiūrėtum, koks vaikas bebūtų ir jam irgi geriau nuo to. Nu ir dėkui Dievui, jau ir su kitu vaikiu mūsų – vyresnė dar yra - kažkas kartais mezgasi. Jau taip norisi, kad jie dviese būtų, kad po vieną neliktų ir jau jau...</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Nu matot, aišku, kad patenkinti, nes pasitikėjimas specialistu, pasitenkinimas yra labai ir vaikui svarbu, kad visi taip pat elgtumėmės, to paties reikalautume. O padėjo tikrai daug vien mums daug davė tuo kantrumu, pastovumu, nes kai visą laiką darai, darai tai ir pasieki</i>

7 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis, chemijos bakalauras</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Turime dar dukterį. Du.</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Keturi su puse</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Mergaitė</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>dėl mokslinių įrodymų, kad vaikas integruotųsi į visuomenę, jau netrukus pusė metų bus</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Nu tikimės, kad viskas praeis, kad kalbės, bendraus, tai tokie ir privalumai, kad leidžia to tikėtis</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Norisi savo vaikui kuo daugiau padėti, ką galima pagelbėti. Aš visada galvojau, kad didžiausias malonumas, matyti, kaip mano vaikas ką nors išmoksta, kaip keičias, auga, nu, moteriškėja. Taip galvojau, kol jos dar nebuvo. Bet dabar kartu būdamas ir matau. Čia mano svajonė buvo. Matau, kad ir žmona dėl to laiminga, ir abi dukras rezultatai keičia</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Asmeninius higienos dalykus jau beveik susitvarko, kad ir nedaug, bet prakalbinti eina, bet juk čia dar tik pusmetis, tai jei jau dabar tiek, nu ir tai ačiū Dievui, mes tikrai džiaugiamės už tuos pasiekimus ir toliau dirbsim</i>

Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Kartais atrodo vienas, kartais – kitas, žiūrint, kaip diena praeina, nepasakyčiau tikrai</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Labai noriu, kad viskas būtų maksimaliai gerai – ir kalba, ir bendravimas, ir supratimas, ir reakcijos – viskas</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Antra dukra įsitraukė, susidomėjo, atšilo kaip tai, susidomėjimą rodo – čia tik mes gal juos santykiškai vadiname tarp jų, bet juk jaučiasi, tai tikimės, kad užsimegs draugyste palaipsniui, gal kai paaugs</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Gerai vertiname, nes tai irgi labai svarbu, kad sutarimas būtų tarp visų mūsų, nes kitaip, manau, nieko nepasiektume</i>

8 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Du</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Tuoj bus treji</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Svarbu, kad vaiko pažanga nuosekliai prižiūrima ne vieno specialisto, o visos komandos. Ugdymo programa keičiama dažnai pagal poreikį ir situaciją. Nuolat sulaukiame psichologo pagalbos, konsultacijų dėl vaiko elgesio, kuris dažnai keičiasi. O šitie žmonės tai jau patyrimą turi, vis tiek čia juk viskas moksliskai pagrįsta, patikrinta</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Čia vaikas ugdomas įvairiapusiskai, neatitrūksta nuo kasdienybės, visada mūsų ir specialistų priežiūroje, išmoksta gyvenimiškų įgūdžių, kurie leidžia vaikui būti savarankiškam, palengvina šeimos kasdienybę, nes jis užsiimti išmoksta, palaipsniui visose srityse gali būti savarankiškas</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>To reikalauja pats metodas, kartu ir mes mokomės</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Na, užduotimis tai jis tikrai susidomėjęs, aš pati</i>

	<i>turbūt taip viena nesugebėčiau sugalvoti ir taip greitai reaguoti be pagalbos, bet mokausi. Nepaaiškinamo nerimo tokio tikrai jau daug mažiau, matau, kad ramesnis, nu, tada ir mums ramiau... Ant šitų dalykų sieksim dar...</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Aš nežinau, kas didžiausią įtaką daro – viskas greičiausiai svarbu; bet mes visada turim žinoti, kad bet koks pasiekimas negali likti neįvertintas, čia kaip ir visiems, tik mes nuo pykčių, nuo rėkimo neužsidarom, o čia yra kitaip</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Norėtume maksimumo</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Na, šitas malonumas nėra pigus. Daug ko teko atsisakyti, bet ir negaila</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Gerai. Negali sakyti, kad nebūtų ramesnis kaip sakiau vaikas, interesą kartais rodo, tai tikrai jos nuopelnas</i>

9 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Aukštasis, vadyba.</i>
Kiek vaikų yra Jūsų šeimoje?	<i>Dar vieną turime</i>
Koks yra Jūsų vaiko sutrikimas?	<i>Vaikystės autizmas</i>
Kiek metų yra Jūsų vaikui?	<i>Septyni ir du mėnesiai</i>
Kokia yra Jūsų vaiko lytis?	<i>Berniukas</i>
Kodėl pasirinkote būtent Taikomojo elgesio analizės metodą? Kiek laiko jį taikote?	<i>Mums pagrindinis rodiklis – vaiko ateitis, o čia ir specialistę radom, jau dirbam aštuntas mėnuo, ir įrodyta, tyrimų atlikta daug; jau su mažom pertraukom metai</i>
Kokie, Jūsų požiūriu, yra šio metodo privalumai?	<i>Tai ir yra kad jis patikrintas, kad rezultatus duoda visose srityse</i>
Kas skatina Jus taip aktyviai dalyvauti savo vaiko ugdyme?	<i>Suinteresuotumas, aišku</i>
Ką pasiekė Jūsų vaikas, pradėjus taikyti šį metodą?	<i>Mes gi einam pas specialistus, tai mes kartais to ir nematom, bet jau šneka gi, atsako, reaguoja daugiau</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Gal kad patys tėvai išmoksta būti ir pedagogais, ir jie tą situaciją iš tikrųjų ir kontroliuoja, tai taip ir</i>

	<i>išnaudoji visus, kaip sakoma, elementus priklausomai nuo konkrečios situacijos</i>
Kokių rezultatų Jūs tikėtės, naudodami šį metodą?	<i>Nu, kad tik jis laimingas būtų, kiek galima, tiek ir tikimės</i>
Koke pokyčiai įvyko Jūsų šeimoje, pradėjus šį metodą taikyti?	<i>Mes gal tapom tvirtesni iš vidaus, jaučiu, kad ši programa mus net suartino ir ypač sustygavo šie bendri užsiėmimai, pradėjom daugiau tartis, gal daugiau ir vienas kitą suprasti</i>
Kaip Jūs vertinate savo vaiko specialųjį pedagogą, koks jo įnašas į Jūsų vaiko pasiekimus?	<i>Gerai, kad su vaiku dirba keli žmonės, kurie yra visiškai skirtingi, tada vaikas išmoksta būti, klausyti, elgtis ir su skirtingais žmonėmis. Su vienu labiau pamėgsta vieną veiklą, su kitu - kitą. Jeigu su vaiku dirbtų tik vienas žmogus, tikėtina, kad jis taip lengvai nepritaikytų savo įgūdžių kasdienybėje, kur susiduria su daugybe skirtingų žmonių, būtų savotiškai prisirišęs prie vieno savo pedagogo ir be jo negalėtų būti, negirdėtų, neklausytų kitų.</i>

10 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Psichologija, aukštasis</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Aštuntus metus</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>Juk bet kokią darbą darant, sieki rezultato, o čia juk žinai, kad jo vis tiek turėtum pasiekti, ne iš piršto juk visi faktai išlaužti, kaip sakoma. Kartu, žinoma, taip ir profesinėje srityje tobulėji, ir džiugu, kad pagalbą gali suteikti</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>ABA yra labai kompleksiškas, todėl išskirti kokį nors vieną privalumą nebūtų teisinga, nes visų jo dalių autistui reikia. Bet dėl to jis ir rezultatyvus, o kartu ir reikalauja ne tik mano, bet ir tėvų pastangų – nuo pat užsiėmimų pradžios iki pabaigos</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Tėvai labai daug prisideda, jie žino, ką vaikas mėgsta, ko ne, visas procesas paspartėja</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Pasiekimai jau yra, o tai svarbiausia. Nes vaikas ne tik ramesnis, bet ir dėmesys atsiranda,</i>

	<i>susidomėjimas, išmoko kreipdamasis išlaikyti žvilgsnį, žiūrėti į akis, tą reikia užfiksuot, bet aš ir tėvus čia vertinčiau kaip daug išmokusius, ką jie pasiekė</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Ši terapija tuo ir pasižymi, kad kiekvienu atveju gali iš jo pasisemti, ko reikia labiausiai, ir čia jau tėvai būtini – ar pasakinėti dabar tam vaikui, ar padėti atlikti užduotį – jaučia geriausiai, į tai visada atsižvelgiam</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Darbo ir kantrybės reikia, bet svarbu, kad jis jau domisi, išmoko žiūrėti į akis, tai greitina, teikia vilčių – žingsnelis po žingsnelio šturmuosim ir kitus barjerus</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Davė daugiau įgūdžių, manau, kad kitą kartą gal kažką dar geriau padarysiu, taip po truputį ir kaupiasi, man atrodo, profesinis bagažas, ypač, kai Jūs klausėte, kodėl būtent ABA. Nes įdirbis tą bagažą ir sukrauna, o kur dar šiaip bičiuliškumas</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Tėvai irgi tarsį iš letargo atrodo prabudę, vis dėlto vargino ta nežinomybė, neužtikrintumas, o dabar jie aktyvūs abu, mama daugiau užsiėmimuose dalyvauja, tėvelis dirba, bet šiaip – puikūs, tikri tėvai, tai tas įnašas neišmatuojamas juk iš tikrųjų yra</i>

11 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Filologija. Anglų kalba</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Pusantrų metų</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>Sizfo darbo daryti nesinori ir jo žmonėms pasiūlyti negali, kas gi norėtų daryt kuo netiki, kas nepatikima, tai tokiu atveju kažį ar save specialistu laikytum;</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Jis turi daug privalumų dėl savo rezultatyvumo, bet tam reikia ne tik sutelktumo, svarbu visus jo privalumus išnaudoti, kad vaikas visapusiškai</i>

	<i>progresuotų, reikia atkaklaus darbo, bet visų įsitraukimo, tame tarpe ir tėvų, nes užsiima tai ne tik vaikas, bet ir mama, ir tėvas</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Duoda labai daug ne tik vaikui, bet ir tėvai keičiasi. Jie juk nuo pat gimimo su šituo vaikelium, todėl kas jau kas, bet jie jį užvis geriausia žino – ką jis mėgsta, ko ne, jaučia tiesiog, o tai mums yra svarbu. Be to, kai tėvai kartu dirba, viskas greičiau juda, nes jie ir po to savaip perkelia tą mokymą į kasdienes situacijas</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte, naudodama ABA metodą?	<i>Mes dar nedaug dirbame, bet daug pasiekta pirmiausiai sutariant su tėvais, nes juk jie ir toliau savotiškai dirba išmokę, tai labai pastūmėjo viską į priekį: ir su valgiu, pavyzdžiui, jis apskritai ėmė paklusti, aktyviau reaguoti</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Labai gerai veikia pagalba, pasakinėjimas, neleidžiantis nė minutės iššvaistyti veltui ir gerai, kad tėvai išmoksta tų pagrindinių darbo su vaiku principų ir drąsiau, užtikrinčiau po to veikia, jais naudodamiesi jau nebe terapijos metu</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Aš manau, kad padirbėti dar reikės, čia ne per dieną ir ne per du pasiekiami dalykai. Čia jau kaip seksis, bet negali sakyti, kad pokyčių nėra – jie labai reikšmingi</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Taip, aišku, su kiekviena darbo diena jauti, ką reikia geriau padaryti, ką su tėvais aptarti, tai iš to ir gaunasi, kad tiesiog tobulėji kaip specialistas ir žmogus</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Na, apie tai, rodos, aš jau pasakiau viską, nenoriu tuščiažodžiauti. Tai ypatingai svarbu</i>

12 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Medicininis</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Tris</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate	<i>nuoširdžiai norisi išbandyti tai, kas teikia vilčių ir</i>

Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>Šiokių tokių garantijų. Ir dėl tėvų, ir dėl to vaiko, ir sau tam tikras iššūkis</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Tai, kad įsijungia vaiko tėvai – čia net kalbų nėra, bet iš tikrųjų visa programa yra universali, ne vien komunikacijai ar kokiems kitiems įgūdžiams suformuoti skirta. Todėl ir atsakomybė didelė – už visą vaiko pažangą</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Šitą metodiką taikant kitaip ir negalima – tėvai turi prisidėti. Vaikas, aišku, nuo to išlošia, kaip ir tėvai patys</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Jo pasiekimus mes fiksuojame. Mama teigia, kad jau kuris laikas nėra agresijos, čia daug ką minėti galima, tėvai geriau mato net smulkmenas, nes jų darbas su vaiku tai nenutrūksta ir po to, kai aš išeinu</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Čia viskas priklauso nuo konkrečios padėties, vieną kartą gerai vienas, kitą – kitas</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Labai konkrečių – kad išmoks bendrauti, įgis supratimą apie kitus žmones, ims daugiau kalbėti, svarbu nepaleisti, kas jau padaryta</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Aš konkrečiai esu – man suteikė pasitikėjimo, kad rezultatų galima pasiekti net kai jie atrodo nepasiekiami. Tai duoda ir vidinį pasitenkinimą</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Geri, pareigingi žmonės, stebina net jų ramybė, stabilumas, tai vaikui labai daug duoda</i>

13 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Pedagoginis</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Iš viso šioje srityje su autistiškais vaikais šešis</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomąsias elgesio analizės metodą?	<i>dėl to, kad tikimės rezultatų, šiokie tokie jau ir yra, o tai labai motyvuoja ir tėvus, ir mane pačią</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Visur bendradarbiavimas su tėvais svarbus, bet ne tokiu mastu, kaip čia. Čia tėvai kartu prakaituoja, o</i>

	<i>tai labai gerina visą terapijos eigą, visą vaiką stimuliuoja ir visas jo sritis</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Tėvų visada reikia, koks vaikas bebūtų, kaip ir tėvams jų vaiko. Taip kad nors ir nepamatuosi, bet naudą gauna visi, net ir aš, nes procesas spartesnis, o tai ir mane džiugina, ir tėvus motyvuoja</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Man atrodo, kad šis atvejis nelengvas, bet pažintinė sritis prasiplėtė, matosi, kad nerimas dingęs, kad šitų užsiėmimų jis laukia, o tai teikia vilčių, nes ir tėvai laukia, jie visada pasiruošę ir paskui tą taiko patys</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Apie tėvus klausėte, tai galbūt net sakyčiau, kad tėvų dalyvavimas bent šiuo mūsų konkrečiu atveju yra svarbiausias, nes jie visus tuos klausiamus Jūsų elementus ir sukoordinuoja savo pastebėjimais apie vaiką</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Jei galima, leiskit man su prognozėmis neskubėti – tiesiog nenoriu ko nors pasakyti į šalį... Tai nereiškia, kad rezultatų nesitikiu</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Patirtis visada moko, nes kiekvienas atvejis yra kitoks, tai brandina visomis prasmėmis - tikriausiai taip pasakyčiau</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Labai gerai. Jie nesiils, siekdami vaiko gerovės. Šitas vaikas bent jau tikrai viską turi iš būtinausių dalykų tiek ugdymui, tiek elementariam jo komfortui, todėl čia neišmatuojama jų dalyvavimo nauda</i>

14 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Psichologija, aukštasis</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Penktus</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>nes prieš akis – ne iliuzija, o reali vaiko atstatymo, sugrąžinimo į gyvenimą galimybė, realus pasiekimo</i>

	<i>šansas, tėvai lygiai to paties tikisi, na, o mane ir profesiskai, ir žmogiškai domina tos realios galimybės, konkrečios ribos, kurių gali pasiekti, nes vis tiek pasieksi, ir jauti, kad gali padėti realiai - irgi malonu</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Tai, kad ugdo viską, ko tam vaikui trūksta, tai turbūt universaliausia strategija, tuo būdu visam ABA būdingas tam tikras greitis, o kartu – visybiškumas;</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Saugumą visų pirma. Jis prisirišęs prie savo aplinkos, prie savo žmonių, ir su tėvais jis saugesnis, o tėvai žino, kas tą saugumą jam suteikia instinktyviai; nuo to viskas tik greitėja, balansuojasi; tai ir tiesiogiai, ir netiesiogiai visus vaiko pasiekimus galima laikyti šito bendradarbiavimo, dalyvavimo pasekme</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Daug pasiekta, nes vien užduočių vykdymo greitis labai padidėjo, nuotaika visoje šeimoje, matau, yra pasikeitusi, ir vaikas per užsiėmimus dažnai reiškia pasitenkinimą, juokiasi, mama irgi, tai džiugina, aišku</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Geriausias turbūt tai, kad viskas vyksta darniai, o kartu ir rezultatai gaunami palyginti greitai, juk pavyzdžiui, mes, tarkim, sufleruojam vaikui – juk čia tris, kelias sekundes palauki – ir –padedi, tai nuolatinė veikla, intensyvumas</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Neperšokęs duobės nesakyk „op“. Priklausomai nuo aplinkybių, aišku. Realiai visi tie baziniai dalykai – komunikacija, apsitarnavimas - juos turime gilinti, tvirtinti</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Daug ką supranti kitaip gyvenime, įsitikini, kad esi savo vietoje, tam tikra pamoka sau pačiam reikalinga tolesniam darbui, kaskart įsitikini, konsultuodamasi dėl darbo eigos su specialistais,</i>

	<i>kad padedi vaikui, o ne pakenki, tai ir pasitenkinimas atsiranda</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Tikrai priekaištų neturiu nė vienam, nors daugiausiai, aišku, matausi ir dirbu su mama. Atsidavimas - besąlygiškas atsidavimas – nors ji daug daugiau pavargsta už mane ir stiprumas žmogaus tiesiog žavi, tai vaikas vis tiek tokius dalykus „sugeria“, jie nelieka šiaip sau, už jo autistiško borto... Iš esmės tai ir yra jų pasiekimai</i>

15 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Pedagoginis</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Jau trejus</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>Čia, aišku, pirmumą tėvai turi rinkdamiesi, bet džiugina, kad mūsų požiūriai sutampa, o tai dar labiau sustiprina mūsų bendras pajėgas dėl Jūsų klausiamo motyvo. Motyvas – rezultato laukimas, bet ne „šakėm ant vandens rašyto“, o apčiuopiamo, nes juk kiek su šituo metodu pasiekta.</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Jis užima visą vaiko dėmesį, išnaudoja visas galimybes, vien intensyvumas darbo jam neleidžia regresuoti, nuobodžiauti, linguoti</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Tai yra labai didelis dalykas – vaikas yra kitoks su tėvais, kurie irgi „juodai dirba“, žodžiu, tai visapusiškai nauda, pasakyčiau</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Jau yra atveju, kai jis neskatintas pasidomėjo, kaip mama jaučiasi – tai ar tai mažai? Tai va ir pagalvokit, ką jam, kuris visai tuo nesidomėjo, ryškia tėvai, ir ką tai tėvams reiškia. Tai ir jų pasiekimas, nes jie irgi savaip mokiniai ir ką išmokę po to ir daro</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo	<i>Mūsų atveju visko reikia: tai ir tėvai, kurie iš tiesų</i>

veiksmingiausias?	<i>tuos metodus netiesiogiai savo komentais apie vaiką ir parenka, ir mažos užduočių dozės, ir bandymai –tuo jis ir geras</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Pačia plačiausia prasme – vaikas su šitais tėvais bus saugus, o tai svarbiausia</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Kaip čia dabar atsakyti nežinau. Greičiausiai suteikia jėgų dirbti toliau, nes, matydama pasiekimus, kad ir mažus, įgyji to, ko šitam darbe labiausiai reikia – va to realaus tikėjimo darbo rezultatyvumu, asmeninio pasitenkinimo darbo nauda</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Tokių dalykų nepamatuosi, bet jei ne puikūs tėvai, ta inė pusės tiek nebūtų padaryta</i>

16 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Pedagogė, turiu edukologijos magistro laipsnį</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Keturis metus</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>tai tam tikras iššūkis, bet žinai, kad įveikiamas, juk tikiesi, nes priešingu atveju ir prieš save, ir prieš tą šeimą juk būtų nepatogu, to užsidegimo nebūtų, kantrybės truktų. Taip, dėl to, kad jis perspektyvus</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>ABA yra rezultatyviausias kol kas ir patikimiausias</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Aš tai kitaip klausimą pakreipčiau – ką duoda visų pirma tėvams jų dalyvavimas. O tokie dalykai nepamatuojami, tiesiog to reikia</i>
Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Pažengta pažinime, stabilizuota daug kas, vedam pasiekimų dienoraštį, yra, žodžiu, pasiekimai</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Bandymų metodas labai plečia pažintines galias, pastiprinimas motyvuoja, tėvai duoda daug, žodžiu, tai yra visuma elementų</i>

Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Mes užsibrėžėme, kad elementariausius dalykus – apsitarnavimą, dėmesį, savistimuliaciją sureguliuosime, o gal jų pagrindu pavyks ir didesnius dalykus padaryti</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Kad tai, ką darai – ne tuščias laiko švaistymas, kad mano darbas padeda tiems, kuriems jo rezultatų labiausiai reikia, o juk prie tų žmonių prisiriši, susidraugauji</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Prie žmonių prisiriši, pripranti, ypač, kai kartu dirbi. Pasakysiu, kad tai puikūs tėvai, nes nepraradami jėgų užsiima su vaiku ir man išėjus, ir sesutė jo taip pat į visa tai labai gražiai įtraukta</i>

17 Protokolas

Koks yra Jūsų išsilavinimas?	<i>Esu pedagogė</i>
Kiek metų dirbate šioje srityje?	<i>Šeši</i>
Kodėl, dirbdama su autistiškais vaikais, naudojate Taikomosios elgesio analizės metodą?	<i>pirmiausiai tai dėl to, kad juk čia ne savo sugalvotą eksperimentą darai yra moksliniai tyrimai, rodantys, ko gali tikėtis. Nuolat sulauki rekomendacijų, patarimo dėl darbo, nuo kurio priklauso vaiko ateitis. Nes labai svarbu nepakenkti vaikui, todėl svarbu turėti nuolatinę psichologo, programos vadybininko paramą. Ir tėvams tai daro įspūdjį, jiems irgi palengvėja, ir aš iš darbo praktikos, iš kolegų žinau, iš literatūros, iš visko, kiek jau patikrintų rezultatų pasiekta, jis veiksnius</i>
Kokie yra vertingiausi šio metodo privalumai, lyginant su kitais Jums žinomais?	<i>Tai dėl privalumų ir pasirinktas buvo – dėl laukiamų rezultatų</i>
Ką duoda Jūsų ugdytiniui tėvų dalyvavimas, bendradarbiavimas su tėvais?	<i>Viską, ko pasiekta, trumpai tariant, nes tėvai yra nepakeičiami – kas gali geriau apie tą vaiką žinoti, negu jie? Kaip viskas išsitemptų laike, kiek būtų iš tikrųjų prarasta, jei jie neįsijungtų</i>

Kokių rezultatų konkrečiai pasiekėte naudodama ABA metodą?	<i>Kol kas tai dar nėra visai įtvirtinti įgūdžiai, juos irgi reikia gilinti, nuolat palaikyti</i>
Koks metodo elementas Jums atrodo veiksmingiausias?	<i>Bandymai su atlygiu. Bet kartu į tai įeina ir užduočių dozavimas, skaidymas „porcijomis“, ir tėvų pagalba, taip kad galimybių daug</i>
Kokių rezultatų Jūs realiai tikėtės, naudodama šį metodą?	<i>Manau, kad bent pradiniai dalykai atsistatys į vietas – komunikacija, socialumas, kasdieniniai įgūdžiai, kalba, norint pasiekti daugiau, svarbu viso šito neapleisti</i>
Ką Jums kaip specialistei davė šio metodo naudojimas?	<i>Gal nebus per drąsiai pasakyta, kad man suteikia malonumo, aš mėgstu šitą darbą, pamėgau šitą šeimą, o smagiausia, kad ir aš jų neapviliu, nes šio to jau pasiekėme</i>
Kaip Jūs vertinate savo ugdytinio tėvus, koks jo įnašas į ugdytinio pasiekimus?	<i>Tėvai yra geri – tiek tėvas, tiek mama. Juos vertinu tikrai labai gerai. Ir jų įnašas yra kaip čia pasakius – aš čia tik „svečias“, o jie pasiryžę viskam, ir tą viską daro; nes ne paskalptis, kad esama tėvų, kurie labai linkę vadovauti, o ne bendradarbiauti, o labai svarbu, kad nuomonės nesikirstų, kad vaikas nuo to bendradarbiavimo išloštų, o ne pralaimėtų, kai tėvai imasi reikalauti ir vadovaujasi tik savo nuomone</i>